

5

**Millî Mücadele
Döneminde
Uşak**

**Uşak
During
the National Struggle**

Sadiye Tutsak

Millî Mücadele Döneminde Uşak

Sadiye Tutsak*

Özet

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dağılan imparatorluklar arasında yer alan Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde yaşayan Türk halkı, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde İtilaf devletlerine karşı istiklal mücadelesi vermiştir. İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde işgal edilmesinden sonra Uşak, Yunan kuvvetlerinin 29 Ağustos 1920'de işgaline maruz kalıncaya kadar cephe gerisinde Batı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerine ciddi destek veren bir yerleşim yeri olarak ön plana çıkmıştır. Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin yürüttüğü çalışmalar, Batı Anadolu'nun içerilerine doğru ilerleyen Yunan kuvvetlerine karşı cephe gerisinde halk direnişinin güçlenmesinde çok önemli bir yere sahip olmuştur. Bu süreçte Kuvâ-yı Milliye ruhu gittikçe güçlenirken Bolşeviklerle irtibatlı bir kongrenin Uşak'ta kurulmuş olması dikkat çekici bir gelişmedir. Yunan birliklerinin ilerleyişi karşısında cephe gerisinde oldukça önemli hizmet vermesine rağmen işgale maruz kalan Uşak halkına karşı gayrimüslimlerin, özellikle de Rumların Yunanlılarla birlikte hareket ederek tasallutta bulunmaları, yüzyıllardır onlarla birlikte yaşamış olan halk arasında oldukça derin yaralar açmıştır. Afyon'dan başlatılan Büyük Taarruz ile bozguna uğratılan Yunanlılar Uşak'ta tutunamayarak İzmir'e doğru geri çekilirken maiyetiyle birlikte esir alınan Yunan Başkomutanı General Trikupis'in Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılması, İstiklal Savaşı'nın sona erdiğinin kesin habercisiydi. Uşak halkını sosyal ve ekonomik açıdan derinden sarsan bu işgal döneminin yaralarını sarmak Cumhuriyet döneminde kolay olmamıştı. Bu çalışmada arşiv, hatırat ve matbu eserler kullanılarak, özellikle de yerelde halkın bu süreçte yaşadıkları sosyo-kültürel ve ekonomik hadiseler üzerinden ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Uşak, Kuvâ-yı Milliye, İbrahim Tahtakılıç, Trikupis, Franko, Yangın, İzzettin Çalışlar

---

* Prof. Dr., Uşak Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, sadiye.tutsak[at]usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2247-1316

Uşak During the National Struggle

Abstract

The Turkish people living on the lands of the Ottoman Empire, which was among the empires that collapsed after World War I, fought for independence against the Entente states under the leadership of Mustafa Kemal Pasha. After the occupation of Izmir on May 15, 1919, Uşak came to the forefront as a settlement that gave serious support to the activities of the Kuvâ-yı Milliye in Western Anatolia behind the front until it was occupied by Greek forces on August 29, 1920. The activities carried out by the Uşak Central Committee had a very important place in strengthening the resistance of the people behind the front against the Greek forces advancing towards the interior of Western Anatolia. In this process, while the spirit of the Kuvâ-yı Milliye was getting stronger and stronger, it is a remarkable development that a congress affiliated with the Bolsheviks was established in Uşak. The fact that non-Muslims, especially ethnic Greeks, acted together with the Greeks against the people of Uşak, who were subjected to occupation despite providing important services behind the front line against the advance of Greek troops, caused deep scars among the people who had lived together with them for centuries. While the Greeks, who were defeated with the Great Offensive launched from Afyon, could not hold on in Uşak and retreated towards İzmir, the Greek Commander-in-Chief General Trikoupis, who was taken prisoner with his entourage, was brought before Mustafa Kemal Pasha, which was the clear sign of the end of the War of Independence. It was not easy to heal the wounds of this occupation period, which deeply shook the people of Uşak socially and economically, during the Republican period. In this study, archives, memoirs and printed works will be used to examine the socio-cultural and economic events that the local people experienced during this period.

Keywords

Uşak, Kuvâ-yı Milliye, İbrahim Tahtakılıç, Trikoupis, Franko, Fire, İzzettin Çalışlar

1. Giriş

16. Yüzyılda Kütahya Sancağı'nın bir kazası olduğu tespit edilen Uşak, Osmanlı Devleti'nin özellikle çöküş döneminde İzmir'in art bölgesinde bir ticaret merkezi olarak öne çıkmış bir yerleşim yeridir.¹ Yörede Yörük ve Türkmenlerin bıraktığı sosyal, kültürel ve iktisadi izleri bünyesinde barındıran Uşak halkının tarım, dericilik gibi geçim kaynakları arasında bulunan dokumacılık, özellikle de halıcılık İzmir'in iktisadi hinterlandında en önemli bir ticari uğraş idi.² Osmanlı'nın çöküş döneminde ticari canlılığıyla bilinen Uşak, aynı zamanda İzmir'in doğu istikametindeki ulaşım güzergâhı üzerinde stratejik bir öneme sahipti.³

I. Dünya Savaşı'ndan sonra 18 Ocak 1919 tarihinde toplanan Paris Barış Konferansı'nda alınan kararla Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919 günü sabah saatlerinde Rumların taşkın hareketleri arasında İzmir'i işgal etmesi, hem ticari bağlantısı hem de stratejik öneminden dolayı Uşak'ı derinden etkiledi. Yunan kuvvetleri İzmir'de işgal sahasını gittikçe genişleterek güneyde Torbalı, doğuda Kemalpaşa, kuzeyde Menemen'i ele geçirdiler.⁴ İzmir'in doğu istikametine ilerleyen Yunan birliklerinin Kemalpaşa'dan sonra yaya giderek Kasaba'yı 20 Mayıs 1919'da işgal etmesi, burada henüz daha halk direnişinin olmadığını göstermekteydi. Menemen tarafından ilerleyen Yunan birlikleri ise, 25 Mayıs 1919 tarihinde Manisa'yı ele geçirdiklerinde İzmir'de olduğu gibi Manisa'da da halka eziyet etmekten çekinmemişlerdi.⁵ İlerleyen Yunan işgalleri karşısında Alaşehir'de gençler ve yaşlılar Hacı İskender'in kahvehanesinde, Yıldırım Camii dershanesinde ve bazı evlerde işgaller karşısında ne yapabileceklerini konuşurken, halkın üzerinde savaş yorgunluğu da olduğu için mücadele edecek gücü kendinde göremeyenlerin bazıları Uşak'a göç etmişlerdi. Alaşehir Tapu Memuru Mustafa Efendi gibi birkaç memur da Uşak'a göç edenler arasına katılmışlardı.⁶

İzmir'in işgalinden bir gün önce kurulan İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin "en ufak kazaya" kadar gönderdiği telgraflarda, "feryadnâmeler"de memleketin istiklalini kurtarmak için teşebbüste bulunulması gerektiği yazılıydı. Alaşehir ve Salihli'ye gelen bu telgraflar

¹ Sadiye Tutsak, "Osmanlı Devleti'nin Son Devirlerinde Uşak Kazası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI (2001), s. 177.

² Sadiye Tutsak, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Uşak'ta Halıcılığın Makineleşme Süreci", *Belleten*, LXXI/260 (2007), s. 65; Sadiye Tutsak, Uşak'taki Çanlı Köprü ve Germiyan Beyliği", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu, Bildiriler, 18-20 Ekim 2004*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2005, s. 174.

³ Sadiye Tutsak, "Batı Anadolu'nun Ulaşım Meselesinde Uşak-İzmir Yol Yapım Çalışmaları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1 (2014) s. 304.

⁴ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 10, 17, 23, 52-58.

⁵ Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, Ankara: Türk Kurumu Yayınları, 1990, s. 23-24.

⁶ Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, İzmir: İhsan Gümüşayak Matbaası, 1955, s. 168.

etkisini gösterdi.⁷ Buralarda vücut bulan millî teşkilatlanma son derece önemliydi. Doğu istikametinde ilerleyen Yunan kuvvetlerinin hedefi Salihli üzerinden Uşak-Afyonkarahisar'a ulaşmak idi.⁸

İşgaller karşısında İstanbul'da Harbiye Nezareti'nde ve Erkân-ı Harbiye Nezareti'nde görevli vatanperver komutanların Batı Anadolu'da Garp Cephesi'nin kurulmasında katkıları yadsınamaz. Kendilerini göstermeden, yedek subayların komutaları altında halkı toplayarak sivil ve millî bir kalkışmada bulunmuşlardır.⁹ Aydın'da başlayan işgaller karşısında 1919 yılı Haziran ayı ortalarında Bozöyükü Hacı Süleyman Efendi'nin çabasıyla Çine'de Kuvâ-yı Milliye çalışması başlatılmıştır.¹⁰ Bu sıralarda resmî olarak kumandanı olduğu fırka Şarköy tarafında bulunmasına rağmen işgaller karşısında halkın arasına karışan Kazım (Özalp) halkın içinde bulunduğu vaziyeti şöyle izah etmektedir. "Halkın Yunanlılara karşı büyük bir düşmanlığı olduğundan kendilerini, mukavemet maksadıyla vuku bulacak herhangi bir harekete kolaylıkla ve süratle iştirak ettirmek mümkün ve hatta muhakkaktı. Bu işgallerin doğurduğu şaşkınlık da geçmekte ve gitgide mukavemet hisleri kuvvetlenmekte idi. Yunan kıtaatının istila ettikleri ve etmek üzere buldukları mıntıkların halkı, artık harekete geçmeye başladılar."¹¹ Batı Anadolu'da başlayan bu Kuvâ-yı Milliye faaliyetine Uşak halkı da dâhil olacaktır.

2. Uşak'ta Millî Direniş

Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf devletlerinin işgalleri üzerine elim hadiseler yaşanırken, hükûmeti ele geçiren Hürriyet ve İtilaf Fırkası ülkede ittihatçı avına girişmişti. Bu bağlamda Hürriyet ve İtilafçılar Uşak'ta da İttihat ve Terakki yanlısı memur ve yöneticileri görevlerinden azlettirmekle, sindirmekle meşguldü. Bu nedenle Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye'nin ortaya çıkışı diğer yerlerde olduğu gibi sancılı olmuştur. Hürriyet ve İtilafçılar, Uşak Müftüsü Ali Rıza ve Uşak Mahkemesi'nden Nakib Ahmet Efendileri buldukları görevlerinden azlettirerek, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Donanma Cemiyeti ve Belediye'yi ele geçirdiler.¹²

Kütahya İstinaf Müddeiumumisi'nin 12 Şubat 1919 tarihinde Dâhiliye Vekâleti'ne gönderdiği telgraftaki şu açıklamalar, Uşak'ta yaşanan siyasi çekişmeyi açıkça ortaya koymaktadır: "Hürriyet ve İtilaf müntesibini tarafından memurın daima tehdit ve tecâvüzâta maruz kaldığı, bu gece reis-i evvele umumi darp ve cerh edilerek katllerine teşebbüs edildiği ve emniyet ve inzibatın yok denecek raddeye getirildiği ve vaka-i müessife derhal polis dâiresine ihbâr edildiği halde ehl-i mütecâsirlere henüz derdest

⁷ Süvari Yüzbaşı Ahmed, *Türk İstiklal Harbi Başında Millî Mücadele*, Haz., İsmail Aka, Vehbi Günay, Cahit Telci, İzmir: Akademi Kitabevi, 1993, s. 93.

⁸ Apak, *Garp Cephesi*, s. 31.

⁹ Apak, *Garp Cephesi*, s. 32-33.

¹⁰ M. Şefik Aker, *57 nci Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*, Haz., Ayşe Seven, Mahmut Yüksel Canbaz, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006, s. 155-156.

¹¹ Kâzım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 16-17.

¹² Sadiye Tutsak, "İzmir'in İşgalinden Sonra Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye'nin Oluşumu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20/59 (2004), s. 555-558.

edilmedikleri ve her birerleri bin türlü tecâvüzâta maruz kaldıkları cihetle bu halin önü alınmadıkça badema ifa-yı vazife ve tevzi-i adalet mümkün olamayacağından hayatlarını muhafaza etmek üzere bi'l-huzur devâiri kapatıp terk-i vâzife edecekleri..."¹³ Bu çekişme içerisinde eski İttihat ve Terakki taraftarları ile halen İttihatçı kimliğini taşımaya devam edenler, Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye çalışmalarını başlatmışlardır.¹⁴

İzmir'in işgalinden sonra Yunanlılar Batı Anadolu'da yaka yıka içerilere doğru ilerlerken, Uşak'ta yaşanan kötü hadiseleri haber alan Besim Atalay, dört kız, iki kadından ibaret olan ailesini görmek için Uşak'a geldiğinde yazdığı yazısında burada gördüklerini ve yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

"Fikrimiz karışık, ortalık başsızdı... Mücadeleye karıştım. O sıralarda Uşak'ta softalarla hocaların bir kısmı İtilafçı idiler, kuvvetli idiler. "İttihatçılar gelmesinler de hangi devlet gelirse gelsin" diyorlar ve millî hareketi İttihatçı hareketi sayıyorlardı. Uşak'ın Hafız Ali Efendi adında çok kıymetli bir müftüsü vardı. Bilgice, ahlak ve faziletçe öbür softalarla hiç kıyas olunmazdı. Bundan başka, bir devre İttihat ve Terakki mebusluğu yapmış bulunan çok eski ve köklü bir aileden İbrahim Bey adında bir sarıklımız daha vardı. Zeki, hatırlı, fikir sahibi idi. Şehirde bir de aydın ve düşünür küçük bir topluluk vardı. Bunlar baş başa vererek ne yapılabileceğini düşünürlerdi. Kıymetli birçok gençler Türk Ocağı etrafında toplanmıştı."¹⁵

Halkın işgalci kuvvetlere karşı direnmesi için İbrahim Tahtakılıç, Besim (Atalay) Bey'in Uşak'ta şehrin meydanlarında konferanslar, camide mücadelenin meşru olduğunu bildiren vaazlar vermesini istedi. Bunun üzerine Besim Bey, Kocayazı denilen meydana konferanslar, Ağalar Camii'nde vaazlar vermeye başladı. Artık Besim Bey, Uşak'ta Kuvâ-yı Milliyecilerin konferansçısı ve vaizi olmuştu.¹⁶

Yunanlıların işgal sahalarını hızla genişletmeleri karşısında Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye faaliyetleri hızlandı. İzmir'in işgali üzerine 17. Kolordu'dan (Uşak Mevki Kumandanı) ayrılan Selanikli Kaymakam Fuat Bey, Binbaşı İsmail Hakkı Bey ile birlikte Uşak'a geldiler. İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti üyesi olan Sökeli Hilmi Bey, Kaymakam Fuat Bey ve Binbaşı İsmail Bey ile birlikte gizli bir cemiyet kurdular. Bu cemiyetin içerisinde Bacakzade Mustafa, Kalemzade Osman, Sofuzade İsmail, Hamzaoğlu Ali, Menzil Ambar Müdürü Kolağası Şükrü, Uşak Jandarma Kumandanı İsmet ve Uşak Şube Reisi Kemal Beyler de yer aldılar. Cemiyetin başkanlığını Bacakzade Mustafa Bey yaparken, haberleşme işini ise Sökeli Hilmi Bey yürütüyordu.¹⁷

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH-İ-UM, 19-4/1-81.

¹⁴ Sadiye Tutsak, "Millî Mücadele'de Uşak", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 10/1 (1995), s. 290.

¹⁵ Uşak'ta siyasi çatışmaların yaşandığı bu süreçte Niğde'de de durum pek farklı değildir. Uşaklı olan Besim Atalay'ın Niğde Maarif Müdürlüğünden azledilme gerekçesini yetkililere sorduğunda "Türkçülük etmişsin, daha başka suç mu istersin? Sana iş yok" cevabını alır. Buna çok sinirlenen Besim Atalay'ın tayini daha sonra İçel Maarif Müdürlüğüne yapılmıştır. Bkz. Besim Atalay, "Uşak'ta Millî Hareket", *Yakın Tarihimiz*, 2/20 (12 Temmuz 1962), s. 205.

¹⁶ Atalay, "Uşak'ta Milli", s. 205.

¹⁷ Sadiye Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)*, Uşak: Uşak Belediyesi Yayınları, 1998, s. 18; Sadiye Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı İşgali ve Esaret Sancısı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015, s. 25, 29.

Yunan birliklerinin ilerleyişi karşısında 56. Fırka'nın dağılık efradını toplamak amacıyla 17. Kolordu Kumandanlığı'na vekâlet eden Bekir Sami Bey, 23 Mayıs 1919 tarihinde Bandırma yoluyla Akhisar-Salihli üzerinden Alaşehir'e geldi. Süleyman Sururi Bey, Bandırma'dan Turgutlu'ya gelirken tanıştığı Bekir Sami Bey tarafından Alaşehir İrtibat Reisliği'ne tayin edildi. Ödemiş'in işgali Alaşehir'de büyük bir üzüntü doğurdu. Bunun üzerine kaza kaymakamı olan Erzurumlu Bekir Sami Bey de Ödemiş'ten yürüyerek bitkin ve perişan bir şekilde Alaşehir'e ulaştı.¹⁸ İşgaller karşısında cephe gerisinde Alaşehir'de Kuvâ-yı Milliye teşkilatı genişletilmeye çalışılıyordu. Ancak Alaşehir'in 24 Haziran 1920'de işgal edilmesi üzerine Uşak'ta bulunan Millî Mücahidîn Komutanı Tahsin Bey Alaşehir'e doğru hareket etti.¹⁹

Yunan birliklerinin ilerleyiş hattı üzerinde bulunan Alaşehir'in göz önünde bulunması nedeniyle Alaşehir yerine sessiz ve sakin olan yüz hanelik Eşme'de bir karargâh kurulması, diğer yerlerin ise mevki kumandanlıkları tarafından idare edilmesi uygun görüldü. Bekir Sami Bey karargâh kurmak amacıyla Eşme'ye giderken Süleyman Sururi Bey de millî kımıldanmaların başladığı Uşak'a geldi. Sururi Bey' Uşak'a geldiğinde millî teşkilatlanmanın başladığı bir ortam vardı.²⁰ Sökeli Hilmi Bey Uşak'ın Redd-i İlhak Cemiyeti'ne girmesi için gizli Kuvâ-yı Milliye çalışmalarını sürdürürken, Süleyman Sururi Bey'in etkisiyle önceden kurulmuş olan gizli cemiyet "Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Milli" adıyla Karakol Cemiyeti'ne bağlandı. Karakol Cemiyeti ile bağlantısı olan Süleyman Sururi Bey, Uşak'a geldiğinde buradaki gizli cemiyetin teşkilatlanması faaliyetinde etkin bir kişiydi.²¹ Süleyman Sururi ve Binbaşı Hakkı Beyler, Uşak halkını Kuvâ-yı Milliye'ye dâhil etmek ve "Millî Ordu" adıyla bir kuvvet oluşturmak için çağrıda bulundular.²² Bu süreçte İstanbul Hükûmeti yanlısı bir tutum sergileyen ve kurduğu sıkı idareyle kuş uçurtmayan Uşak Kaymakamı Ahmet Tevfik Bey ve Belediye Başkanı gelişmelerden rahatsız oldukları için İstanbul'a gönderilmek üzere Süleyman Sururi Bey'i ve arkadaşlarını tutuklattılar. Bu kişiler, İstanbul Hükûmetinin izlediği siyaseti benimsemeyen Uşak Jandarma Komutanı İsmet Bey'in yardımıyla kurtulabildiler. Kaymakam, Uşak'ta gönüllü asker toplamaya çalışan Çerkes Hasan'ı da tutuklatmıştı.²³

Uşak'ta iane toplanması ve efrat celbi gibi konularda güçlükler çıkartılması ve Uşak Kaymakamı'nın Kuvâ-yı Milliye teşkilatlanmasını önlemek için baskıcı tavrı karşısında Salihli cephesinden ayrılan bir bölük Eşme'den takviye kuvvet olarak Uşak Millî Mücahidîn Kumandanı Tahsin Bey'in emrinde 17 Temmuz 1919 günü Uşak'a girdi. Uşak'taki cemiyet daha önceden bu kuvvetlerin Uşak'a geleceğini bildiğinden burada gerekli tedbirleri almıştı. Sökeli Hilmi Bey istasyondaki Fransız askerlerini oyalamak için

¹⁸ Kaygusuz, *Bir Roman*, s. 171-172.

¹⁹ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 18.

²⁰ Kaygusuz, *Bir Roman*, s. 174.

²¹ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 18.

²² Mehmet Karayaman, *Kuvâ-yı Milliye ve Millî Mücadelenin Örgütlenişinin 100. Yılında Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye*, İzmir: Uşak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2009, s. 12.

²³ Tutsak, "İzmir'in İşgalinden", s. 560-562.

onlarla hararetli bir poker partisini başladı. Bu boşluktan faydalanan Kuvâ-yı Milliyeciler adliye binasını açtırarak burada tutulan bıçak, kama, revolver gibi şeyleri topladılar. Telgraf tellerini keserek belediye ve resmî dairelere kendi bayraklarını astılar. Uşak Kaymakamı'nı görevden alarak Burdur'a gönderdiler. Böylece Uşak'ta Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın nüfuzu kalmadı. Kuvâ-yı Milliyecilerin nihai olarak 30 Temmuz 1919 tarihinde Uşak'ta üstünlük sağlamasında Sökeli Hilmi, Tahsin ve İsmail Hakkı Beylerin önemi çok fazladır. Kütahya Mutasarrıfı Fevzi Bey'in Kuvâ-yı Milliye'yi desteklememesi nedeniyle buradan Uşak tarafına gelecek zararı önlemek amacıyla Binbaşı İsmail Bey yanındaki kuvvetlerle birlikte Gediz ve Simav'da üstünlüğü sağladı. Hilmi Bey'in gayretiyle Gediz, İsmail Bey'in çabasıyla da Simav'da Kuvâ-yı Milliye'nin hâkimiyeti kuruldu. Uşak'ta Kuvâ-yı Milliyeci askerler hanlarda, kumandanlar ise belediye binasında barınıyorlardı.²⁴

Bu baskın sonrasında Uşak şehrinde üstünlüğü ele geçiren Kuvâ-yı Milliyeciler, şehirde komisyonlar kurup iane toplanmaya ve gönüllü kaydına başlamışlardı.²⁵ 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, bu süreçte Uşak'ta yaşanan hadiseleri 7 Ağustos 1919 tarihinde tuttuğu raporunda şu şekilde aktarmıştır: "Uşak halkından birkaç kişi Yunan propagandasına uyarak, Millî Hareket'e katılmamak taraftarı olmuşlar ve katılmak isteyenlere de mâni olmuşlardır. Bazı kimseler Kuvâ-yı Milliye'ye müracaatla, teşkilat için bir heyet kurulmasını istemişlerdir. Afyon tarafında cepheye giden Kuvâ-yı Milliye ile Eşme ve Alaşehir'den yaklaşık iki yüz kişilik kuvvet Uşak'a gelerek Uşak halkının rızasıyla iane toplamaya ve efrat kaydına başlamışlardır. Muhalif olanlar da Yunanlılara tabi olmuşlardır."²⁶

Kuvâ-yı Milliye teşkilatı içine alınmış olan Uşak'ta yol olmasına rağmen haberleşme kontrolünün sağlanması için başka bir yol yapılması amacıyla külliyetli miktarda iane toplanma çalışmalarına girildi. Bunu istemeyen Kütahya Mutasarrıfı Fevzi Bey, Afyon Karahisar'da bulunan 23. Fırka Kumandanlığı'na bu çalışmaların engellenmesi için bir yazı yazdı. Ancak General Milne bu fırkanın Kuvâ-yı Milliye'ye katılabileceği gerekçesiyle 23. Fırka'nın Afyon'dan Uşak'a gönderilmesini kabul etmedi. Bundan dolayı bu yazının bir etkisi olmadı. Gediz-Simav arasında Şaphane nahiyesinde Posta ve Telgraf Merkezi açıldı. Bu Posta ve Telgraf Merkezi'nin açılması Kuvâ-yı Milliye'nin haberleşmeleri açısından son derece önemlidir.²⁷ Gediz Telgraf Müdürü olan Sezai Efendi'nin Yunanlılar tarafından tevkif edildikten sonra Alaşehir hapisanesinden Antalya'ya kaçması, Gediz'in işgali öncesinde bu telgrafhanenin aktif çalıştığını göstermektedir.²⁸

²⁴ Tutsak, "İzmir'in İşgalinden, s. 561-563.

²⁵ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 18.

²⁶ Yusuf İzzet Paşa'nın tuttuğu bu rapor, Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999, s. 246'dan aktarılmıştır.

²⁷ Tutsak, "İzmir'in İşgalinden, s. 563; Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 19.

²⁸ ATASE (*Genelkurmay'ın Askerî Tarih ve Stratejik Etüdler Dairesi Başkanlığı*), 37/37 666-126.

Eski bir İttihat ve Terakki mensubu olan İbrahim Tahtakılıç, Uşak'ın Kuvâ-yı Milliye teşkilatı içine alınmasında etkili olan Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Milliyesi Cemiyeti içerisinde yer almamıştır. Bu cemiyetin kurulmasından sonra İbrahim Tahtakılıç Hilmi Bey'e; "Oğlum bunlarla meşgul olmamız lazımdır. Halka bir zarar gelmesin, idarelerini ele almak ister" demişti. İttihatçılıkla bağlarını koparmayan Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Milliyesi Cemiyeti'nin Uşak'ta hâkimiyet kurmasını istememişti. Bu nedenle Uşak'ta Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kurulmasını isteyen İbrahim Tahtakılıç, Gediz'den Şaphaneli Mehmet Rıza, Demirci'den Mazhar Nurullah, Kula'dan Raşit, Alaşehir'den Nazmi, Salihli'den Salim Beylerden oluşan bir heyet kurmuştur. İbrahim Tahtakılıç'ın çalışmaları Kuvâ-yı Milliyecilerin halka zarar vermesini önlediği gibi Kuvâ-yı Milliye'nin Uşak'ta halk arasında daha fazla yaygınlaşmasını da sağlamıştır.²⁹

İbrahim Tahtakılıç Kuvâ-yı Milliye teşkilatlanmasında sadece yeni bir cemiyet kurmakla yetinmemiş, aynı zamanda silahlı direniş için teşkilatlanma yoluna gitmiştir. Onun isteği üzerine 1919 yılı Ağustos ayında Jandarma Yüzbaşısı İsmet Bey'in komutasında Uşak Hücum Taburu kuruldu. Binbaşı Baha Bey Tabur Komutanlığını, Acemoğlu Reşat Bey 1. Bölük Komutanlığını, Kabakların Ömer Bey 2. Tabur Komutanlığını, Deli Ahmet Bey 3. Bölük Komutanlığını, Hacımlı Mehmet Bey ise 4. Bölük Komutanlığını yürütmüşlerdir. Uşak eşrafından Tirit Mehmet Paşa'nın oğlu olan Alaettin Tiritioğlu'nun gönüllü olarak kurduğu Akıncı Müfrezesi'nin karargâhı Uşak'a beş kilometrelik mesafede bulunan Akse çayırında idi. Akıncı Müfrezesi'nde Alaettin Tiritioğlu'nun yardımcısı Jandarma Yüzbaşısı Giritli Tahsin idi. Akıncı Müfrezesi, Mustafa Kemal Paşa'nın 31 Temmuz 1920 tarihinde Uşak'a ziyarete geldiğinde denetlediği tek müfrezedir.³⁰

Uşaklı muharip bir gazi olan Şükrü Naili Soysal, 1920 yılı Şubat ayında daha yeni geldiği Uşak'ta bu Akıncı Müfrezesine katılımını şöyle aktarmıştır: "Uşak Kuvâ-yı Milliye Reisi olan İbrahim Bey'e (Tahtakılıç) başvurduğum. İbrahim Bey'i daha evvelden de tanırdım. Ona cepheye gitmek istediğimi söyledim. Askerden ne zaman geldiğimi sordu. Bir ay olduğunu söyledim. Bunun üzerine iki ay daha sabretmemi istedi. Bunun nedenini sordum. Uşak Akıncı Müfrezesi namı altında yeni bir müfreze kuracaklarını ve bana da o müfrezede vazife vereceklerini bildirdi. Buna istemeyerek de olsa tamam dedim. Ama gün geçtikçe sıkıntılarım artıyordu. Kendimi avutacak bir iş bulamıyordum... Bu dönemde beklediğim gün nihayet gelmiş, çatmıştı. Uşak Kuvâ-yı Milliye Reisi imzasını taşıyan mektubu almıştım. İbrahim Bey bu mektubu alır almaz Uşak Kuvâ-yı Milliye Reisliği'ne gelmemi istiyordu... Odasına vardığımda biraz oturmamı emretti. Bu sırada başkasıyla konuşuyordu. Adam kapıdan çıkınca daha yanına oturmamı istedi. Hemen konuya geçti. Zili bastı, odacıya Alaattin Bey'in (Tiritioğlu) çağrılmasını emretti. Az sonra Alaattin Bey odaya girdi. İbrahim Bey bizi tanıştırdı. Hâlbuki biz daha evvelden tanışırız."³¹ Bu tanışmadan sonra Uşak Akıncı Müfrezesi'nin Birinci Takım Kumandanlığı'na atanmıştır.

²⁹ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 20.

³⁰ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ta*, s. 32-33.

³¹ Barış Metin, *Esaretten Zafere*, Uşak: AKY, 2012, s. 301-304.

Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin 1919 yılı Kasım ayında kurulan Uşak Millî Piyade Taburu millî kuvvetler arasında bulunmaktadır. Uşak'ın işgalinden önce ise 27 Temmuz 1920'de Uşak Gönüllü Süvari Alayı kuruldu. Uşak Heyet-i Merkeziyesi'ne bağlı olarak Ethem Kaya'nın oluşturduğu Uşak İç Muhafız Kuvveti Kumandanlığı/İnzibat Kıtası oluşturuldu.³²

Uşak'ta Çerkes Ethem'e bağlı olarak Kalfa köyünde 150 kişilik bir müfreze vardı. Akıncı Müfrezesi ile bu müfrezenin arası birbirine çok yakındı. Ethem'in kardeşi Eşref Bey, halka kötü davranması, eziyet etmesi, zenginlerin paralarını gasp etmesi gibi şeylerden insanların güvenini kaybetmişti.³³

2.1. Uşak Kongresi

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra Anadolu'da milli direnişi yani Müdafaa-i Hukuk hareketini desteklemek amacıyla İstanbul'da Babıali Caddesi Resne Fotoğrafhanesi'nde Baha Sait Bey'in yazıhanesinde kurulmuş olan Karakol Cemiyeti'nin reisi Kara Vasıf Bey'dir. Cemiyetin kuruluşu ile ilgili farklı bilgiler bulunmakla birlikte Karakol Cemiyeti'nin kurucularından Baha Sait Bey'in Kafkasya'ya giderken yanında götürdüğü bir yazıda cemiyetin kuruluşu 20 Ekim 1918 olarak belirtilmektedir. Baha Sait Bey'in Karakol Cemiyeti adına Kafkasya'daki Bolşeviklerle yapılacak anlaşmalar için yetkili olduğuna dair mührünün bulunması, bu kişinin cemiyet içerisinde etkili olduğunu göstermektedir. İttihat ve Terakki'nin önde gelen liderleri yurt dışına kaçmadan önce kurulan bu cemiyetin amacı İttihatçıları bir arada tutmak, İngilizlerin Ermeni tehciri nedeniyle başlattığı İttihatçı tevkiflerine karşı onları korumaktır. Daha sonra ise Karakol Cemiyeti millî hareketi destekleyen bir gizli cemiyete dönüşmüştür. Cemiyetin kuruluşuyla ilgili bir belgede; "Harekât-ı Milliye'nin Türkiye'nin selametine matuf nazarını herhangi bir şekilde olursa olsun müdafaa etmekten ibarettir" ifadesi vardır. Bu nedenle de millî hareketi desteklemek için cemiyetin önde gelen isimleri Anadolu'ya geçmiştir. Karakol Cemiyeti, Kafkasya'da Bolşeviklerle anlaşma zemininin oluşturulması sırasında kendisini Anadolu'daki millî hareketin oluşumu ve idaresinden sorumlu olarak tanıtmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, cemiyetin bu tavrından ve ordu içerisindeki faaliyetlerinden oldukça rahatsızdır.³⁴

Kafkasya'ya Bolşeviklerle müzakere yapmak üzere giden Baha Sait Bey'in yaptığı anlaşma metinlerinde Uşak Kongresi hakkında bilgi yer almaktadır. Bu kongrenin Uşak'ta 1919 yılı Ekim ayı içerisinde toplandığı tahmin edilmektedir. Bu kongreden sonra Baha Sait Bey, Bolşeviklerle yapılacak toplantı için 19 Kasım 1919 tarihinde Bakü'ye ulaşmıştır. Bolşeviklerle 15 Ocak 1920 tarihinde yapılan 15 maddelik bu anlaşma metninde "Karakol Cemiyeti ve Uşak Kongresi Heyet-i İcraiyesi" adına görüşüldüğü, anlaşma yapıldığı ve Anadolu'nun ihtilal hareketini temsil ettiği bilgisi bulunmaktadır. Bu anlaşmanın Heyet-i Temsiliye'ye tasdik edilmek üzere sunulması

³² Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 32-33.

³³ Metin, *Esaretten Zafere*, s. 305-308.

³⁴ Betül Aslan, "Balıkesir ve Alaşehir Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma", *Atatürk Dergisi*, 4/1 (2004), s. 30, 32-35.

sirasında, Vasıf Bey, Kazım Karabekir Paşa ve Mustafa Kemal Paşa arasında geçen yazışmalarda “Uşak Kongresi”nin ismi geçmektedir. Ancak bunun dışında bu kongre ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Süleyman Sururi Bey’in Uşak’ta Kuvâ-yı Milliye’nin kurulma aşamasında oluşturulan gizli teşkilatı Karakol Cemiyeti’ne bağlama girişimi, bahsedilen Uşak Kongresi ile ilgili olsa gerektir.³⁵

15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa’nın böyle bir kongrenin kuruluşundan haberi olmadığını, Mustafa Kemal Paşa’ya; “Bu ne cürettir? Uşak Kongresi de kim oluyor?” ifadesinden anlamak mümkündür.³⁶ Ankara’dan Kazım Karabekir’e 3 Mart 1920 tarihinde çekilen telgraf metni Uşak’ta bir kongrenin varlığını açıkça ortaya koymaktadır: “Bizzat Kazım Paşa hazretleri tarafından açılacaktır. Dersaadet’ten Kara Vasıf Bey’den gönderilen 26 Şubat 1336 tarihli mektubunda Türkiye ihtilal hareketini temsil eden Karakol Cemiyeti ile Uşak Kongresi Heyet-i İcraiyesi namına hareket eyleyen Kafkasya’daki murahhas Baha Sait Bey’in Bolşeviklerle yaptığı bir muahede-i ittifakiye müsveddesi, bunun mevaddı hakkında tadilat, izahatı havi bir de mütalaanamesi melfuf idi. Mektup ve melfufatı muhteviyatında Türkiye hükûmeti muvakkate-i ihtilaliyesini temsil eden Uşak Kongresi Heyet-i İcraiyesi ve Karakol Cemiyet-i İhtilaliyesiyle Kızıl Ordu’ya mensup olup elyevm Dersaadet’te bulunan Miralay İlyaçef beyninde takarrür eden esasat-ı ittifakiyenin tarafımızdan tebyiz ve imzasından sonra Karakol Cemiyeti tarafından mühürlenerek teati olunacağı zikrolunuyor...”³⁷

Uşak’ın işgalinden önce burada iki cemiyetin teşkilatlanması bulunmaktadır. Bunlardan biri İbrahim Tahtakılıç’ın başkanı olduğu “Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi”, diğeri ise Karakol Cemiyeti ile bağlantısı olan “Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Milliyesi”dir. Uşak Kongresi’ni burada düzenleyen cemiyetin Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Milliyesi olduğu düşünülmektedir.³⁸

Ankara’nın Kazım Karabekir’e gönderdiği telgrafta, Karakol Cemiyeti ve Uşak Kongresi Heyet-i İcraiyesi adına murahhas olan Baha Sait’in Bolşeviklerle yaptığı anlaşmadan müsvedde olarak bahsetmesi, bu anlaşmayı tanımadığını açıkça göstermektedir.

2.2. Uşak Heyet-i Merkeziyesi

Uşak’ta Kuvâ-yı Milliye teşkilatı kurulurken Anadolu’nun doğusundan batısına millî hareketin teşkilatlanması gittikçe yükseliyordu. Doğu Anadolu’da, Erzurum’da, Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında 24 Temmuz 1919’da Erzurum Kongresi toplanırken, Batı Anadolu’da ise 31 Temmuz 1919’da Balıkesir’de Karesi Mutasarrıfı Uşaklı Hacim Muhiddin (Çarıklı) başkanlığında otuz dört murahhasın katıldığı Balıkesir Kongresi açıldı. Kongrenin sona ermesinden hemen sonra Akhisar’da seferberlik ilan edilmesi üzerine 1919 yılı ağustos ayı ortalarında Hacim Muhiddin Alaşehir’e geldi.³⁹ Sivas

³⁵ Aslan, “Balıkesir ve Alaşehir”, s. 40; Selim İlkin-İlhan Tekeli, *Ege’de Sivil*, s. 222-224.

³⁶ Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul: Mert Yayıncılık, 1988, s. 600.

³⁷ Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, s. 478.

³⁸ İlkin-Tekeli, *Ege’de Sivil*, s. 222-224.

³⁹ Kaygusuz, *Bir Roman*, s. 188; Enver Konukçu, *Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000, s. 72; Balıkesir Kongresi’ne Balıkesir’den sekiz, Bandırma, Burhaniye,

Kongresi öncesinde Yunan işgaline uğramış olan Balıkesir, Saruhan (Manisa), Aydın, Denizli livalarıyla Alaşehir ve Uşak havalisini de ihtiva eden Alaşehir’de bir kongrenin kurulması faydalı bulundu. Ali Fuat Cebesoy bu kongrenin kurulma gerekçesini şöyle izah etmektedir: “Çünkü oralarda ayrı ayrı kongreler yapmak ve ayrı ayrı idareler tesis etmek temayülü vardı. Bu hal-i infiradı bertaraf etmek ve bilahare Sivas Kongresi’yle İzmir teşkilat ve Kuvâ-yı Milliyesini kolaylıkla anlaştırebilmek ve bu sayede henüz Garbi Anadolu’da teessüs edememiş olan vahdet hareketini temin edebilmek nokta-i nazarından Alaşehir Kongresi’nin pek çok kıymeti vardı.”⁴⁰

Afyonkarahisar, Aydın, Balıkesir kavşak yeri olan Alaşehir’e Millî Mücadele döneminde ulaşım kolaylıkla sağlanabiliyordu.⁴¹ Bu sebeple Salihli ve Bozdağ cephelerinin merkezi konumunda olan Alaşehir’de, Hacim Muhiddin başkanlığında 16-25 Ağustos 1919 tarihleri arasında Batı Anadolu’da bir üst kongre niteliğinde olan Alaşehir Kongresi toplandı. İlk Hüseyin Paşazade Mustafa Bey’in evinde toplanan, daha sonra ise Fevziye Mektebi binasında çalışmalarına devam eden Alaşehir Kongresi’ne Balıkesir, Manisa, Alaşehir, Sındırgı, Kasaba (Turgutlu), Salihli, Kula, Eşme, Buldan, Gördes, Uşak, Ödemiş, Bozdağ, İnegöl, Denizli, Nazilli, Akhisar ve Ayvalık’tan murahhaslar katıldılar. Kongrenin başkan yardımcılığına Alaşehir murahhası Mustafa Bey ile Uşak murahhası İbrahim Tahtakılıç seçildi. Alaşehir Kongresi Balıkesir ve Akhisar, Alaşehir, Aydın ve Nazilli mıntıklarına yönelik enerjisini ve mesaisini harcayacak şekilde çalışma planını hazırladı.⁴²

Kuvâ-yı Milliye hareketine yürekten inanmış bir kişi olarak İbrahim Tahtakılıç Alaşehir Kongresi’nde etkin konuşmalarıyla öne çıktı. İbrahim Tahtakılıç, yapılması planlanan işlerin düzenlenen bir kadro ve bütçe dâhilinde yapılması gerektiğini yaptığı konuşmalarda açıkça vurgulamıştı.⁴³ Mustafa Kemal Paşa’nın Sivas Kongresi’ne Batı Anadolu’dan temsilci gönderilmesi isteğine kongre başkanı Hacim Muhiddin konuşmasında geniş bir grupla katılma fikri ileri sürerken İbrahim Tahtakılıç yaptığı konuşmada buna karşı çıkmıştı: “Sivas’taki kongrenin ne gibi esas üzerine içtima ve ne gibi müzakerat cereyan ettiğini bilmiyorum. O da bizim gibi mahallidir. Binaenaleyh onlarla anlaşmak lüzumu bendeniz için yoktur. Eğer onlar bizim bulunduğumuz vaziyete yardım ederse sem’ana ve ta’na. Yok, bulunduğumuz şu halin harici şeylerle iştilal ederse murahhas göndermeye lüzum yoktur.” şeklinde düşüncesini açıklamaktan geri durmamıştır.⁴⁴

Balya, Soma, Edremit, Gönen, Erdek, Sındırgı, Akhisar, Kırkağaç, Giresun, Bigadiç’ten otuz dört murahhas katıldı. Bu kongre her ne kadar murahhasların katıldığı kazalara dayanmakla beraber, kongrede alınan kararların beşinci maddesine istinaden bu kazaların dışındaki yerlerde de millî harekete katılımların sağlanması için daha fazla çalışmanın yapılması gerekiyordu.

⁴⁰ Ali Fuat Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar, Kuvâ-yı Milliye’nin İçyüzü*, İstanbul: Temel Yayınları, 2011, s. 116.

⁴¹ Konukçu, *Alaşehir Kongresi*, s. 55.

⁴² Kaygusuz, *Bir Roman*, s. 188-189; Konukçu, *Alaşehir Kongresi*, s. 57; Tutsak, *Cumhuriyet’in İlk*, s. 20-21.

⁴³ Konukçu, *Alaşehir Kongresi*, s. 86-87; Tutsak, *Cumhuriyet’in İlk*, s. 21.

⁴⁴ Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri Hacim Muhiddin Çarıklı’nın Kuvâ-yı Milliye Hatıraları (1919-1920)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967, s. 179.

Kongrede 18 Ağustos 1919 tarihinde yapılan celsede Zahid Mollazade tarafından okunan Harekât-ı Milliye Talimatnamesi'ne göre; merkezi Alaşehir'de olmak üzere Salihli, Kula, Eşme, Demirci, Uşak, Ödemiş kazalarında bir mıntıka oluşturularak her kazada Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyeti teşekkül ettirilecektir. Oluşturulacak bu heyet Heyet-i Esasiye, Heyet-i Maliye, Heyet-i Levazım olarak üç şubeye ayrılacaktır Her şubede dört azadan fazlası olmayacaktır.⁴⁵

Alaşehir Kongresi'nin ardından ilk toplantısını Sivas Kongresi'nin sona ermesinden sonra 14 Eylül 1919 tarihinde yapan Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi, son toplantısını ise 29 Eylül 1919 tarihinde gerçekleştirdi.⁴⁶ Bu toplantıdan sonra Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi Talimatnamesi'nin 8. Maddesindeki "Heyet-i Merkeziye, karargâhını icabında kendisi için muvafık göreceği mahalle nakledilebilir." kararına istinaden⁴⁷ merkezini Uşak'a nakletti. Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi Uşak'a nakledildikten sonra ilk toplantısını İbrahim Tahtakılıç'ın başkanlığında gerçekleştirdi.

1919 yılı Ekim ayı içerisinde Uşak'ta çalışmalarına başlayan Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin⁴⁸ 8 Kasım 1919 tarihinde Sivas Heyet-i Temsiliyesi'ne gönderdiği bir yazıda, Heyet-i Merkeziye'nin Uşak'a nakledilme sebebi ve bu heyete dâhil olan mıntıklar hakkında detaylı bilgi verilmektedir: "Uşak'ta bir Heyet-i Merkeziye vardır. Bu Garbi Anadolu'nun Alaşehir Kongresi mukarreratındandır. Mesâi ve faaliyeti mühimdir. Salihli ve Ödemiş Cephe-i Harplerinin levâzımı ile iştigâl ettiği gibi, bir nüshası makâm-ı âlilerinde bulunması icap eden Alaşehir Kongresi mukarreratındaki madde-i mahsusa ile beyan kılınan mevâdd ile de iştigal eder ve Sivas Umumi Kongresi'nin mukarreratına dahi riâyet eder. Kütahya Livası'nın iltihakı dolayısıyla merkezi bir vaziyet iktisabı için Heyet-i Merkeziye Alaşehir'den Uşak'a nakledilmiştir. Kütahya Livası kâmilin, Manisa Livası'nın da Demirci, Kula, Alaşehir, Eşme, Salihli, Ödemiş'in gayrı meşgul kısmı mıntıkasına dâhildir. Heyet-i Merkeziye'yi mıntıkası dâhilindeki kazalardan birer murahhas teşkil etmektedir. Reis Uşak murahhası İbrahim Bey, azalar Demirci'den Mazhar, Salihli'den Süleyman, Kula'dan Ömer, Eşme'den Hacı Nazif, Gediz'den Ali Haydar, Kütahya Livası'ndan Seyfi Bey. Yalnız cephe iştigâlatı heyetimize göz açtırmayacak derecede tekâsüf etmektedir. Mıntıkamız harp sahası olduğu için ferdî ve umumî şâyân-ı şükran bir faaliyet içindedir. Binâenaleyh Alaşehir Kongresi mukarreratınca teşekkül eden heyetler bozulmamaktadır. Umumî Kongre'nin ruhu teşkilatımızda mevcuttur. Evamir-i aliyeleri harfi harfine tatbik edilmektedir. Şimdiye kadar heyet-i aliyeleri vezâifinden tanıdığımız mesâili de birer birer arz etmekteyiz."⁴⁹

⁴⁵ Konukçu, *Alaşehir Kongresi*, s. 95-96, 208.

⁴⁶ TITE, *Balıkesir ve Alaşehir*, s. 230; İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 248.

⁴⁷ Konukçu, *Alaşehir Kongresi*, s. 207.

⁴⁸ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 248.

⁴⁹ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 397.

Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi ve buradaki idarecilerin cephe kumandanlığının iç çekişmelerine çok müdahale etmeleri, Kütahya Livası'nın millî harekete dâhil olması, Uşak'ı Batı Anadolu'da cephe gerisi örgütlenmesinde merkezi bir konuma getirmiştir. Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi'nin Uşak'a nakledilmesinden önce toplanan Sivas Kongresi'nde, millî hareketi destekleyen bütün cemiyetlerin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında toplanmasına rağmen, Uşak Heyet-i Merkeziyesi "Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi" adını muhafaza etti. Heyet-i Merkeziye bu ismi Aralık 1919'da "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Uşak Heyet-i Merkeziyesi" adına alıncaya kadar korudu. Bu ismi de 1920 yılı mart ayına kadar kullanarak daha sonra "İzmir Şark Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi" adını aldı. Bu son isim değişikliğinin nedeni savaşa bağlı ihtiyaçların sağlanmasına yönelikti. Bu ihtiyaçların karşılanması için İzmir Şark Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi'nin denetim sahasına Kütahya Sancağı'yla Çivril, Dinar kazaları dışarıda kalmak üzere Afyon Karahisar Sancağı'nın diğer kısmı ve Manisa Sancağı'nın işgal altında kalmayan kısımları dâhil edilmiştir. Bundan kaynaklı olarak Heyet-i Merkeziye'nin 26 Mart 1920 tarihli ve 282 sayılı yazısında Sandıklı, Bolvadin, Aziziye/Emirdağ ve Afyonkarahisar merkez kazasından bir temsilcinin istenmesi oldukça ilginçtir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşkilatlanma yapısında "Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi" anlayışı bulunmamaktadır. Heyet-i Merkeziye'nin adının 14 Eylül 1919'dan 26 Haziran 1920 tarihine kadar üç kez değişmiş olması Heyet-i Merkeziye Talimatnamesi'nde ve görev sahalarındaki değişikliklerle ilgili olmalıdır. İlk önce Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi Talimatnamesi'nde tanımlanan görev alanı kabul edilmiştir. Daha sonra Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Uşak Heyet-i Merkeziyesi adını aldığı anda çalışma kurallarının değiştiğine dair sarı bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Refet (Bele) Bey'in İzmir Şark Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi ismi verdiği bu Heyet-i Merkeziye'nin görev alanı Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi'nin belirlediği alana göre çok dardır. Dönemin şartları, ortaya çıkan zorluklar, ihtiyaçlar ve Sevr Anlaşması öncesinde Yunan kuvvetlerinin Batı Anadolu'da 22 Haziran 1920 tarihinde başlattığı taarruz nedenleriyle İzmir Şark Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi'nin görev alanının daraltılmış olduğu düşünülmektedir.⁵⁰ Uşak Heyet-i Merkeziyesi, yetki alanlarında daralmalar olsa da yüklenmiş olduğu işlevleri yerine getirmiştir. Uşak Heyet-i Merkeziyesi, yetki alanındaki cephede, on beş bin civarında askerin beslenmesi ve cephaneye tedarik edilmesi için çok çeşitli hizmetler yüklenmiştir. Bunları belli gruplarda toplamak mümkündür.⁵¹

2.2.1. Cephe Gerisi Hizmetlerin Görülmesi

Cephe gerisi hizmetlerin görülmesi konusunda Heyet-i Merkeziye çalışmasının en büyük bölümünü; a. Kuvâ-yı Milliye Müfrezelerinin oluşturulması ve cepheye sevk edilmesi, b. Cephedekiler için erzak ve cephaneye tedarik, c. Cepheye duyulan ihtiyaçlar için üretim yapılması, d. Ulaşımın sağlanması konuları teşkil etmiştir. Cepheye sadece gönüllü asker kaydıyla asker tedarik etmek yeterli değildi. Cepheye asker tedarikinde Redd-i İlhak

⁵⁰ İlkın-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 248-250.

⁵¹ İlkın-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 251.

Cemiyetleri devletin askere alma yetkisini kullanarak cephe gerisinde fiilî olarak millî hareketi başlatmışlardı. Alaşehir Kongresi'nde alınan karar gereğince de askere alma zorunluğuna meşruluk kazandırılmış oldu.⁵²

Cephedeki efradın iaşesi için yiyecek tedarik edilmesi, giyim kuşamı için gerekli malzemenin hazırlanması, cephede hayvanlar için kullanılacak koşum takımlarının hazırlanması ve cepheye sağlanması gibi hizmetlerin verilmesi hiç de kolay olmadı. Bunun için paranın bulunması, malzemenin satın alınarak ya da üretilerek hazırlanması ve cepheye ulaştırılması gerekiyordu. Heyet-i Merkeziye bu konuda her yola müracaat ederek bu malzemeleri tedarik etmeye çalıştı. Uşak Heyet-i Merkeziyesi bu malları mümkün olduğunca ucuza tedarik etmeye çalışsa da yeterli gelmediği için ihtiyaç duyulan malzemeyi üretimi organize ederek elde etme yoluna gitti. İmal edilen malzemenin o günün şartları içerisinde çok kısa zaman içerisinde efrada sevkinin yapılması için demiryolundan, trenin çalışmadığı veya işlemediği zamanlarda merkeplerden, deve kervanlarından ve arabalardan faydalandı.⁵³

2.2.2. Cephe Gerisinde Halkın Düzenini ve Güvenliğini Sağlama

Yunanlıların işgal sahasını gittikçe genişlettiği bu süreçte İstanbul Hükûmeti Anadolu'da güvenliği sağlama konusunda acze düştüğü için Uşak Heyet-i Merkeziyesi cephe gerisinde halkın düzenini ve güvenliğini sağlama işlevini üstlenmek zorunda kaldı. Uşak Heyet-i Merkeziyesi, 29 Eylül 1919 tarihinde Redd-i İlhak Cemiyetlerine, Jandarma Komutanlıklarına ve Kaza Kaymakamlıklarına gönderdiği yazıda; Hareket-i Milliye Heyetleri emrinde bulunan Kuvâ-yı Milliye'nin görevine son verileceği ve yeni kaydını yaptıranlara jandarma gibi maaş ödeneceği bilgisi verildi. İki misline çıkarılacak olan jandarma kuvvetleri kadrosu ile asayiş sağlanacağı gibi, başka konularda da bu kuvvetlerin Mevki Kumandanlıkları ve Hareket-i Milliye Heyetleri tarafından kullanılacağı bildirildi. Jandarma Kumandanlarının Hareket-i Milliye Heyetlerinin emrinde bulunması istendi. Devletin jandarmasını Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin kendi emri altına almak istemesi, kendi konumunu devlet işlevine denk gördüğünü göstermektedir. Ancak Uşak Heyet-i Merkeziyesi, 27 Ekim 1919 tarihinde 23. Fırka Kumandanlığı'ndan kuvvetlerin bu şekilde birleştirilmemesi yönünde bir emir aldı. 23. Fırka Kumandanlığı Hareket-i Milliye Heyetlerinden Kuvâ-yı Milliye Müfrezeleri kurmasını talep etti. Heyet-i Merkeziye, Kuvâ-yı Milliye'nin halk üzerinde bazı keyfi uygulamalarından zarar görmemesi için mümkün mertebe çaba sarf etti. Cepheye efradın köylüye yük olmamak için demiryolundan yapılması sağlandı. Yine köylünün zarar görmemesi gayesiyle nakliye kollarının ikmalinin sağlanacağı menzilete teşkilatlanmasının kurulması emri verildi. Ayrıca halka eziyet eden mütegalibelere karşı Uşak Heyet-i Merkeziyesi tarafından önlem alındı.⁵⁴

⁵² İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 251.

⁵³ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 251-258.

⁵⁴ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 258-259.

2.2.3. Toplumsal Yardımlaşma

Uşak Heyet-i Merkeziyesi toplumsal yardımlaşmaya önem vermekle birlikte en önemli meselesi Yunan işgalleri karşısında evlerini, yurtlarını terk ederek içerilere göç eden çok sayıda kişinin barınma ve yiyecek ihtiyacını karşılamak oldu. Heyet-i Merkeziye'nin kaynakları kıt olduğundan bu konuda devletin imkânlarını ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni harekete geçirmek yoluna gidildi. Cephedeki efradın geride kalan ailelerinin ihtiyaçlarını gidermek Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin diğer öncelik verdiği yardımlaşma işlevleri arasında bulunmaktaydı. Kaynakların oldukça sınırlı olduğu bu süreçte Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin bu hususlarda çok başarılı olduğunda söz etmek mümkün değildir.⁵⁵

2.2.4. İktisadi Hayatın Sürdürülmesine Yönelik Çabalar

Yunan işgallerine karşı Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan kaynakların tedarik edilmesinde iktisadi hayatın canlı tutulması son derece elzemdi. Bu nedenle de Heyet-i Merkeziye ticareti engelleyecek, üretimi düşürecek bütün menfi tesirleri ortadan kaldırmak için çok çaba harcadı. Mesela Alaşehir Kongresi'nden sonra zahire ihracının menedilmesine karşı çıkıldı. İstanbul Hükûmeti'nin koyduğu zahire ihracını yasağına Uşak Heyet-i Merkeziyesi on beş gün uyduktan sonra tekrar zahire ihracına başladı. Çekirge istilasına uğrayan yerlerde tarım sahalarının fazla zarar görmemesi için mücadele yürütüldü. Tarım faaliyetinin devam etmesi hayati önemdeydi. Heyet-i Merkeziye'nin her aileden bir oğlanın tarla işleri için askere alınmaması kararı tarımsal üretimin devam ettirilmesi açısından oldukça dikkat çekicidir.⁵⁶

2.2.5. Direniş İçin Gerekli Kaynakların Tedarik Edilmesi

Uşak Heyet-i Merkeziyesi'ni en fazla meşgul eden konu, gün geçtikçe artan ihtiyaçların karşılanması noktasında kaynak tedarik etmek olmuştur. Bu kaynaklar nakdî ve aynı olarak iki grupta toplanmaktadır. Nakdî olarak toplanacak kaynakların çeşitliliğinde bir sınırlama bulunmamaktadır. Heyet-i Merkeziye'nin 29 Eylül 1919 tarihli yazısında, Alaşehir Kongresi'nde alınmış olan karara uygun olarak, altı aylık yapılan bütçe 400.000 lira olarak öngörülmüştür. Günde 2.000 liralık harcama olabileceği düşünülerek 400.000 liralık bütçenin %15'inin Alaşehir, %5.5'inin Kula, %5.6'sının Eşme, %5.7'sinin Salihli, %30'unun Uşak, %7.5'inin Gediz, %2'sinin Demirci, %1.5'inin Ödemiş'in işgal altında olmayan kısımları, %16.5'inin Afyonkarahisar, %12'sinin Kütahya tarafından karşılanması planlandı. Bu bütçe için paranın iane olarak üç taksitte toplanıp Uşak Heyet-i Merkeziyesi'ne teslim edilmesi düşünüldü. Kaza olmasına rağmen bütçede Uşak'a %30 payın düşmesi, cephe gerisinde kaynak tedarikinde burasının üzerine aldığı sorumluluğu ortaya koyması açısından dikkate değerdir.

Bütçenin hazırlanmasından sonra iane toplanmasında yetersiz kaldığı için iane toplanan alanların genişletilmesi yoluna gidildi. Heyet-i Merkeziye azalarından bazılarıyla fırka kumandanlıklarının uygun göreceği bir ya da iki kişiden oluşacak

⁵⁵ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 260-261.

⁵⁶ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 261-262.

heyetlerin Afyonkarahisar, Bolvadin, Aziziye, Akşehir ve Eskişehir'e yardım talep etmek için gönderileceği hususu 12 Aralık 1919 tarihinde Uşak Heyet-i Merkeziyesi tarafından 23. Fırka Kumandanlığı'na bildirildi. Bu yazının yazılmasından bir ay sonra yine iane yoluyla gelirler, cephenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde olmadığından devamlı gelir kaynağı tedarik etme arayışı devam etti. Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin Şubat 1920'de denetimi altındaki yerlerde iase ve ambarlara ele koyması durumun vahametini fazlasıyla açıklamaktadır. Kütahya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'nin aşara el konulmasının kanuni olmadığını ifade ederek muhalefet etmesi üzerine Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin başkanı olan İbrahim Tahtakılıç şu izahatta bulunmuştur: "Bendeniz de bu meselenin ne kadar ağır olduğunu ve bunun artık ne derece mûcib-i mesuliyet olduğunu tamamiyle takdir edenlerdenim, ağır şuursuz değilim. Teessüs ve teşekkül eden cephenin muntazam bir şekilde idamesi namus-ı millî şekline girmiştir. Ve bu harekât muzır olsa bile millet âmâlini bu şekilde göstermiştir. Buna açlık yüzünden dağılması ile hüduş edecek ahvâl ile vaz-ı yed teşebbüsünden hasıl olan mesuliyet nazar-ı dikkat ve hidmete alındığında bu ağır mesuliyeti millet ve memleketimizin selamet ve hayatı nâmına kabulü ehven gördüm. Bilmeyerek değil bilerek bu fedakârlık ihtiyar edildi. (...) Teşebbüsâtımızın gayrikanuni şekilde olacağı tabîîdir. Fakat oralardan celb edilen hububat kanuni bir şekilde sarf edilmektedir." Heyet-i Merkeziye'nin kaynak toplama konusunda cesaretli adımları sonraları daha da artacaktır.⁵⁷

2.2.6. Siyasal İşlevi

Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin kurduğu siyasi ilişkiler; İtilaf devletleri temsilcileri, İstanbul Hükûmeti, Sivas Heyet-i Temsiliyesi, Ankara Hükûmeti ve diğer Heyet-i Merkeziyeler ile sınırlı kalmıştır. Heyet-i Merkeziye'nin temel amacı işgaller karşısında halkın direniş gücünü artırmak olduğu için halkın millî harekete katılımını sağlamak, kendi teşkilatlanması dışında diğer teşkilatlarla ve güç merkezleriyle irtibat kurmak veya tepkisini ortaya koymaktır. Bu minvalde İtilaf devletleriyle siyasi ilişkisi Batı Anadolu'da yapılan mezalimler nedeniyle çekilen protesto telgrafları seviyesindedir. Heyet-i Merkeziye'nin İstanbul Hükûmeti ile ilişkilerine baktığımızda, kurulan hükûmetlerin millî harekete destek verip vermemesine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Heyet-i Merkeziye, İstanbul Hükûmeti'nin aldığı kararlar kendi aldığı kararlara ters düştüğü durumlarda bunları uygulamamakta direnmiştir. İstanbul Hükûmetlerinde millî harekete karşı duruş sergilemeyen Ali Rıza Paşa Hükûmeti ile uyum içinde bulunmaya çalışmıştır. Ancak İstanbul Hükûmeti'nin zahire ve hayvan ihraç edilmesi kararına ilk önce uymasına rağmen ordunun zahire ihtiyacını sağlayamaması üzerine Heyet-i Merkeziye ambarlara el koymaktan çekinmemiştir. Uşak Heyet-i Merkeziyesi Sivas Heyet-i Temsiliyesi ile hassas bir çizgide siyasi ilişkilerini götürdü. Bir yandan Heyet-i Temsiliye'nin varlığını kabul ederken, diğer yandan da kendi aldığı bağımsız kararları uygulamaya devam etti. Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya gelmesi üzerine Uşak Heyet-i Merkeziyesi kendilerine bağlılık telgrafını çekti. Ayrıca Türkiye Büyük Millet

⁵⁷ İlkin-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 262-266.

Meclisi'nin açılış aşamasında yapılan seçimlerde Uşak Heyet-i Merkeziyesi etkili bir rol oynadı. Meclis açıldıktan sonra 1920 yılı mayıs ayı başında kurulan Ankara Hükûmeti'nin Kuvâ-yı Milliye'yi kontrol altına alması yolunda girişimde bulundu. Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin çalışma sürecinde diğer üç Heyet-i Merkeziye ile arasındaki iş birliği sıkı olmamakla beraber mal ve iş gücü yardımlaşması, işgalci kuvvetlere karşı yapılan protestolarda birlikte hareket etmek, İstanbul ve Ankara Hükûmetlerine karşı izlenen siyasette iş birliği içerisinde bulunmak şeklinde özetlenebilir.⁵⁸

3. Uşak'ın İşgali

Sivas Kongresi toplandığında işgalci Yunan kuvvetlerine karşı Batı Anadolu'da millî kuvvetlerle cephe oluşturma mücadelesi çok fazlaydı. 9 Eylül 1919 tarihinde Garbi Anadolu Umum Kuvâ-yı Milliye Kumandanlığı'na tayin edilmiş olan Ali Fuat Paşa (Cebesoy), 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey ve Eskişehir Kumandanı Atif Beylere şöyle yazdı: "...mıntıkları dâhilinde Kuvâ-yı Milliye kumandanı olarak intihab ve ilan olunmuş ve buraların hâkimiyetini bize muhalif kuvvetlerin eline düşürmemeğe ve mıntıkları dâhilindeki her nevi vasıtaya müracaatla millî hâkimiyeti muhafazaya çalışacak ve muhalefet edecekleri mıntıkları haricine çıkartacak ve tekmil Kuvâ-yı Milliye ve askeriyenin kumandasını deruhde ederek Hükûmet kuvvetlerinin teşekkül etmesine mâni olacak ve yeniden gönderilecekleri mıntıklarına sokmayacak ve keza yeni gelecek olan ecnebi kuvvetleri kabul edilmeyecek ve mevcut olanlar bîtaraflığını muhafaza edemediği takdirde silahlarından tecrid edilerek mıntika haricine çıkartılması..."⁵⁹

Ömer Lütfi Bey Kurban Bayramı nedeniyle gizlice gittiği evinden İngiliz kuvvetlerinin baskısıyla tevkif edildi. Alaşehir'den Afyonkarahisar'a henüz ulaşamamış olan Ömer Lütfi Bey'e Millî Kumandanlığa ait talimatname ulaşmadığı için Millî Kumandanlık vazifesine başlayamamıştı. İngiliz kuvvetleri Eskişehir'de olduğu gibi Afyonkarahisar'da da faal bulunuyordu. Sivas Kongresi'nin hemen sonrasında, İstanbul Hükûmeti kuvvetleriyle İngiliz kuvvetleri Eskişehir, Kütahya ve Afyonkarahisar'a hâkim olursa, İzmir Millî Kuvvetlerinin Sivas Heyet-i Temsiliyesi ile bağlantısı kesilebilirdi.

Eskişehir, Çorum, Kastamonu, Afyonkarahisar ve Konya Batı Anadolu'da az ya da çok işgalci kuvvetlere karşı mukavemet oluştururken; İzmit, Bolu sancakları bu süreçte pasif kalmıştı. Bu noktada demiryollarının birleşmesi nedeniyle Eskişehir İngiliz işgaline karşı direniş merkezini oluşturmuştu. Bu nedenle de Ali Fuat Paşa 13/14 Eylül 1919 tarihinde Beypazarı, Sivrihisar, Seyidgazi, Afyonkarahisar, Uşak ve diğer yerden toplanacak olan müfrezelere, Eskişehir etrafında ne gün ve hangi mevkilerde toplanacaklarını bildirdi. Uşak ve Kütahya tarafından gidecek olan müfrezeler İnönü'nün doğusunda bulunacaklardı. 17-20 Eylül 1919 tarihlerinde Kuvâ-yı Milliye kuvvetleri Eskişehir'de toplanmaya başladı. Porsuk Çayı güneyinde Uşak, Gediz, Simav, Akhisar ve Alaşehir tarafından toplanan müfrezeler Binbaşı Hakkı Bey komutasında 21 Eylül 1919 tarihinde

⁵⁸ İlkın-Tekeli, *Ege'de Sivil*, s. 267-271.

⁵⁹ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 172-173.

Kütahya'ya girdiler. 30 Eylül 1919 tarihine kadar ise Bursa Vilayeti ile Burdur, Isparta, Denizli sancakları; Dinar, Uşak, Gediz, Alaşehir ve Söke kazaları gibi henüz birliğe girememiş olan Batı Anadolu'nun kalan kısımları İstanbul Hükûmeti ile bağlarını keserek bu birliğin kontrolü altına alındılar.⁶⁰

Önceden Soma'da bulunan 8. Fırka Ahz-ı Asker Kalemî işgal tehlikesi karşısında 1920 yılı Şubat ayından itibaren Uşak'a taşınarak 12. Kolorduya bağlandı. Uşak'ta faaliyet gösterirken bu Ahz-ı Asker Kalemî'ne Uşak başta olmak üzere Gediz, Simav, Demirci, Eşme, Kula, Alaşehir, Gördes ve civarında bulunan askerlik şubeleri bağlıydı. Bu bağlamda Uşak askere alma konusunda önemli bir merkez durumuna gelmişti. İşgal tehlikesi karşısında 31 Temmuz 1920 tarihli belgelerden 8. Fırka Kalem Riyaseti'nin Uşak'tan Afyonkarahisar'a nakledildiği anlaşılmaktadır.⁶¹ 8. Fırka Ahz-ı Asker Kalemî'nin 1920 yılı şubat ayı sonu ile Mart ayı başlarında I. Dünya Savaşı'ndaki zayıfların ve sonrasındaki mevcut askerî durumun ne halde olduğunu bildirmeleri için askerlik şubelerine gönderdiği yazıya, Uşak Şubesi 3 Mart 1920 tarihinde şöyle cevap vermiştir:

1. "Şimdiye kadar esaretten gelen 70 nefer şubeye tezkeresini kaydettirmiştir.
2. 290'dan 309'a kadar 2106 ve 314'den 317'ye kadar 950 neferin takriben kabil-i sevk bulunduğu.
3. Şubemizden Kuvâ-yı Millîye'ye iltihak eden 202 neferdir. Efrâd mevcudunun takriben yüzdeonbeş nisbetinde bulunduğu ma'ruzdur."⁶²

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920 tarihinde açılmasından sonra kurulan cephe teşkilatlarından Garp Cephesinde, Türklere Sevr taslağını kabul ettirmek için Yunan taarruzu 22 Haziran 1920'de altı tümenle başlatıldı.⁶³ Yunan kuvvetlerinin Temmuz ayına doğru artan saldırıları nedeniyle Eskişehir ve Afyonkarahisar istikametinde işgallerini genişletme tehlikesi karşısında Garp Cephesi Komutanlığı yeni askerî tedbirler almak lüzumu duydu.⁶⁴ Bu taarruzun son evresinde Yunan kuvvetlerinin sol tarafı Bursa yönünde ilerlerken, Afyonkarahisar'a doğru ilerleyen sağ tarafının hedefi Uşak'ı işgali etmekte.⁶⁵ Yunan kuvvetlerinin bu ilerleyişi karşısında Uşak'ın mutasarrıflık haline getirilmesi; Alaşehir, Eşme ve Kula'nın Uşak'a bağlanmasının gündeme gelmesi; burasının mülki idare açısından güçlendirilmesi düşüncesini ortaya koymaktadır.⁶⁶

Yunan kuvvetlerinin Uşak istikametindeki bu ileri harekâtı karşısında Mustafa Kemal Paşa, bazı milletvekilleri ve Erkân-ı Umumiye Vekili Reisi Miralay İsmet (İnönü) Bey ile birlikte Uşak'a doğru yola çıktı. Daha sonra 23. Fırka Kumandanlığı görevine tayin edilen

⁶⁰ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 175-178-179, 185, 198-199, 212, 214.

⁶¹ Nuri Köstüklü, *Millî Mücadele'de Manisa-Uşak-Afyonkarahisar-Konya Hattı (8. Fırka ve Alaşehir Kalemî Riyasetleri 1920 Yılı Şifre-i Mevrude Defteri)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2009, s. 6, 8.

⁶² Köstüklü, *Millî Mücadele'de*, s. 62.

⁶³ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 45.

⁶⁴ Köstüklü, *Millî Mücadele'de*, s. 26.

⁶⁵ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 409.

⁶⁶ ATASE, 3044-838-122-2/14.07.1336.

İzzettin (Çalışlar) da Aşir Bey'den görevi devralmak üzere Uşak'a geldi. Bu süreçte Uşak'ta para, eşya ve teçhizat tedarik edilerek Kuvâ-yı Milliye teşkilatına veriliyordu. Uşak'ta halk Kuvâ-yı Milliye teşkilatını destekliyordu. Burada mücahitlerin kumandanı olarak bilinen ve 30-40 civarında atlı ve bir o kadar da yaya adamı bulunan Kuşcubaşızade Çerkes Eşref, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından kendisine verilen yardımlarla yetinmiyordu. Sandıklı ovasına giderek bu kişi köylerden hayvan, silah ve teçhizat istiyordu. Kuşcubaşı'nın bu fevri taleplerine İzzettin (Çalışlar) karşı çıkmıştı. Uşak'ın nüfuzlu ve zengin kişisi olan Alaettin Tiritioğlu kurduğu millî müfreze için parasını harcamaktan çekinmemişti. Bu dönemde 23. Fırka sayıca asker, teçhizat, talim ve terbiye açısından kötü bir durumda olduğu gibi; askerler ayakları çıplak, elbisesiz, donla dolaşan, perişan bir haldeydi. Yunan kuvvetleriyle karşılaştıklarında tekrar ayağa kalkacak mecalleri neredeyse kalmadığı için fırkanın yeniden teçhizatlandırılıp ayağa kaldırılması gerekiyordu. Ancak mevcut şartlar içinde bunu yapmak da kolay değildi. Bunu sadece geriye kalan mevcut askerle yapmak gerekiyordu. Fırkada maneviyat azalmış, firari sayısı artmış durumdaydı.

İzzettin (Çalışlar) 23. Fırka'yı devraldığında 131. Alay Bölme'de (taburların mevcudunda azami 200 silahlı ve her tabur için ikişer makineli tüfek), 69. Alay Ulubey'de (taburların mevcudunda azami 120-140 silah ve alayda dört makineli tüfek), 68. Alay Karahasan'da (Taburların mevcudunda azami 120-140 silah ve alayda dört makineli tüfek), Binbaşı Abdi Bey kumandasındaki Çerkez ve Arnavut çeteler İnay İstasyonunda (takriben 150 kişi), Fırka Topçusu İnay mıntikasında (iki cebel topu), Fırka Sahra Topçu Taburu ve Obüs Takımı Afyonkarahisar'da (kuruluş aşamasında), Jandarma Yüzbaşı İsmet Bey kumandasındaki Uşak Hücum Taburu (mevcudu 400 silah, iki makineli tüfek) mevzilenmiş durumdaydı. Yunan kuvvetlerinin ise Alaşehir'de bir fırkası, Güney istasyonunda bir taburu, Elvanlar'da bir taburu, Elvanlar'ın doğusunda keşif kolları, Buldan bölgesinde bir alayı vardı.⁶⁷

23. Fırka Kumandanı İzzettin (Çalışlar) kıtaatin talim, terbiye ve teçhizatını tamamlamak için çalışmalara başladı. Bu konuda 12. Kolordu Kumandanlığı'ndan ve Uşak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden teçhizat ve malzeme sağlamasına rağmen askerler için alabildiği destek çok az oldu. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bu çetin süreçte ordudan ziyade Kuvâ-yı Milliyecilere daha yakınlık duyuyordu. Simav bölgesinde bulunan ve 1. Kuvâ-yı Seyyare Kumandanı adını almış olan Çerkes Ethem, özel memurları yoluyla istediğini Uşak'tan alabiliyordu. Taburların mevcudunu tamamlamak için gelenler genellikle firari, bakaya ve çıplak durumda idi. 23. Fırka'yı toparlamaya çalışan İzzettin Çalışlar'ın Çerkes Ethem'in silah, cephane ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için de emir alması, durumu açıkça ortaya koymaktadır. Eline beş ya da on sandık cephane geçtiğinde Çalışlar, 23. Fırka'nın asgari ihtiyacını ayırdıktan sonra, gerisini Simav'daki Çerkes Ethem'e gönderiyordu. Bu sırada Çerkes Ethem kuvvetleri Demirci'de Yunan kuvvetleriyle çarpışıyordu.

⁶⁷ İzzettin Çalışlar, *Gün Gün, Saat Saat İstiklal Harbi'nde Batı Cephesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s. 17-18.

İzzettin Çalışlar'ın çabasıyla iki haftada Uşak'ta Millî Süvari Alayı kuruldu. Ayrıca 300-400 kişilik Uşak Millî Taburu da vardı. Yunan kuvvetlerine karşı Uşak'ta azımsanmayacak bir kuvvet oluşmuştu. Ancak millî teşkilat için harcanan para, teçhizat ve malzeme düzenli askerî birliklerin örgütlenmesinin aleyhinde bir gelişme olarak kendini göstermişti. Bu dönemdeki anlayış millî unvanlarla teşkilatlanmayı gerektirdiği için komutanların kıyafetlerine bu durum yansımış, açık yaka ve millî kıyafet giyen subaylar olmuştur.⁶⁸

Demirci cephesinde Çerkes Ethem'in Yunanlılara karşı bir sonuç alamaması üzerine İzzettin Çalışlar, 131. Alay'ı Demirci cephesine gönderdi. 131. Alay'ın yerine Afyonkarahisar'dan zayıf durumda olan 176. Alay Banaz'a sevk edildi. İnay'da Yüzbaşı İsmet Bey kumandasında bulunan Uşak Hücum Taburu ikinci bölümü eksik olarak Demirci'ye gönderildi. Yunanlılar casusluk faaliyetleri için özellikle de demiryollarında bulunan Rum ve Ermeni memurları kullanıyorlardı. Bunun dışında Eşme bölgesinde çete kuran Hain Musa isminde bir kişi Yunanlılarla iş birliği içine girmişti.⁶⁹

12. Kolordu Komutanı olan Fahrettin (Altay) Bey, Yunan kuvvetlerinin Uşak yönüne daha taarruzu başlamadan önce Garp Cephesi Komutanlığı'na 14 Ağustos 1920 tarihinde gönderdiği yazıda 23. Fırka ile ilgili nasıl tertibat alındığı hakkında bilgilendirme yapmıştır. Buna göre alınan tertibat şöyledir:

1. "Uşak-Afyon yönündeki istikamet-i umumisi Elvanlar'dan başka Kula, Demirci istikametlerine karşı setr itmek, icâbında ileri harekete hazır bulunmak, Ethem Bey'in Kuvâ-yı Seyyaresi ile irtibat tesis etmek ve aynı zamanda talim ve terbiye ve tatbikatlarla iştilal edebilmek üzere yirmi üçüncü fırkaya atideki tertibat alınmıştır:
  - a. İnay'da Uşak Hücum Taburu'ndan bir bölük piyade, iki adet makineli tüfenk ve Kuvâ-yı Milliye piyade ve süvari gönüllülerinden mürekkep bir müfreze bırakılmıştır. Bu müfrezeden Elvanlar ve Eşme istikâmetlerinin keşif ve tarassudu için yirmi süvari yirmi piyadeden ibaret bir kuvvet Karaca Ahmed'de bulunacağı gibi İnay cenûb-ı garbisinde Külköy'de dahi bir sabit keşif kolu kalacaktır.
  - b. Uşak Hücum Taburunun üç bölümü ve bir kudretli cebel topu Kozalar karyesinin sekiz kilometre şimal-i garbında dört yük nakliye kısmı olan Akkeçili köyünde bulunacaktır.
  - c. 69. Alay kâmilin İnay'ın 18 km şimâl-i şarkisindeki Kozalar köyünün şimâl-i şarkisindeki Dutluca köylerinde bulunacaktır.
  - d. 131. Alay Akkeçili'de yine taarruz edilmiş köyün dört kilometre şimâl-i şarkında ve Kül köyünde bulunmayacağı ve 68. Alay ve bir sahra takımı Kül köyünün sekiz kilometre şarkında ve Bölme'nin sekiz kilometre

⁶⁸ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 18-21.

⁶⁹ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 22.

cenubunda Karahasan karyesinde bulunacaktır. Kula'ya baskın yapmak üzere gidip Yenişehir'e avdet eden Kemal Bey Müfrezesi, Kula ve Demirci istikâmetlerinin keşfi ve Kuvâ-yı Seyyare ile irtibat için şimdilik mevki-i mezkûrda kalmayacaktır.

2. 57. Fırka kıtaatından mukaddema Çivril'e gelmiş olan 176. Alay'ın Birinci ve Üçüncü Taburları Banaz'a ve 135. Alay Çal'a ikâme edilmiştir.
3. Kolordu istihkâm taburları tahkimat için Dumlupınar'a Akşehir'de celp edilmiş depo taburunun efradı ve 23. Alay için Uşak'a bugün trenle tahrik edilmiştir.
4. 159. Alay'ın Birinci ve İkinci Taburlarıyla bir makineli bölüğü ve 139. Bölük Üçüncü Taburu bir alay halinde bu gece Eskişehir'e tahrik olunacaktır."⁷⁰

Yunan taarruzunun Batı Anadolu'da devam ettiği süreçte yapılan bu tahkimata rağmen Uşak civarında Yunan kuvvetleriyle muharebe edecek olan 23. Fırka'nın konumu güçlü değildi. Yunan sol tarafı Bursa istikametine, sağ tarafı ise Uşak'a doğru ilerliyordu.⁷¹ Üç Yunan Tümeni Akhisar-Soma yönüne doğru hareket ederken, iki Yunan Tümeni Salihli tarafına, 1. Yunan Tümeni ise Aydın istikametine harekete geçti. Salihli tarafından ilerleyen Yunan birlikleri Alaşehir'i işgalden sonra Uşak'a doğru hareket halindeydi. Uşak ve Gediz istikametinde ilerleyen Yunan kuvvetleri 1920 yılı ağustos ayı ortalarından itibaren üç Yunan Tümeni ile taarruza kalktı.⁷² General Nider, bu üç Yunan tümeninin bağlı olduğu kolordunun komutanıydı. Papanastasyo kumandasındaki 1. Yunan Tümeni, Menderes vadisinden Kuyucak mıntıkasına gelerek Uşak üzerine harekâtı yapan kuvvetlerin sağ kanadını himaye etti. General Velahopolos'un komutasındaki Yunan 2. Tümeni Uşak üzerinden hücum ederek Türk kuvvetlerinin Dumlupınar yönünde çekilmesini engelledi. General Manetas komutasındaki 8. Yunan Tümeni Balıkesir mıntikasından demiryolu vasıtasıyla getirilerek Güneyköy'de toplandı ve buradan Takmak-Güre-Manta yoluyla Uşak'ın batısına doğru yönelerek Türk birliklerinin Gediz istikametine çekilmesine engel oldu.⁷³

Yunan kolordusunun bütün kuvvetleri Uşak istikametinde 15 Ağustos 1920 tarihinde taarruzu başlattı. 1. Yunan Tümeni Buldan'a gelmiş, 2. Yunan Tümeni ilerliyordu. 1. ve 7. Yunan Piyade Alayları ise iki kol halinde demiryolu istikametinde ilerleyişine devam ediyordu. 34. Yunan Piyade Alayı ile bir batarya toptan oluşan bir kol Kapaklar mevkiini zapt etmek üzere ileri harekât halindeydi. 17. Yunan Tümeni Yarbay Kostantina ve 2. Yunan Piyade Alayı ve topçu takımından oluşan kol ise Güneyköy'den Takmak-Güre-Karabeyler-Uşak Gediz yolu üzerinde ilerliyordu. Bu Yunan tümeninin Albay Kondilis komutasındaki büyük bölümü ise Güneyköy'den hareket ederek Takmak-Akketseli-Manta üzerinden yürüyüşüne devam ediyordu. Bu şekilde 2. ve 12. Yunan Tümenleri Karahisar-Karakoyun-Akketseli hattına taarruza başlamıştı. Bunun üzerine Kuvâ-yı

⁷⁰ ATASE, 676-6aa.

⁷¹ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 409.

⁷² Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 45-46.

⁷³ Apak, *Garp Cephesi*, s. 197.

Millîye kuvvetleri Salihli-Uşak demiryolu üzerinde Elvanlar-Ahmetler arasında bulunan demiryolunu uçurdular. Özel bir trenle bu hatta seyahat eden General Nider bu demiryolu uçurma hadisesinden şans eseri kurtulmuştu.⁷⁴

Takmak'ın kuzey doğusunda ileri mevzide bulunan 23. Fırka'nın önünde Yunan kuvvetlerinin büyük kitle halinde yapmış olduğu yayılma hareketinden Alaşehir'de toplanan Yunan birliklerinin Uşak yönünde taarruza hareket edeceği açıkça ortaya çıkmıştı.⁷⁵ Yunanlılar 26 Ağustos 1920 tarihinden itibaren Elvanlar istasyonunda piyade ve topçu yığınağı yaparken, istasyonun güney kısmında ise süvarilerini yığmaya başlamıştı. Ertesi gün yani 27 Ağustos'ta Yunanlılar dört uçakla Uşak'a ciddi hasar vermeyen otuz beş bomba attılar.⁷⁶ 23. Fırka Kumandanı İzzettin (Çalışlar), 27 Ağustos günü Yunan kuvvetlerinin Elvanlar tarafında 1.500 kişilik yürüyüş kolunun görüldüğü bilgisinin gelmesi üzerine, kendisi Karakuyu istasyonuna intikal etti. Külköy batısı, Karakuyu doğusu ve Karahasan köyü hattında tahkimat yaptı. Garp Cephesi tarafından daha önceden oluşturulmuş olan bu tahkimat Yunan kuvvetleri açısından zayıf bir tahkimattı. Uşak'ın batı kısmındaki arazisi açık ve geniş bir cephede farklı taraflardan yollar olduğundan az bir kuvvetle de savunma oluşturup desteklenecek gibi de değildi.⁷⁷

Uşak'ın işgalinin hemen öncesinde, 27 Ağustos 1920 tarihinde 23. Fırka'nın konumuna bakıldığında askerî olarak ne kadar yetersiz olduğu anlaşılmaktadır:

- 176. Alay (1. 2. Taburlar) Külköy'de. Mevcudu 345.
- 68. Alay (1. Tabur) Karahasan'da. Mevcudu 138.
- 68. Alay (2. Tabur) Karahasan'da. Mevcudu 125.
- 68. Alay (3. Tabur) Mevcudu 36. (27-28 Ağustos gecesinde bu taburun 120'yi aşkın askeri firar etti. Bu seviyede bir firar hareketi o zamanki halet-i ruhiyeyi gösteren bir örnektir.)
- 69. Alay (2. Tabur) Mevcudu 61. (Bu tabur İney'de ileri müfrezedeyken asıl Karakuyu mevziine gelene kadar muharebe etmeden mevcudu 61'de kalmış, diğerleri dağılmıştı.)
- 131. Alay (1. Tabur) Mevcudu 108.
- 131. Alay (2. Tabur) Mevcudu 44.
- 131. Alay (3. Tabur) Mevcudu 86. (131. Alay'ın kıtaları Demirci muharebesinden bu mevcutla bir gün sonra geldi.)
- Uşak Hücum Bölüğü. İney (İnay)'de. Mevcudu 52.
- Milis Süvari takımı. Ahmetli'de. Mevcudu 30.

⁷⁴ Apak, *Garp cephesi*, s. 197-198.

⁷⁵ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 409.

⁷⁶ Köstüklü, *Millî Mücadele'de*, s. 28.

⁷⁷ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 24.

- Uşak Millî Taburu. Mevcudu 250.
- Uşak Millî Süvari Alayı. Mevcudu 0. (Bayram dolayısıyla izinli olarak gönderilmişlerdi.)
- Karargâh Süvari Bölüğü. Mevcudu 40.
- Fırka Karargâh Bölüğü. Mevcudu 80.
- Fırka Sıhhiye Müfrezesi.⁷⁸

23. Fırka'nın mevcudunda Uşak'ın işgalinden önce 1.639 muharip, 9 top, 18 makineli tüfek vardı. Yunan kuvvetlerinin Atina ve Ağrıboz fırkalarının asgari mevcudu 15 bin civarında olduğu gibi top, makineli tüfek, süvari ve piyade açısından Türk birliklerinden on beş kat daha güçlü durumdaydı.⁷⁹ Bu durum işgal öncesinde 23. Fırka'nın ne denli efrat ve teçhizat eksikliğinin olduğunu göstermektedir.

Yunan kuvvetlerinin Uşak cephesinde kuvvetlerini arttırmaları ve daha iç kısımlara girerek taarruza hazırlandıklarının anlaşılması üzerine Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa, İsmet (İnönü) ve Salih (Omurtak) Beyler 28 Ağustos 1920 tarihinde Afyonkarahisar'a gelerek Uşak cephesi hakkında Fahrettin (Altay) Bey ile birlikte toplantı yaptılar. Bu toplantıda Garp Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa da bulundu. Fahrettin Bey bu toplantıda Türk kuvvetlerinin müdafaa mevzisi hakkında geçen konuşmayı şöyle anlatmaktadır:

"...Uşak'ın 20 kilometre kadar güneyinde şimdi ismi Marlık olan Karakuyu istasyonunun ilerisindeki müdafaa mevzimizi kendilerine harita üzerinde izah ederken yanlarının hiçbir kıtaya dayanmış olmaması ve kuvvetin de azlığı dolayısı ile burada bir muharebenin kabul edilmeyerek tümenin bu geceden Uşak yanında dağlara dayanan yeni bir mevziye çekilmesi mütalaasını ileri sürdüm. Mustafa Kemal bu fikri beğenerek ehemmiyetle tetkikini söyledi. Yapılan müzakere sonunda, Afyon'dan bir alay piyade, Kütahya'dan Ethem kuvvetleri yardıma gönderilirse, bulunduğu mevzide düşman taarruzlarını defa kudreti olup olmayacağını bir kere de Tümen Kumandanı İzzettin Bey'den (Çalışlar) sorulmasına karar verdi. Telefonla sordum. "Bu kuvvetler yetişirse mukavemet edebilirim, yetişemeyecekse çekilme uygun olacaktır." dedi. Ethem kuvvetlerinin yetişip yetişemeyeceğini bilmediğimi, Afyon'daki alay trene bindirilmekte olduğundan ancak ertesi günü sabahleyin oraya varabileceğini söyledim. Bir kere de Eskişehir'de cephe kumandanından sorulmasını emrettiler. Onunla da görüşerek durumu anlattım. Çekilmeye katıyken muvafık olmadığını, verilmiş emirler mucibince tümenin bulunduğu ve tahkim ettiği mevzide sebat ve mukavemet etmesini şiddetle emretti. Ali Fuat Paşa'nın, Paşaların kendi vazifesine müdahale ettikleri zehabına kapıldığını ve bundan müteessir olduğunu hissettim."⁸⁰

⁷⁸ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 24-25.

⁷⁹ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 25.

⁸⁰ Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1919-1922)*, Ankara: Eylem Yayınları, 2008, s. 259-260.

Fahrettin (Altay) Bey'in İzzettin (Çalışlar)dan aldığı cevabı Mustafa Kemal Paşa'ya iletmesi üzerine Paşa; "O halde yapılacak iş kuvvetleri bu gece oraya yetiştirmektir. Siz alayı hemen yetiştirmeye çalışınız. Biz de Ethem kuvvetlerini yetiştirmeye çalışalım." diyerek Çerkes Ethem'e hemen emri yazdırdı.⁸¹ Ancak Çerkes Ethem daha buraya ulaşmadan Uşak'ın işgal edildiği bilgisini 29 Ağustos 1920 tarihinde Garp Cephesi Komutanlığı'na bildirmiştir.⁸²

Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa, Uşak'ın savaşımadan terk edilmesini uygun bulmadığı için 23. Fırka Uşak'ın batısında Yunan kuvvetleriyle muharebeyi kabul etmiştir.⁸³ Yunan kuvvetleri Şenliktepe'yi işgal ettikten sonra Kula-Uşak yolu üzerinden Sarayköy'ü ele geçirdiler. Türk birliklerinden 131. Alay'ın 3. Taburu, 29 Ağustos 1920 sabahı Sarayköy'e ulaştığında, daha Uşak Millî Süvari Alayı ile birleşmeden Yunan kuvvetleri ile muharebeye başlamak zorunda kaldı. Yunanlıların güçlü taarruzu karşısında Uşak Millî Süvari Alayı Sarayköy'den geri çekilmek zorunda kaldığı gibi, 176. Alay'ın merkez ve sağ tarafı da ricata başladı. Afyonkarahisar'dan trenle yola çıkan 172. Alay, 29 Ağustos 1920 tarihinde Uşak İstasyonu'na ulaşmakta geç kaldı. Alay geldiğinde Uşak istasyonunda askerlerin trenden tahliye edilmesi uzadı. Bu alayı taşıyan trenin geç kalmasında ve trendeki askerlerin istasyonda tahliye edilmesi işinin uzatılmasında Rum istasyon memurları elinden geleni yaptılar.

İzzettin Çalışlar'ın komutasındaki kıtaat bu esnada Yunan birliklerinin takip ateşi karşısında Tabaklar yönünde geri çekilmeye devam ediyordu. 172. Alay'ın askerlerinin trenden tahliyesine müsaade edilmediğinden Uşak tren istasyonunda Yunan kuvvetleriyle Türk askerleri arasında çarpışma meydana geldi. Çarpışma nedeniyle 172. Alay toplarını bırakarak Uşak'ın kuzeyindeki dağlara çekilmek zorunda kaldı. İzzettin Çalışlar kuvvetlerle birlikte Tabaklar'a geldiği sırada Yunan birliklerinden ihata kolu da Tabaklar köyüne giriyordu. Bu kolun süvari birliği güneyden Tabaklar-Banaz istikametinde doğru ilerliyordu. Uşak'tan sonra Banaz'ın da 29 Ağustos 1920 akşamında Yunan kuvvetlerinin işgaline maruz kalması üzerine Türk birlikleri Banaz üzerinden Dumlupınar'a doğru geri çekildi. 23. Fırka 30 Ağustos'ta, 172. Alay ise Halaçlar üzerinden 31 Ağustos 1920'de Dumlupınar'a ricat etti.⁸⁴ Bu bilgiler ışığında Türk birliklerinin Yunan kuvvetleri karşısında harp nizamına geçmeden geri çekilmek zorunda kaldığı anlaşılıyor.

---

⁸¹ Altay, *10 Yıl*, s. 260-261.

⁸² *ATASE*, 677-24.

⁸³ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 26.

⁸⁴ İzzettin Çalışlar, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, Haz., İsmet Görgülü-İzzettin Çalışlar, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, 1997, s. 329-331; Ayrıca bkz. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, 2. Cilt, 2. Kısım, 3. Baskı, Genekurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999, s. 421-426.

İşgal sırasında Uşak'a ve askerler üzerine otuz kadar bomba atan Yunan uçakları daha sonra Türk kuvvetlerinin bulunduğu hatlar üzerinde uçarak beyannameler attılar. Diğer birçok İngiliz tayyareleri de aynı beyannameyi Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağıtmışlardı.⁸⁵

Yunanlıların Uşak'ı işgalinin ardından Banaz'ı da zaptettiğini duyan üç yüz kişilik Kuvâ-yı Milliye'nin mensubu olan Piroğullarından İsmailoğlu Mehmet, Dumlupınar'da Kuzulu köyüne gittiklerini hatıralarında anlatmaktadır. Bu Kuvâ-yı Milliye, Komutan Miralay Ruhi Bey'in komutasında Paşacık köyünün doğusunda yaptıkları bir talimden sonra silah çatmışlardır. İsmailoğlu Mehmet, o gün nöbetçi çavuş olduğu için bir miktar un verdiği iki kişiyi Paşacık köyüne ekmek yaptırmaya göndermiştir. Daha sonra bu iki kişi Dumlupınar Tekkesi'nde Yunanlılarla buluşarak Kuvâ-yı Milliyecilerin yerini haber vermişlerdir. Kuvâ-yı Milliye'nin Paşacık'ta olduğunu öğrenmiş olan Yunan kuvvetleri ile Yunan yanlısı Türk çeteler, iki koldan Corum-Dumlupınar'ı kuşatarak onları esir almak istemişlerdir. Takım Çavuşu olan İsmailoğlu Mehmet, nöbetçi subay Paşacık'a eğlenceye gittiğinden Miralay İsa Ruhi Bey'e durumu haber vererek Kapıçam'da cephe tutma teklifinde bulunmuş, ama komutan "Düşmanın burada ne işi varmış" diye Yunan kuvvetlerinin buraya kadar ulaştığına inanmamıştır. Yunan kuvvetleri tarafından maytap mermilerinin gelmesi üzerine Miralay İsa Ruhi Bey hemen "Asker Silah Başına" emrini vermiştir. Takım çavuşu komutanını Yunan kuvvetlerinin yakınlarına kadar geldiğine bir türlü inandıramadığı için bu emir karşısında öfkeyle "*Anana babana selam söyle*" diyerek iş isten geçtiğini dile getirmiştir. Çember içine alınan Kuvâ-yı Milliyeciler burada Yunan kuvvetlerine esir düşmüşlerdir.⁸⁶

Yunan kuvvetleri karşısında Uşak ve Gediz savunmasında yeterli miktarda kuvveti bulunmayan Türk birliklerinin, geri çekilme esnasında iyi idare edilememesi nedeniyle zayıtı fazla oldu.⁸⁷ Uşak'ın işgalinden sonra 12. Yunan Tümeni Gediz tarafına ilerledi. Kidonya Tümeni'nden bir Yunan Müfrezesi 1 Eylül'de Simav'ı; yine bu müfreze ve 12. Yunan Tümeni 10 Eylül'de Gediz'i işgal ettiler. Rahmi Apak, Yunan taarruzu karşısında Garp Cephesinin kuruluşu aşamasında 23. Fırka'nın Uşak-Gediz hattının işgali sırasında verdiği çok zorlu mücadeleyi şöyle izah etmektedir: "Bu panikçi tümen, dağılmış, toplanmış, tekrar dağılmış, tekrar toplanmış ve böylece kendisinden adetçe, silahça, dört beş misli fazla kuvvetlere karşı 1920 yılının son aylarında yeni kurulmakta olan garp cephesinin cenup kısmında düşmanı oyalamağa uğraşmıştır."⁸⁸

Uşak'ın işgali sırasında Yunanlılar, sekiz top, beş lokomotif, yüz on beş vagon beygir, dört sıhhiye vagonu, on dokuz vagon arpa ve erzak, birçok tüfek, üç yüz sandık mermi, otuz sandık dinamit ve bomba, elbise ve teçhizat, yüz otuz beş binek atı, deve ve katırdan bir kafiye, çok fazla miktarda hububat, buğday, benzin, saman, ot ve maden kömürü, bir uçak,

⁸⁵ ATASE, 660-153.

⁸⁶ İsmailoğlu Mehmet Barlay, *Banazlı Gazi Babanın Hatıraları*, (Haz. Hüseyin Yalçın), Uşak-Banaz: Bayrak Yayıncılık-Matbaacılık, 2010, s. 46-49.

⁸⁷ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 410.

⁸⁸ Apak, *Garp Cephesi*, s. 198.

on üç fiçı benzin ve makine yağı, dört uçak makineli tüfeği, aydınlatma tabancaları, sekiz kullanılmamış pervane, dört uçak kanadı, on iki uçak motoru ve son günlerinde Yunan uçaksavarlarıyla vurulduğundan nakledilemeyecek şekilde bulunan bir uçak bulduklarını açıklamışlardır. Ayrıca Türklerden 1300 esir aldıklarını, muharebe sırasında ise 750 kadar kayıp verdirdiklerini kaydetmişlerdir. Ancak 23. Fırka Kumandanı bu Yunan kayıtlarının abartılı olduğunu ifade etmiştir.⁸⁹

İşgalden sonra Yunan kuvvetlerinin büyük bir kısmı Uşak'ta bulunurken Gediz'de bir Yunan Tümeni vardı.⁹⁰ Gediz taarruzu öncesinde üç Yunan piyade fırkası Bursa-Aksu arasında, dört Yunan Piyade Fırkası ile bir süvari birliği Uşak ve civarında, bir Yunan fırkası da Gediz-Derbent arasında bulunuyordu. Garp Cephesinde Ertuğrul Grubu olarak Miralay Kazım (Köprülü) Bey'in komutası altında bulunan 11. ve 61. Fırkalar Eskişehir-Seyidgazi arasında idi.⁹¹ Bu fırkaların muharebe gücünün iyi olduğu düşünüldüğünden, Çerkes Ethem'in komutasındaki 1. Kuvâ-yı Seyyare ile birlikte Yunanlılara taarruz yapılması planlandı. Plana göre; Miralay Kazım Bey'in komutasındaki iki fırka Kütahya Gediz şose yolunun iki yanında ilerleyecekti. Sol taraftan gidecek olan 11. Fırka'nın ilk çıkış yeri Yağmurlar köyü olacaktı. 11. Fırka'nın solundan ise Çerkes Ethem kuvvetleri Yunanlıların Uşak'a çekilmesini önlemek amacıyla Gediz Hamidiye şose yolu tarafına taarruz edecekti.

23/24 Ekim 1920 gecesi hazırlıklar tamamlandıktan sonra taarruz başladı. Ancak Kuvâ-yı Seyyarelerin Yunanlılarla savaşmamasını gerekçe gösteren 61. Fırka Kumandanı Arif Bey taarruzu durdurdu. Arif Bey bu kararının gerekçesini şu cümlelerle dile getirmiştir: "Taarruzu durdurdum tekrar taarruz etmeyeceğim. Çünkü, Seyyar Kuvvetler düşman karşısında sakız çiğniyor. Muharebeye girişmiyorlar. Maksatları, bizi yıpratıp meydanı boş bulmaktır." Bu hadiseden sonra cephe kumandanının gelmesiyle Gediz taarruzunun durdurulmasına karar verildi. Eğer bu taarruzda başarılı olunsaydı, Gediz'deki Yunan tümeninin Uşak ile bağlantısı kesileceğinden Gediz'in güneyindeki dağlara çekilmeye mecbur kalacak ve Yunan askerlerin önemli kısmı esir alınabilecekti. Ancak taarruzun başarısız olmasından dolayı Ali Fuat Paşa Garp Cephesi Komutanlığı'ndan alınarak Moskova Büyükelçiliği'ne tayin edilmiştir.⁹² Garp Cephesi Komutanı olarak Ali Fuat Paşa hatıratında, böyle bir muharebeyi yapma gerekçesini şöyle açıklamaktadır: "Düşmanın Bursa ve Uşak gibi kuvvetli yığınakları ihmal edilerek onun zayıf olan Gediz müfrezesine karşı cür'et ve sür'atle yapılacak bir taarruzun umumi vaziyet ve hareket üzerinde bir tesiri olmayacağı iddia ve tenkid edilmiş olması itibarıyla o vakitki malum olan vaziyet ve halet-i ruhiye de gözönüne getirilecek olursa hasmın maneviyatı üzerinde fena ve kendi maneviyatımız üzerinde iyi bir tesir yapacağı şüphesizdi."⁹³

⁸⁹ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 59-60.

⁹⁰ Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 210.

⁹¹ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 433.

⁹² Apak, *Yetmişlik Bir*, s. 210-211, 213.

⁹³ Cebesoy, *Bilinmeyen Hatıralar*, s. 432.

Emir almaya alışmayan Çerkes Ethem'in, Garp Cephesi teşkilatı kurulmaya başladığında Miralay İsmet (İnönü) Bey ile arası açılmaya başladı. Daha sonra bu gerginlik I. İnönü Muharebesi öncesinde Çerkes Ethem ve kardeşleri tarafından Ankara Hükûmeti'ne karşı başkaldırıya dönüştürüldü. Garp Cephesi Komutanlığı 61. Fırka'nın tamamını, 11. Fırka'nın ise iki alayını Kütahya tarafına gönderdi. Bu isyanda Çerkes Ethem'in kuvvetlerindeki bazı subay ve askerler millî ordu ile karşılaşınca saf değiştirdiler. Geriye kalan Çerkes Ethem'in kuvvetleri muharebeyi kabul etmekten kaçınarak Gediz yönünde dağlara çekildi.⁹⁴ Daha sonra Çerkes Ethem ve Kuşçubaşı Eşref yanlarında üç kişiyle birlikte Yunanlılar tarafına geçti.⁹⁵

4. İşgal Döneminde Uşak

Yunan askerleri Uşak'a 29 Ağustos 1920 tarihinde girdiklerinde kendilerinden emin, mağrur ve neşeli tavırlar sergilerken subayları ise etrafa emirler yağdırıyordu. Uşak halkı işgalden dolayı son derece üzüntülü ve karamsar bir şekilde evlere kapanırken gayrimüslimler, özellikle de Rumlar sevinç içerisinde idiler. Uşak kazasında nüfus kütüklerine göre 1920 yılında 2 bin 919 Rum nüfusu vardı. Yunanlılar şehre girdiklerinde halka, bizden size zarar gelmez, korkmayın, evlerinizden çıkın, tarzında söylemlerde bulunmalarına rağmen daha sonra yaptıkları uygulamalar farklı oldu.⁹⁶ Uşak işgal edildikten sonra Kuvâ-yı Milliye faaliyetine çok destek vermiş olan Uşak halkı, verdikleri bu destekten dolayı işgalci kuvvetlerin tasallutuna maruz kaldı.⁹⁷ Yunanlılar kendilerine direnen Uşaklılara kılavuzluk eden önde gelen kişileri Atina'ya ve Yunan adalarına sürgüne gönderdiler.⁹⁸

Uşak'ın işgal edildiği gün şehirde yaşananların görgü tanığı olan Celal Okkan'ın, bir çocuk gözüyle hafızasında kalanlara hatıralarında yer vermesi, tarihe ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Bu dönemde Uşak şehir merkezinde halk on Müslüman, bir Rum ve bir Ermeni mahallesinde yaşıyordu.⁹⁹ Uşak istasyonuna giden caddeye evi yakın olan daha yedi yaşındaki Celal, Uşak Yunan işgaline uğrayacağı gün babasının kavun karpuz getirmesi için bir eşeğe iki küfeyi yükledi. Okkan, bu eşekle caddenin karşı tarafına geçerek Rum mahallesinden sonra Uşak'ta Karakıran olarak bilen bostan tarlasına gitmek için yola çıktığında Kuvâ-yı Milliyeci olan çeteci Çerkes Eşref'in adamlarının karşısına çıkıp eşeğine nasıl el koyduklarını şöyle anlatır: "Eşeği çeke çeke giderken çarşı tarafından demin anlattığım Eşref Bey'in çetelerinden biri atını koşturarak bana doğru geldi. Eşeği elimden aldı, küfelerin iplerini kesti, onları yere attı, eşeği de yedeğine alıp gitti! Meğer onların, nakil vasıtalarına el koyma yetkileri varmış! O yüzden de, o dönemde önemli bir nakil vasıtası sayılan bizim eşeği alıp çarşıya doğru

⁹⁴ Özalp, *Millî Mücadele*, s. 170.

⁹⁵ *ATASE*, 10156-886-1431/02.02.1337.

⁹⁶ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 33.

⁹⁷ Altay, *10 Yıl*, s. 263.

⁹⁸ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 214; Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 36.

⁹⁹ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 62.

götürmüş!.. Sonradan anladığımıza göre, bütün at, eşek gibi o zaman 'nakil vasıtası' sayılan hayvanları bir yere toplamışlar."¹⁰⁰ Okkan boş küfelerle eve döndüğünde yaşadıklarını babasına anlatır. O sabah bostana gidecek olan dayısına Yunanlıların geleceğini ve bostanda beklememesi gerektiğini haber vermek için babası hemen bostana gitmesini ister. Yunanlıların Uşak'ı işgal edeceğini daha önceden öğrenen Rumlar evlerinde hazırlık yapmaktadırlar. Dayısına haber götürmek için Rum mahallesinden geçerken gördüklerini Okkan, çocuk hafızasında kaldığı kadarıyla şöyle ifade eder: "Bütün Rumlar kapılarının yan tarafındaki teras dediğimiz birtakım şeyleri süslemişler, masalar koymuşlar, beyaz örtüler örtmüşler. Böyle şenlik içinde Yunanlıları bekliyorlar."¹⁰¹ Bostan yerine ulaşan Okkan, dayısıyla birlikte eve döner.

Celal Okkan Yunanlıların Uşak'a girdikleri sırada ailecek yaşadıkları elim hadiseleri de şöyle dile getirir: "Beraberce eve geldik. Biraz sonra istasyon tarafından silah sesleri gelmeye başladı. Mitralyöz denilen o zamanın otomatik silahlarının tak tak, tak tak, tak diye sesleri duyuluyordu. Hepimiz yukarıda anlattığım Okkanların koca evinin en altındaki mahzene, kiler dediğimiz yere toplandık. Hemen bütün aile, Ali amcamın hanımı, çocukları, annem, kardeşlerim bir aradaydık. O zaman Fatma daha doğmamıştı, yalnız Sadık, ben ve ablam Azime vardı. Biraz sonra silah sesleri yaklaştı. En yakın caminin minaresinden etrafa ateş ediliyordu. Ondan sonra ortalığı bir sükûnet kapladı. Biraz sonra kapı vuruldu, açıp baktık. O zamanlar Acemler denilen birkaç aile vardı. Bunlardan Hulûsi Bey adındaki zat, yanında birkaç Yunan subayı ve askeri, kapı kapı dolaşarak, 'Artık sokağa çıkabilirsiniz, bunlar kimseye bir kötülük yapmayacaklar. Serbestsiniz, eskisinden daha iyi olacaksınız' falan dedi."¹⁰²

Yunanlılar Uşak'a geldiğinde onların yanında yer alan Hulusi Bey, General Nider tarafından Uşak Belediye Başkanlığı'na tayin edilmiştir. Uşak halkı tarafından belediye başkanlığına seçilemeyen bu kişinin bu şekilde tayininin gerçekleşmesine tepki gösteren Uşak Darülhilafe Medresesi Müdürü Salih Bey İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri hükûmetlerine telgraf çekerek durumu izah etmiştir. Hulusi Bey'den başka Uşak'ta işgalci kuvvetlerle iş birliği yapan başka kişiler ve çeteler de vardı. Yunanlılarla iş birliği yapan çete reislerine halk tarafından "Yunan efesi" denilmiştir. Hatta Yunanlılar Uşak'tan çekilirken Kökez, Kırka, Akarca köy halkı düşmanla iş birliği yaptıkları için Tük askerleri tarafından bu köylerin yakıldığı ifade edilmiştir.¹⁰³

Yunanlıların Uşak halkına söyledikleriyle yaptıkları arasında oldukça fazla tutarsızlıklar vardı. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nden Hariciye Vekâleti'ne 6 Eylül 1920 tarihinde gönderilen harp raporunda, Yunanlıların Uşak'a girdiklerinde halka yaptıkları eziyet dile getirilmektedir. Bu rapora göre; Yunanlılar Uşak'a girdikten sonra eşraftan ve köylülerden pek çok kişinin evlerini yağmalamış ve yakmışlardır. İşgal sırasında ele

¹⁰⁰ Celal Okkan, *Anılar*, İstanbul, Köln: 2002, s. 6.

¹⁰¹ Okkan, *Anılar*, s. 6.

¹⁰² Okkan, *Anılar*, s. 6.

¹⁰³ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 38-39.

geçirdikleri esirlere kötü davrandıkları gibi, işgal sırasında da pek çok kişiyi öldürmüşlerdir.¹⁰⁴ Fransız tebaasından olan M. Karlojeyno, Yunan işgalinin hemen ardından Yunanlıların Uşak halkına yaşattıkları elim hadiseleri tuttuğu raporuna şu şekilde yansıtmıştır: “İşgalin başlangıcından itibaren Türkler Yunan askerlerinin çeşitli zulüm ve saldırılarıyla karşılaşmışlardır. Yunan askerleri gerek tarlalarında gerek yollarda rastladıkları Türkleri öldürmüşlerdir. Korku o derecede idi ki; Türk köylüsü ancak şehire en yakın tarlalarını ekebiliyordu; uzaklara gitmeye cesaret edemiyorlardı. İşgalin başında ovada konaklayan Yunan birlikleri, köylerden aldıkları eşyaların karşılığında fiyatının ancak sekizde birini ödüyorlardı. İhtiyaçlarına yeteri kadar davar veya kümes hayvanları bulunmadığı takdirde köylülere kendi vasıtasıyla bunları tedârik ettirmekte idiler. Zorla aldıkları eşyaların ve hayvanların parası sipariş veren subay ya da erin keyfine göre ödeniyordu. Harp tekâlifini kendi çıkarlarına uygun ahaliye ödetmek için her vasıtaya başvuruyorlardı. Şikâyet ve sızlanma cesaretinde bulunanlar için felaket muhakkaktı. Bunlar, derhal asi ve savaş esiri sayılırken ağır işlerde çalıştırılmak üzere Yunanistan’a gönderiliyorlar; ya da burada savaş malzemeleri yükleme ve boşaltma işlerinde çalıştırılıyorlardı.”¹⁰⁵

Yunan askerlerinin alınan karar gereğince köylerden alacakları eşyaların paralarını ödedikten sonra satıcı tarafından imzalanan ve nahiye müdürü tarafından tasdiklenen bir senet almaları gerekiyordu. Yunan asker ve subaylarının çoğu, parayı ödemedi, satıcılara zorla senetleri imzalatıyorlardı. Bu senetleri imzalamayan kişiler Yunan Mevki Kumandanlığı tarafından isyancı olarak yaftalanıyor, savaş esiri olarak alınıyorlardı.¹⁰⁶ Uşak Darülhilâfe Medresesi Müdürü Mehmet Salih (Uçar), Uşak’ın işgalinden sonra Kaza Kaymakamı Ahmet Cevdet Bey ile birlikte eşraftan yirmi sekiz kişinin, ayrıca kazanın başka yerlerinden kadın, erkek, çocuk olmak üzere yüzlerce insanın sürgüne gönderildiğini hükûmete yazılı olarak bildirdi. Buna göre esirler arasından otuz-kırk kişi Atina’ya götürülmüştü.¹⁰⁷

Yunanlılar işgal ettikten sonra Uşak’taki resmî binaları, büyük ve kullanışlı bazı evleri boşalttırarak karargâh, kumandanlık, hastane, depo haline dönüştürmüşlerdir. Bu evlerin kimlere ait olduğuna dair bir liste bulunmamaktadır. Tespit edilenler arasında Göbelezzade Sadık Bey’in evine Yunan Mevki Kumandanlığı, Tiritoğlu Hamit Ağa’nın evine 12. Tümen Kumandanlığı, Pekmez Hanı’na İnzibat Kumandanlığı ve Nezarethanesi, Hacı Bekirlerin evine Yunan Merkez Kumandanlığı, Esnaf Eytam Mektebi Divan-ı Harp binası olarak kullanılmak; Ciğeroğlu Hacı Mehmet Efendi’nin ve Akarcaların evlerine ise siyasi çalışmalarda kullanılmak üzere Yunanlılar tarafından el konulmuştur. Nakip Efendi’nin evi misafir ağırlamak, Okkanların evi Yunan askerî birliği yerleştirilmek üzere zaptedildi. Hastaneye çevrilmek amacıyla Kalabakların Hacı Ahmed Ağa’nın, Ciğeroğlu Hakkı Efendi’nin, Hamzaların Hacı Mehmed Kalfa’nın, Yünlülerin Abdullah Efendi’nin,

¹⁰⁴ Tutsak, *Cumhuriyet’in İlk*, s. 33.

¹⁰⁵ M. Karlojeyno’nun raporundaki bu alıntı, metin içerisinde Mehmed Hocaoğlu, *Belgelerle Yunan Barbarlığı*, İstanbul: Berekât Yayınevi, 1985, s. 107’den aktarılmıştır.

¹⁰⁶ Hocaoğlu *Belgelerle Yunan*, s. 107-108.

¹⁰⁷ Tutsak, *Yunanlıların Uşak’ı*, s. 215.

Tekeşlerin İsmail, Osman ve İsmail Efendilerin, Karabekirlerin Mustafa Efendi'nin evleri tahliye edilmiştir. Karaağaç mahallesinde Çiçekoğlu, Tarakçıların ve Kadir Efendilerin evleri Yunanlılar tarafından hastane olarak kullanılan binalar arasındadır. Bazı Yunan subayları şehirde bazı evlere yerleşirken Yunan askerleri de camilerde, mektep ve medreselerde barınmaya başlamışlardır. İşgal devam ederken Yunanlılar daha başkaca binalara da el koymuşlardır.¹⁰⁸

Yunanlılar işgal sırasında odun kömür parası vermemek için Uşak'ta üzüm bağlarını sökmüş, Kalfa koruluğundaki palamut ağaçlarını, Akse çamlığındaki ağaçları kesmişlerdir.¹⁰⁹

Önceden Uşak'ta Müslüman ve gayrimüslimler arasında komşuluk ilişkileri iyi olmasına rağmen ayrılık ve nifakların doğmasından sonra gittikçe bozuldu. Uşak'ta Gayrimüslim Rum ailenin torunu olarak yaşamış olan Kostas Pandozoglou; "Başka yerde olduğu gibi Uşak'ta da komşuluk ilişkileri değişti. Dün komşu olan, düşman olmak için değişiyor. Burada ve başka yerlerde öldürmelerden ve kıyımlardan konuşulduğu duyuluyordu." şeklinde durum tespiti yapmaktadır.¹¹⁰ Alfaklar köyünden Hüseyin Hilmi, Uşak işgal edildikten sonra merkezdeki evlerine bakmak için Uşak'a geldiğinde, çarşıda çok kalabalık Yunan askerinin olduğuna tanık olmuş; bir iş yerinde çalışırken tanıştığı yerli Rum Anastas'ı Yunan askeri kıyafetiyle görmüştür. Uşak'ın işgali Rumları cesaretlendirmekle sınırlı kalmamış, Rumlar Yunan ordusuna askerî destek de vermişlerdir. Yunan askerleri yerli halka eziyet etmişler, ancak bu eziyetin dozu sonra Rumlar tarafından daha da arttırılmıştır.¹¹¹ Yunan işgal kuvvetlerinin yanında yer alan Uşak Belediye Reisi Hulusi Bey 8-10 yaşlarında çocukları casusluk işlerinde kullanmıştır.¹¹²

Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye'ye destek verenlerin çoğu Yunan işgali nedeniyle Uşak'ta kalamayıp başka yerlere gitmek zorunda kaldılar ve çok sıkıntı çektiler. Mesela Uşak Heyet-i Merkeziyesi başkanı olan İbrahim Tahtakılıç, işgal nedeniyle Uşak'tan ayrılıp Kütahya'ya gitmek zorunda kaldı. Daha sonra Niğde Mutasarrıfı olan Tahtakılıç, ardından da Türkiye Büyük Millet Meclisi azası oldu.

Kütahya'da İzmir Şark Bölgesi Heyet-i Merkeziye Reisi olarak İbrahim Tahtakılıç 12. Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay) Bey'e 3 Eylül 1920 tarihinde gönderdiği mektupta Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerine büyük destek veren Alaettin Tiritoglu'na sahip çıkılması gerektiğini şöyle açıklamıştı: "Uşak eşrafından merhum Mehmet Paşa'nın oğlu Alâeddin Bey oğlumuzu size takdim ediyorum. Mumaileyh yirmi gün evvel teşkil ve bizzat teçhiz ettiği bir kuvvetle Demirci cephesine, Ethem Bey'in maiyetine gitmişti. Uşak hadisesi üzerine zaruri olarak oraya döndü. Kendisi daha yirmi gün evvel evlenmiş ve balayını

¹⁰⁸ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 67-70.

¹⁰⁹ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 36.

¹¹⁰ Kostas Pandazoglou, *Vatanım Vatanım Ma Patrie Uşak*, İstanbul; Les Cahiers Du Bosphore Yayınları, 2006, s. 19.

¹¹¹ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 66.

¹¹² ATASE, 4930-743-112-2/21.11.1336.

cephede geçirecek kadar eser-i hamiyet göstermiştir. Bu cevval gencin artık buralarda gezemeyeceği bellidir, çünkü para ihtiyacını temin edecek hiçbir vasıta yoktur. Burdur'da kendini isteyen akrabalarının yanına gitmek mecburiyetindedir. Lütfen lazım gelen teshilatın ibrazı istirhamı ile teyid-i hürmet eylerim, efendim.”¹¹³ İzmir'in işgalinden sonra Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerine başladığında 16-17 yaşında olan Alaettin Tiritioğlu,¹¹⁴ daha sonra Burdur'dan yanında birkaç kişiyle birlikte Antalya Limanı vasıtasıyla Rodos'a kaçmak zorunda kaldı.¹¹⁵

Yunan işgali döneminde medrese ve mekteplerin kapatılması nedeniyle Uşak'ta eğitim hayatı olumsuz yönde etkilendi. Yunan kuvvetleri Darülhilafe Medresesi'nin bir kısmı ile otuz iki medrese ve mekteplerin tamamına, ibadet edilen yerlerin bir kısmı ve yüzlerce eve el koydular. Yunan işgali öncesinde 1919/1920'de bir mahalle mektebine başlayan, daha sonra medrese tahsiline devam eden Celal Okkan, bu dönemdeki eğitimin canlı tanığı olarak nasıl falakaya yatırıldığından hatıralarında bahsetmektedir. Falaka sopasının bir talebenin başına gelmesi üzerine yapılan tedaviyi Okkan şöyle anlatır: “Bir gün gene böyle falakaya yatırdığı çocuğa sopayı vururken, sopa falakayı tutan çocuklardan birinin kafasına geldi ve çocuğun başı kanamaya başladı. Hoca bu kaza üzerine hemen oturduğumuz odanın tavanlarından sarkan örümceklerden birkaç örümcek aldı ve kanayan yere bastırdı. O zamanki tedavi şekli buydu demek! O zamanlar kışın okula giderken birer odun götürürdük. Bu odunları sobada yakarak ısıtırdık. Birkaç yılımız böyle geçti. 1920'ydi zannederim.” Okkan'ın anıları bu yıllarda Uşak'taki eğitim hayatının içinde bulunduğu açmazı da ortaya koymaktadır.¹¹⁶

İşgal yıllarında Yunan subaylarının pencereden kendilerini seyrederken hallerine güldüğüne tanık olan Okkan, bu dönemde Uşak'ta eğitimin nasıl yürütüldüğünü şu cümlelerle aktarmaktadır: “Bir zaman sonra camilerdeki mahalle mektepleri kapandı galiba ki, beni medreseye gönderdiler. O zamanlar, Uşak'ta Antepli Medresesi, Buğdaylı Medresesi, Tahir Efendi Medresesi gibi medreseler vardı. Medrese, bilmem bilir misiniz, dört tarafında odalar olan büyükçe bir binadır. Ortasında büyük bir avlu, onun ortasında da şadırvan vardır. Medrese odaları, tek, tek odalardır. Bu odalarda taşradan gelen, yani Uşak'ta evi olmayıp da köylerinden gelen talebeler ve bekâr hocalar otururlar; yatar, kalkarlardı. Cümle kapısına yakın kısmında da sınıflar vardı. Medreselerin ihzari bir, ihzari iki, ihzari üç, dâhil bir, dâhil iki, dâhil üç, hariç bir, hariç iki, hariç üç diye dokuz dershanesi olurdu. Uşak'taki Antepli Medresesi'nin üç ihzari, üç de dâhili olmak üzere altı sınıfı vardı. Biz ihzari birde okumaya başladık. Medrese hayatımız da böylece başlamış oldu.”¹¹⁷

¹¹³ Altay, *10 Yıl*, s. 263-264.

¹¹⁴ Serdar Sarısır, “Millî Mücadele'den Türk Siyasal Hayatına: Alâettin Tiritioğlu (1903-1969), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 44 (2009), s. 652-653.

¹¹⁵ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ta*, s. 340-341; Grace Mary Ellison, *Bir İngiliz Kadını Gözüyle Kuvâ-yı Milliye Ankarası*, Çev., s. Türek, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1973, s. 91.

¹¹⁶ Okkan, *Anılar*, s. 5.

¹¹⁷ Okkan, *Anılar*, s. 5.

Bu ortamda Okkan, işgal yıllarında Uşak'ta eğitim hayatını nasıl güç şartlar altında devam ettirilmeye çalışıldığını bizzat kendi yaşadığı hadiseler üzerinden şöyle anlatmaktadır: “Yunanlılar Uşak'ta iki sene kaldılar. Bu iki sene zarfında ben de Tahir Efendi Hoca'nın medresesinde okumaya başladım. Birinci sınıfa gidiyordum. Bir müddet sonra Yunanlılar cephanelik yapmak için, Gülşen-i İrfan isimindeki bu mektebi de kapattılar. Biz gene açıkta kaldık. Antepçilerin medresesi daha büyük bir medreseydi. Orada tedrisat devam ediyormuş. Bir müddet sonra bizi oraya naklettiler. Orada ihzari 1. sınıfa devama başladım. Yunan askerlerinin bulunduğu, 1920/22 yıllarında, ben de 7-8 yaşlarındaydım. İhzari birinci sınıftan ikinci sınıfa geçtim. İki sene medresede okumuş oldum. Yunanlılar çocuklara bazı sebeplerden, hiç de iyi gözle bakmazlardı.”¹¹⁸ Celal Okkan'ın mahalle mektebinden sonra devam ettiği medrese Çallı Ömer Medresesi olsa gerektir. Çünkü Yunanlılar bu medreseyi kapatarak cephanelik olarak kullanmışlardır.¹¹⁹

Kışın çok sert geçtiği 1921 yılı Mart ayında Uşak'ta köylüler ellerinden Yunanlılar tarafından zorla alınmış olan tahıllarını kendi kağnılarıyla uzak yerlere taşımak zorunda kalmışlar, hayvanlarını soğuktan koruyabilmek için aba ve yorganlarla sarmışlardı. Yunan ordusu bütün araba ve develere el koyuyordu. Öküz ve mandaların büyük bölümüne ağır topların naklinde kullanılmak üzere el koyulmuştu. Bundan dolayı yoksul köylüler en gerekli olduğu zamanda ekim dikim işlerini yapamadıkları için daha da kötü durumda kaldılar. II. İnönü Muharebesi'nin yaşandığı bu süreçte Uşak halkının angarya yüküyle ne denli ezildiği, zor durumda kaldığı görülmektedir. 1921 yılı Mayıs ayı sonlarında Yunan kuvvetlerinin Afyonkarahisar'a ilerlemeye başlaması nedeniyle kendilerini Türk birliklerinin mermilerinden korumak için Uşak'taki Türk köylülerini arabalarıyla ileri hatlara sürmüşlerdir. Bu köylülerin çoğu Türk askerlerinin mermilerine maruz kaldıkları için Uşak'a geri dönememişlerdir.¹²⁰ Yunan kuvvetlerinin Sakarya Muharebesi'ndeki zayıfları fazla olduğundan, düştükleri telaş dolayısıyla Uşak halkı üzerindeki baskıları daha da artmıştı.¹²¹ Sakarya yenilgisinden sonra moralleri bozulan Yunanlıların, her ihtimale karşı trenlerle Uşak'tan masa, sandalye, asker eşyaları gibi şeyleri sevk etmeye başlamaları, Salihli İstasyonu'ndan bir ağırlığın alınmamasını istemeleri, yapılacak bir muharebede yenilme ihtimalinden duydukları tedirginliği ortaya koyuyordu.¹²²

Yunan Kralı Konstantin, Yunan ordusuna moral vermek için İzmir'de düzenlenen harp meclisine katıldıktan sonra Kütahya'da oluşturulacak olan harp meclisine katılma kararını verdi. Kütahya'ya geçmeden önce 17 Temmuz 1921 tarihinde Uşak'a gelen Kral Konstantin Rumların taşkın sevinç gösterileri arasında Fort bir arabayla Uşak'ın en önemli eşrafından olan Tiritioğlu Mehmet Paşa'nın evine doğru ilerledi. Aşçı Haralambus adındaki bir Rum, kralın önüne bir seccade sererek “Kralım, Ankara'ya yol buradan

¹¹⁸ Okkan, *Anılar*, s. 6-7.

¹¹⁹ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 66-67.

¹²⁰ Hocaoğlu, *Belgelerle Yunan*, s. 109.

¹²¹ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 81-82.

¹²² İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akınları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 271.

geçer” demesi Rum sevinç ve taşkınlığının boyutunu göstermekteydi. Uşak’tan Kütahya’ya geçen Kralın heyetinin içerisinde İngiliz Kemal lakaplı Ahmet Esat Tomruk da yer almıştır. Ahmet Esat, bu seyahat esnasında Uşak ve Bursa’da elde ettiği gizli bilgileri Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa’ya ulaştırmıştır.¹²³

Yunanlılar II. İnönü Muharebesi’nde yenilince Afyon istikametinde ilerleyen kuvvetlerini Uşak’a geri çekmişlerdir.¹²⁴ Dumlupınar’ın batısındaki siperleri işgal etmeleri,¹²⁵ iki Yunan uçağının Afyonkarahisar’a geçmesi,¹²⁶ Yunanlıların Uşak’taki hareketliliğini göstermektedir. Yunan kuvvetleri Uşak-Kabaklar-Banaz arasında askerî yığınak yapmış,¹²⁷ 13. Yunan Tümeni Büyük Oturak’a, 3. Yunan Tümeni Banaz-Derbent’e, 4., 5., ve 11. Yunan Tümenleri ise Uşak civarına mevzilenmişlerdir.¹²⁸ Yunanlılar Bursa’da olduğu gibi Uşak cephesini tahkim etmekle meşguldür.¹²⁹ Büyük Oturak köyünde Yunanlıların çadırılı ordugâh kurmaları,¹³⁰ Paşacık tepelerinde askerlerine talim ettirmeleri,¹³¹ Kütahya-Eskişehir Muharebeleri öncesinde Uşak cephesinde Yunan hareketliliğini ortaya koymaktadır.

5. Büyük Taarruz ve Uşak’ın İstirdadı

5.1. Büyük Taarruz

Sakarya Muharebesi’nde Yunanlılara karşı verdiği müdafaa savaşında zafer kazanan Türk kuvvetleri nakil aracı eksikliği ve cephe azlığı nedeniyle takip harekâtını gereği kadar hızlı yapamadı. Bundan dolayı da Yunan kuvvetlerinin karşısına kadar ilerleyerek bir cephe tutmak mecburiyetinde kaldı. Akşehir’de ise Cephe Kumandanlığı karargâhı kuruldu. Yunan kuvvetleri Kocaeli-Eskişehir-Afyonkarahisar-Sarayköy-Aydın hattını tuttuğu için Türk kuvvetleri de bu hattın karşısında tahkimata başladı.¹³²

Sakarya Muharebesi’nden sonra Yunanlıların işgal ettiği topraklardan çekilebilecekleri düşüncesi Türk ordusunda hâkim olmaya başladığından, bu güvenin boşa çıkarılmaması için çok iyi hazırlık yapılması gerekiyordu. Büyük Taarruz öncesinde hem Yunan hem de Türk kuvvetleri Konya-Afyon-Uşak demiryolu hattının üzerinde mevzilenmişlerdi. Yunanlılar yeni bir taarruza bu hattın cesaret edemiyordu. Türk tarafı bu taarruz hazırlıklarını çok dikkatli ve titiz bir şekilde tamamladı. Yunanlıların taarruzdan önce silah ve insan üstünlüğü olmasına karşı Türk tarafının da süvari üstünlüğü bulunuyordu. Ancak Türk tarafında nakil aracı ve tayyare eksikliği çok fazlaydı. 1. Ordu Büyük Taarruz

¹²³ Tutsak, *Yunanlıların Uşak’ı*, s. 78-79.

¹²⁴ ATASE, 435-1453-99-1/08.04.1337.

¹²⁵ ATASE, 1109-1419-25-3/17.05.1337.

¹²⁶ ATASE, 1216-14/9-36-2/20.05.1337.

¹²⁷ ATASE, 1875-1439-110-1/04.06.1337.

¹²⁸ ATASE, 2020-1421-44-1/07.06.1337.

¹²⁹ ATASE, 2425-1463-87-2/14.06.1337.

¹³⁰ ATASE, 3259-1421-123-8/28.06.1337.

¹³¹ ATASE, 3404-1463-115-1/30.06.1337.

¹³² Altay, *10 Yıl*, s. 312.

için en uygun yer olarak seçilen Afyon'un güneyinden asıl taarruzu gerçekleştirecek, 2. Ordu kuzeyde zayıf bir halde bırakılarak Yunan kuvvetlerine karşı oyalama taarruzunu yapacaktı.¹³³ 2. Ordu'dan 2. ve 4. Fırkalar 1. Ordu'nun emrine girecek, kuzeyde kalan tek kolordu ise şaşırtma, aldatma ve oyalama saldırısında bulunacaktı. Böylece kuzeyde bulunan Yunan kuvvetleri Afyonkarahisar'ın güneyinde sıkıştırılan birliklerinin yardımına gelemeyeceklerdi. Süvari Kolordusu'nun ise bu taarruzda görevi 1. Ordu'nun sol tarafını korumaktı. Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'dan aniden Akşehir'e gelmesiyle 20 Ağustos 1922 tarihinde yapılan gizli toplantıda taarruzun 26 Ağustos 1922 tarihinde yapılması karar verildi.¹³⁴

Bu toplantıda bulunan Garp Cephesi Kurmay Başkanı Asım Gündüz, Mustafa Kemal Paşa'nın dikte ettirdiği bu taarruz planının şöyle anlatıyor: "2. Ordu ile düşmanın 2. ve 3. Kolordularını ve 1. Kolordu'nun Akarçay kuzeyindeki birliklerini tutmak, Eskişehir-Afyon irtibatını kesmek, eğer düşman taarruza geçerse oynak bir savunma ile Güney'de kat'i sonuç alınıncaya kadar düşmanı oyalamak, 1. Ordu ile Akarçay-Toklu sivri bölgesinden kat'i neticeli bir taarruzla düşmanı kuzeye atıp kuşatarak yok etmeyi. Süvari Kolordumuz da, Yunanlıların boş bıraktığı Ahır dağları geçitlerinden girerek düşmanın geriyle irtibatını kesecek, arkadan hücumla onu yıpratıcaktı. Kocaeli grubu da karşısındaki düşmana taarruzla, bu kuvvetlerin güneye kaymasına imkân bırakmayacaktı."¹³⁵

Büyük Tarruz, yapılan plan neticesinde, 26 Ağustos 1922 tarihinde tanyeri ağarırken Asım Gündüz'ün Kocatepe yamaçlarında mevzilenmiş Türk topçusuna "Ateş" emrini vermesiyle başladı. Top ateşini Kaleciksvirisi-Erkmentepesi-Tınaztepe-Belentepeler üzerinde yoğunlaştı.¹³⁶ Yunan 4. Tümeni'nin sağ tarafına başlatılan bu yoğun top ateşiyile Türk kuvvetleri esas taarruzunu, Akarçay nehrinin güneyinde bulunan Yunan 1. Kolordusu'nun 4. ve 1. Tümenlerine yaptılar.¹³⁷ 1. Yunan Kolordusu Kumandanı Trikupis gafletten sıyrılarak taarruzun yönünün çabuk farkına vardığından Afyonkarahisar'da bulunan Plastiros'un Efzun Tümeni ile 4. ve 13. Tümenlerini hemen ileri sürmüş, 1. Tümeni ise takviye etme yoluna gitmişti. Anadolu'daki Yunan ordusunun komutanı olan ve bu taarruz başladığında İzmir'de bulunan Hacı Anesti, 5. ve 15. Yunan Tümenlerinin de Trikupis'in emrine verildiğini bildirdiği yazısında; "Her fedâkarlığın göze alınarak mevzilerin muhafazasını ve karşı taarruzla elden çıkarılmış müstahkem hatların yeniden ele geçirilmesi" emrini vermiştir. Bu emir yazısı Trikupis ile Hacı Anesti arasındaki son yazışma olarak bilinmektedir.¹³⁸

¹³³ Fahrettin Altay, *İstiklal Harbimizde Suvari Kolordusu*, İstanbul: İnsel Kitabevi, 1949, s. 40.

¹³⁴ Aslan Tufan Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e Esen Kasırga*, İstanbul: DYO Kültür Yayınları, 1971, s. 13.

¹³⁵ Asım Gündüz, *Hatıralarım*, (Yay. Haz. İhsan Ilgar), İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1973, s. 147.

¹³⁶ Kemal Atatürk, *Nutuk, 1919-1927*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2004, s. 453-454; Gündüz, *Hatıralarım*, s. 154.

¹³⁷ Nikolaos Trikupis, *Hatıralarım*, Çev., Ahmet Agın, İstanbul: Hüsütabi Matbaası, 1967, s. 90; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, IV, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991, s. 161.

¹³⁸ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 157.

Türk top ateşinin başlamasından takriben iki saat sonra Türk birlikleri tarafından Çayhisar zaptedildi. Ardından Türk kuvvetleri saat 7'de Tınaztepe, Toklusivri, Kaleciksisvrisi'ni ele geçirip Çiğiltepe'ye yaklaştı. Yunan birlikleri 26 Ağustos 1922'de mevzilerinden söküldü. Geceleyin geri çekilen Yunan birlikleri artık sabaha karşı mevzilerini terk ettiler. 27 Ağustos sabahı General Plastiros'un tuttuğu Erkmentepesi'nin alınmasıyla Kaleciksisvrisi'nden Tınaztepeye iki kilometrelik bir delik açıldı. Türk birlikleri buradan geçerek Yunan birlikleri üzerinde baskıyı iyice arttırdı. Bundan dolayı Tınaztepe'nin batısında kalan diğer Yunan mevzileri tek tek ele geçirildi.¹³⁹ Yunan kuvvetlerinin sağ kanadı 27 Ağustos 1922'de dağıldı ve Türk kuvvetleri Afyonkarahisar demiryolunu ele geçirerek batısında kalan ulaşımı kontrol altına aldılar. Yunan kuvvetleri Sincan ovasına inmeye zorlandı.¹⁴⁰

Yunan kuvvetleri tarafından Afyonkarahisar'ın nasıl tahliye edildiğini Trikupis şöyle açıklamıştır: "1. Tümen de bana Türk tazyikinin şiddetli olduğunu ve cephedeki son hatta büyük bir güçle tutunabildiğini haber verdi. İş bu duruma gelince, hemen Afyonkarahisar'ı, daha evvelde komutanlığa bildirmiş olduğum üzere, tahliye karar verdim ve derhal hastahane ile sairenin boşaltılmasını emrettim. İhtiram kıt'asıyla son demiryolu tahliye vagonundan sonra, saat 13'te Afyon'dan ayrıldım. O sırada komutanlıktan 2. Grubun IX. Tümeninin 1. Grubu takviye için yola çıktığı haberini aldım. Maalesef iş işten geçmişti."¹⁴¹

İki günlük savaşta Yunanlıların dört beş tümeni yenilmiş durumdaydı. Ancak Eskişehir grubundaki Yunan birlikleri hala tamamen güçlü olarak yerinde duruyordu. Bu kuvvetlere dayanarak Yunanlıların Eskişehir-Döğür-Dumlupınar hattı üzerinden müdafaaya geçmeleri mümkün olabilirdi. Bu nedenle 1. Ordu, Yunanlıların sol tarafını kavrayarak İzmir istikametine gitmelerini önlemek için 28 Ağustos 1922'de tekrar taarruza geçti. Balmahmut kuzeyinde ve istasyonunda Yunanlıların bir tümenini yenilgiye uğrattı. Türk birlikleri kuzeyde başka yerlerde Yunan birliklerini yenilgiye uğratarak Yunanlıların çekilmesini sağladılar. 2. Ordu ise Yunan birliklerini doğudan engelleyerek Kütahya tarafına gitmelerine mâni oldu.¹⁴²

Kendi durumlarının çıkmaza girdiğinin farkına varmağa başlayan Yunan kuvvetlerinin başında başkomutanı temsilen Trikupis bulunurken, Başkomutan Hacı Anesti ise İzmir'deki Yunan karargahında telaş içerisinde cepheye emirler yağdırmakla meşguldü. Hacı Anesti, Türk ordusunun kuzey tarafında örtme birliklerle taarruz ettiğini, asıl kuvvetin Afyonkarahisar'a yüklendiğini anlamıştı. Bundan dolayı cepheden değil kuzeyden çevirme ile Türk kuvvetlerini durdurabileceğini düşündü. Trikupis ise önce Yunan birliklerine Sincanlı ovasının kuzeyine çekilme emrini verdi. Ancak daha emir kendilerine ulaşmadan General Franko'nun komuta ettiği 1., 2. ve 7. Yunan Tümenleri

¹³⁹ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya*, s. 161-163; Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 18.

¹⁴⁰ Trikupis, *Hatıralarım*, s. 92.

¹⁴¹ Trikupis, *Hatıralarım*, s. 92.

¹⁴² Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya*, s. 165.

önceden geri çekilmeye başlamışlardı. Trikupis bu tümenlerle irtibatını kaybettiği için bir türlü buluşamadılar.¹⁴³ 27-28 Ağustos 1922 gecesinde Trikupis, yolunu kaybederek Murat Dağı'ndan Belova'ya geldi.¹⁴⁴

Trikupis taarruzun dördüncü gününde Olucak ve Hamurköy muharebelerinde Türk taarruzu karşısında nasıl ateş hattında kaldıklarını ve sarıldıklarını hatıralarında şöyle anlatır: "Öğle vakti, Türklerin bütün cephedeki tazyiki arttı. Ve kuvvetlerimiz Güney'den Kuzey'e kadar Türk piyade birlikleriyle iki süvari tümeninin baskısı altında kaldı. Hava kararmağa başladığı zaman Türklerin Güney'den yaptığı baskı şiddetlendi ve kuvvetlerimizin sağ kanadı çökerek aynı zamanda Kuzey'den açılan topçu ateşine maruz kaldık ve Türkler tarafından sarıldık."¹⁴⁵

28 Ağustos 1922 akşamında Ulucak'a giren Yunan kuvvetleri burayı yakmıştır.¹⁴⁶

Asım Gündüz, Tefik Bıyıklıoğlu ile birlikte 28 Ağustos 1922 günü akşamı karanlık çökerken Türk birliklerinden aldıkları bilgileri harita başında değerlendirirken ortak düşüncelerini hatıratında şu cümlelerle ifade etmektedir: "Yunan ordusu yarabilmesi her an imkânsızlaşan bir çemberin içine giriyordu. Bu bir tesadüf değildi. Türk Başkumandanı'nın Sakarya'yı tamamlayan dehasının muazzam eseri ve onu gerçekleştirebilmiş Türk ordusunun muhteşem varlığının vatana armağanı idi."¹⁴⁷

Taarruzun asıl sorumluluğunu taşıyan 1. Ordu Komutanlığı'nın 29 Ağustos 1922 tarihi için verdiği emre göre 2. Ordu Hasanköy-Elbulak Dağı-Hamurköy-Çalköy hattının kuzeyinde hareket etmek üzere Yunan kuvvetlerini takip edecekti. Verilen bu emirle taarruzun ana unsuru olan 1. Ordu'ya bağlı olan 1. Kolordu Tazılar-Toklusivrisi-Horozköy hattıyla Bakırcık-Arpagediği hattı arasından batıya doğru ilerleyerek Yunanlıların Dumlupınar'da tutunmasına meydan vermeyecekti. 4. Kolordu Bakırcık-Arpagediği-Kozaklı hattıyla Ademtepesi-Hamurköy-Çalköy hattı arasından ilerleyerek kuzeyden batıya çekilmekte olan Yunan birliklerini imha etmek için şiddetle takip edecekti. 5. Kolordu bütün kuvvetiyle Ordunun sağ kanadına ilerleyerek Altıntaş-Dumlupınar ve Kütahya-Gediz arasında Murat dağlarını aşan istikametlerden Yunanlıların Uşak istikametine çekilmesini engelleyecek, 2. Kolordu Bakırcık-Düzağaç-Karaviran bölgesine ilerleyerek ordu ihtiyatı olacak ve 6. Tümen ise Toklusivrisi'ne karşı taarruzuna devam edecekti.¹⁴⁸

Yunan birlikleri Eskişehir cephesinde geri çekilmeye başladığı için 29 Ağustos 1922 tarihinde verilen bu emrin amacı; Dumlupınar üzerinde bulunan Yunan kuvvetlerinin müstahkem hattını keserek, onları Murat dağlarının kuzeyinde bırakmaktı. Dumlupınar

¹⁴³ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 26; Trikupis, *Hatıralarım*, s. 93.

¹⁴⁴ Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk*, s. 45.

¹⁴⁵ Trikupis, *Hatıralarım*, s. 95.

¹⁴⁶ Altay, *İstiklal Harbimizde*, s. 52.

¹⁴⁷ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 158.

¹⁴⁸ İzzettin Çalışlar, *İstiklal Harbi Hatıraları 5inci Kısım, Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1inci Kolordu*, Yayına Haz. Zekeriya Türkmen, Alev Keskin, Ankara: T.C. Genelkurmay Yayınları, 2007, s. 65.

Cephesi Arpagediği-Düzağaç-Sattepe-Toklusivrisi noktalarına hâkim bir hattı. Yunanlıların Toklusivri'den 6. Fırka'ya karşı taarruzu devam ederken kuzeyden geri çekilen Yunan birliklerinin geri çekilme hattının önünü kesmek için Arpagediği'nin tutulması gerekiyordu. Bunun için Türk kuvvetlerinin sol tarafında bulunan 57. Fırka Balcıdamı tarafına hareket ederken, 23. Fırka ise Arpagediği tarafına hareket etti. Dumlupınar mevzilerinin yarılması için de 14. Fırka Sattepe'yi ele geçirmek üzere görevlendirildi. Yunanlıların Dumlupınar mevzilerinden batıya yönelmesini engellemek için 57. Fırka'ya da Kaplangı Dağı'na doğru harekete geçmesi emri verildi. 15. Fırka ise ihtiyati olarak 23. Fırka'yı takip edecekti. Böylece Aslıhanlar-Arpagediği hattında sırtını Dumlupınar'a dayayacak olan 23. Fırka'nın, 14. Fırka Yunan birliklerini Sattepe'den atıncaya kadar korunması gerekiyordu. Sattepe'yi Türk kuvvetleri ele geçirince Yunanlılar Dumlupınar'dan uzaklaştırılacağı için Adatepe'den Uşak istikametine geri çekilme yolu kapatılmış olacaktı.¹⁴⁹

Bu harekât planıyla Türk kuvvetlerine Yunan kuvvetlerini kuşatma emri verilmiş oluyordu. 4. Kolordu'nun 29 Ağustos 1922 sabahı başlayan taarruzu ile Yunan ve Türk askerleri arasında göğüs göğüse mücadele başlamıştı.¹⁵⁰ 29 Ağustos 1922'de 57. Fırka'nın Balcıdamı'na yaptığı baskının etkisiyle 6. Fırka Toklusivri'yi ele geçirdi.¹⁵¹ Toklusivri'nin Türkler tarafından ele geçirilmesi nedeniyle Franko Grubu'nun Uşak'a kaçış yolu kapatılmış oluyordu.¹⁵² 14. Fırka'nın Sattepe-Kartaltepe hattını ele geçirmesi emrini veren İzzettin (Çalışlar), 57. Fırka'ya ise şu emri vermiştir:

“57. Fırka Kumandanlığı'na, Çalışlar'ın batı sırtları,

1. Fırkanın Kaplangı Dağı'nı elde etmesi önemlidir. Hareketin seri olmasını talep ederim. Ufak, zayıf direnişler karşısında zaman kaybetmek düşmanı imha amacını sekteye uğratacaktır.
2. Balcıdamı'nı geçtikten sonra, 57. Fırka'nın uygun bir kuvvetle sol yanıla Kartaltepe'den taarruz edecek olan 14. Fırka'yı, Kartaltepe'nin yanına doğru etkili olması açısından dikkate alınmasını talep ederim.”¹⁵³

Türk birliklerinin 29 Ağustos 1922'de yaptığı muharebelerde kazandığı başarılar, Yunanlıların Dumlupınar'ın batı kısmına çekilen kuvvetlerinin geri kalanının imhası ve esaretiyle sonuçlanmıştır. Yunan birliklerinden 1., 7., 4., 12. ve 2. Tümenlerle, Plastiros Müfrezesi'nden oluşan Franko Grubu Hallaçlar-Kaplangı-Yenice hattına çekilmeye mecbur kaldılar. Adatepe tarafında kuşatılan ve 30 Ağustos 1922 günü yenilen büyük Yunan kuvvetlerine yardım edemeyecek şekilde bu Yunan birlikleri kısırılmış bulunuyorlardı.¹⁵⁴ Asım Gündüz 29 Ağustos 1922'de yapılan muharebelerde Yunan

¹⁴⁹ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 390-391.

¹⁵⁰ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 30.

¹⁵¹ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 392.

¹⁵² Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 30.

¹⁵³ Çalışlar, *Gün Gün*, s. 393.

¹⁵⁴ Çalışlar, *İstiklal Hari*, s. 69.

kuvvetlerinin nasıl helak olduğunu şu cümleleriyle ifade etmektedir: “Her taraf Yunan ölüleri, esirleri, elde edilmiş malzeme ile doluydu. Düşman, elindeki malzemeyi öylesine harcıyordu ki, bu delice ve çoğu hedefsiz atışlar kuvvetlerimizi mecburi olarak ihtiyata sevk ediyordu. Başına gelecek akibetin dehşeti içinde, yılanın son kıvranırları gibi, debelenen düşmana hiçbir kurtarıcı neticeyi getiremedi. 29 Ağustos’un güneşi, yerini karanlığa bırakırken bu siyah perde, Yunan emellerinin üzerinde kara kefen halinde idi.”¹⁵⁵

Bu gelişme üzerine 1. Kolordu Komutanı İzzettin Çalışlar’ın 1. Ordu Komutanlığı’na 29 Ağustos 1922 günü akşam saat 22.20’de gönderdiği raporda Türk birliklerinin Yunanlılara karşı üstünlüğü şöyle ifade edilmiştir:

1. “Kızılcağöz-Arapgediği istikametinde ilerleyen 23. Tümen Altıntaş-Tabaklar yolunu geçerek Aslıhanlar’dan Dumlupınar’a çekilmeye çalışan düşmanla muharebeye tutuşmuştur...
2. Sattepe-Kartaltepe hattını işgalle görevlendirilen 14. Tümen öğleden önce Elvanpaşa’nın doğusunda zayıf düşman süvarisini geri atarak öğleden sonra Sattepe-Kartaltepe hattına yanaşarak taarruz etmiş ve akşama doğru düşmanı geri atarak mevzilerini işgal etmiştir...
3. Kaplangı Dağı istikametinde ilerleyen 57. Tümen öğlene doğru Balcıdamı hizasına yanaşarak gösterdiği kanat etkisiyle bu sırada Toklusivrisi’ne taarruz eden 6. Tümen’in başarısının genişlemesini sağlamıştır. Daha sonra Balcıdamı’nın batısında hazırlanmış bir tel örgü mevzide taarruzla düşmanı geri atarak son hedefi olan Kaplangı Dağı’na doğru düşmanı takip etmiştir. Bu tümen raporunda çok perişan bir halde iki tümen tahmin edilen düşmanın Banaz istikametine yönelmeleri muhtemeldir deniliyor.
4. 15. Tümen bugünkü muharebede Çalışlar civarında ihtiyatta kalmıştır.
5. Geline son duruma göre düşmanın Dumlupınar üzerinden geri çekilme hattı kesilmiştir...”¹⁵⁶

23. Fırka’dan 1. Kolordu’ya 30 Ağustos 1922 sabahında saat 01.00 gibi gelen raporda Balcıdamları ele geçirildiği, Küçük Aslıhanlar’ın kuzeyinde Büyük Aslıhanlar-Keçiler yolu üzerinde gerekli tedbirlerin alındığı bilgisi verilmiştir. Sıkışmış olan Yunanlılar 29/30 Ağustos 1922 gecesi 1. Yunan Kolordusu tarafından Dumlupınar geri çekilme hattını açabilmek için çok uğraşmışlardır. Yunan birliklerinden 5., 12., 9., 13., ve 4. Tümenler Hamurköy-Çalköy-Aslıhanlar hattında Türk kuvvetleriyle muharebeye mecbur kalmasından dolayı Yunanlıların geri çekilme hattı kapatılmıştı. Bunun üzerine 23. Fırka’nın da Kızılağ vadisini kapatması gerekiyordu.¹⁵⁷ 30 Ağustos 1922 gününün ikinci

¹⁵⁵ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 159.

¹⁵⁶ Çalışlar, *İstiklal Harbi*, s. 69-70.

¹⁵⁷ Çalışlar, *İstiklal Harbi*, s. 70-71.

yarısında Yunan birlikleri çember içine alınmıştı. Murat Dağı'nın kuzey tarafında bulunan Kızıldaş deresinde arazinin çok engebeli olması ve Türk kuvvetlerinin beş gündür devam eden savaşın verdiği yorgunluktan mütevellit bir boşluk vardı. Bu derenin bulunduğu vadide başka yol olmadığı için ulaşım ancak patikalardan yapılabiliyordu.¹⁵⁸ Bu boşluktan Yunan kuvvetlerinin bir kısmını oluşturan beş tümenin bakayasından oluşturulan Albay Gordikos Müfrezeleri ve Trikupis ile birlikte olan 7-8 bin kişilik bir kuvvet, bir kilometrelik yerden kaçmayı başarmışlardır.¹⁵⁹

30 Ağustos 1922 günü sabahında Yunan birlikleri Dumlupınar'da tutunmak için çırpınmaktaydı. Yunan kuvvetlerinin merkezi çöktüğü için Yunan ordusunun sol tarafındaki Franko kuvvetlerinin Trikupis'e yardıma gitmesinin önünü kesmek gerekiyordu. Sabahın erken saatlerinde İzzettin Çalışlar 1. Kolordu birlikleriyle, 4. Yunan Tümeni ile Dumlupınar'da tutunmak isteyen ve henüz dağılmamış olan Franko Grubu ve düzenli olarak geri çekilen Plastiros Müfrezesi ile Kaplangı Dağı'nda muharebeye başladı. Trikupis'le birleşmek isteyen Franko kuvvetleriyle 57. Fırka'ya karşı çok çetin bir muharebe yaptı. Birkaç kez el değiştiren Kaplangı Dağı'nda 57. Tümen'in¹⁶⁰ 31 Ağustos 1922 gecesinde 14. ve 15. Fırkaların Büyükoturak-Kaplangı Dağı istikametinde yaptığı yan taarruzuyla Franko emrindeki kuvvetler Kaplangı Dağı'ndan geri püskürtüldü ve sabah saat 8.00'den sonra Kalpaklar'dan Uşak istikametine doğru sürüldü. Franko Grubunun artık Trikupis ile birleşme umudu kalmamıştı. Kaplangı Dağı'nı ele geçiren Türk birlikleri 25 kilometrelik bir yürüyüşle Uşak'ın doğusuna ulaştılar.¹⁶¹

1. Kolordu Komutanı İzzettin Çalışlar, Ordu Komutanı ile yaptığı telefon görüşmesinde Yunan kuvvetlerinin çok düzensiz olarak kaçışını şöyle anlatmıştır: "Düşman kaçıyor. Sabah raporunda arzetmiştim. Düşman artık mahvolmuş demektir. Gece 14. Fırka'nın katılımıyla Kaplangı Dağı alındı. Yine de batı kısmında iki fırka düşman bulunmaktaydı. Bu sabah da saat 08.00'e kadar bu muharebe devam etti. Düşman birtakım aksamdan ibaretti ve 08.00'den itibaren çözüldü. İslamköy yönünde geri çekildi. İslamköy'den sonra geri çekilmeye devam ediyorlar"¹⁶²

Büyük Taarruz'da Dumlupınar'da yenilen Yunanlılar Kaplangı Dağı'nda tutunamayarak Uşak'a geri çekildi. Bu sırada Yunanlıların halka yaptığı eziyeti ve ailesiyle birlikte yaşadığı vahşeti dönemin şahitlerinden Celal Okkan detaylı bir şekilde şöyle anlatır: "30 Ağustos günü Büyük Taarruz başlayınca, bizim sokakta hastane olarak kullanılan binaya ağır yaralılar gelmeye başladı. Bizim evin arka penceresinden babamla gizlice bakıyorduk. Çok ağır yaralılar geldi, hastane doldu taşı. Çığlıklar, gürültüler. Babam "Bunların işi artık bitiyor", dedi. Nitekim ertesi günü, yani 31 Ağustos akşamı Yunanlılar,

¹⁵⁸ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 162, 166.

¹⁵⁹ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 40.

¹⁶⁰ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 34, 39.

¹⁶¹ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 34, 41-42. Gündüz, *Hatıralarım*, s. 167.

¹⁶² Çalışlar, *Gün Gün*, s. 409-410.

Uşaktaki Rumları da yanlarına aldılar ve Uşağın meşhur ailelerinin kapılarını çalarak evde bulduklarını yahut sokaklarda gördüklerini vurmaya, bir taraftan da büyük evleri kundaklayarak yangınlar çıkarmaya başladılar. Duyduk ki, Yunan birlikleri artık Dumlupınar'da yenilmişler, kaçmaya başlamışlardı. Fakat kaçarken, terkettikleri yerleri yakıyor ve gördüklerini öldürüyorlardı.

Biz de evde, tam akşam yemeği sırasında, yakınımızda büyük depo olarak kullandıkları Kadir Efendi'nin evi dediğimiz eve gazlı bezler atarak yangın çıkardıklarını duyduk. Bunun üzerine bir çok kimse yangını söndürmeye koştu, fakat köşe başlarını tutmuş bir takım silahlı gruplar ateş açıp çıkanları vurmaya başladı... Bizim evler daha alevler içinde kalmamıştı fakat civarımızdaki gökyüzünü kıpkırmızı alevler kaplamıştı...

Bizim ev bahçelere yakındı, oralara kaçmak için grup halinde evden çıktık. Annem, babam, teyzeler, amcalar ve Ali Amca, eşi, çocukları, biz, çoluk çocuk bir kabile halinde bizim evden bahçelere doğru yürümeye başladık. Etraftan sürekli silah sesleri geliyordu. Nitekim Yunanlılar gittikten sonra, o son gece 20 - 25 kişiyi şehit ettikleri anlaşıldı. Kaçarken evlerinde yahut sokaklarda gördüklerini öldürmüşlerdi...

Biz de kabile halinde, koyun sürüsü gibi, evin arkasındaki etrafı duvarlarla çevrili geniş bahçeye girmeye başladık. Tam kapıyı kapayacağımız sırada, evin karşısında, tarlaya çıkan sokaktan iki Yunan askeri karanlıklar içinden, ellerinde silah, koşa koşa, bağıra bağıra yaklaşmaya başladılar. Tam biz kapıyı kapadığımız sırada da iki el ateş ettiler. O anda Ali amca, Aa, ben vuruldum, dedi. Annem de, Ben de vuruldum', diyerek yere yığıldı... Ben de vuruldum' dedikten sonra annemin hiç sesi çıkmamıştı; onu içerdeki bir odaya aldık. Arkasını açıp baktık ki belinden bir kurşun girmiş, karın kısmından çıkmış... Bilenler dom dom kurşunu ile vurulduğunu söylediler... Tabii annem çoktan ölmüştü... Herkes yangından ve ölümden kaçıyor... Sabaha kadar sessizce bekledik. Her taraftan silah sesleri geldi"¹⁶³

Asım Gündüz Uşak'a 1 Eylül 2022 tarihinde geldiklerinde, Okkan'ın anlattıklarını teyit eder şekilde gördükleri elim manzarayı şu şekilde tasvir etmektedir: "Şehir alevler içinde yanıyordu. Düşman perişan ve can derdinde iken bile terk ettiği her Türk şehrini, evini, mabedini, ağacını, hayvanını, yaş ve cins farkı tanımadan insanı yakıyor yıkıyor, öldürüyordu. Masum Türk çocuklarını süngülenmiş olarak üst üste yığılı görmek, bir haydut sürüsünün, vahşeti nerelere kadar götürebileceğinin kanlı tablosu halinde gözlerimiz önlerindeydi."¹⁶⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmadan önce Ankara'ya gelen Halide Edip Adıvar, Dumlupınar Muharebesi'nin hemen sonrasında buraya geldiğinde gördüğü manzarayı "Dumlupınar ilkel bir köydü, büyük bir kısmı yanmıştı. Etrafı vadiler ve tepelerle çevriliydi. Bütün civar, siperler, tel örgülerle doluydu" şeklinde anlatır. ¹⁶⁵

¹⁶³ Okkan, *Anılar*, s. 7-8.

¹⁶⁴ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 167-168.

¹⁶⁵ Halide Edip Adıvar, *Türkün Ateşle İmtihani*, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1992, s. 228.

Dumlupınar'dan Uşak'a doğru giderken Adıvar halkın yaşadığı vahşeti de şöyle tasvir eder: "Şehirler, köyler, insan yüzleri gibi, geçen faciaların etkisini gösterirler. Rüzgâr olmadığı halde hava toz içindeydi. Toz toprak sokakları sarmıştı. Bu yanan yerden Uşak'a giriyorduk. Geçenleri durdurup sorular soruyordum. İşlenen cinayetler çok çirkindi. İki yüz kişi öldürülmüş ya da yakılmıştı. İçlerinde kadınlar da vardı. Halk tamamiyle bilincini yitirmiş durumdaydı. Geçen haftaların acıları halkı birbirine düşürmüştü. İki genç Türk'ü, bu kalabalık girmeden biraz önce linç etmişti. Kızılcadere'den sonra, Yunanlılar bütün umutlarını kaybetmişler, çevreyi yakıp yıkmaya başlamışlardı. Yerli Hristiyanları yanlarına almışlar, Hristiyan köylerini de yakmışlardı. Çünkü, Türklerin başında dam bırakmak istemiyorlardı."¹⁶⁶ Gerçekten de, Büyük Taarruz'da Afyonkarahisar'dan Uşak'a kadar pek tahribatta bulunmayan Yunan kuvvetleri Uşak'tan başlayarak İzmir'e doğru yerleşim yerlerinde yangınlar çıkarıp halka eziyet etmişlerdir.¹⁶⁷

Yunanlıların Uşak'ta yaptığı bu mezalim Demirci Belediye Reis Vekili Mustafa ve Müftü Hakkı Beylerin 3 Eylül 1922'de Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey'e gönderdikleri rapora; "Uşak'ta pek çok perişanlık görüldüğü ve Uşak'ın bir mahallesinin yandığı" şeklinde yansımıştır. Bozguna uğrayan Yunanlıların teslim olmaları için Türk tayyareleri tarafından Uşak'a atılan beyannameler arasında "Beyhude uğraşmayınız, Cuma namazını Uşak'ta kılacağız. Teslim olunuz!" ihtarı da yer almaktadır.¹⁶⁸

Demirci Belediye Reis Vekili Mustafa ve Müftü Hakkı Beylerin Eylül 1922'de Sındırgı'da bulunan Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey'e gönderdikleri başka bir raporda ise; Kula'dan Alaşehir'e nizamiye askerlerinin geçtiği ve Yunan askerlerinin esir edildiği bilgisinin verilmesinden, Yunan kuvvetlerinin İzmir istikametinde ricat ettiği anlaşılmaktadır.¹⁶⁹

Yunanlılar 5-8 Eylül 1922 tarihleri arasında Uşak istikametinden Salihli'ye, oradan da İzmir'e çekilirken, 14. Fırka'dan Kolordu Kumandanlığı'na gönderilen bir raporda Türk birliklerinde cephanenin bittiği bilgisi yazılmıştır. Fahrettin Altay, fırkaya tüfekte kullanılacak mermi kalmadığını bildiren bu raporun altına "*Kılıca kuvvet!*" emrini yazdırmıştır. Modern silahlarla donatılmış Yunanlılara yeri geldiğinde kılıç kullanma iradesi ile Türk birlikleri İzmir'i almıştır.¹⁷⁰

5.2. Trikupis'in Esir Alınması

General Franko, Kaplangı Dağı yenilgisinden sonra Uşak'a çekilirken şehrin 15 kilometre kadar doğusunda Kabaklar-Elmadağı arasında bir hat tutarak, 1. ve 7. Yunan Tümenlerini demiryolunun kuzeyinde müdafaa düzenine sokmuştu. I. Kolordu'dan 14. Fırka sağdan, 57. Fırka soldan 1 Eylül 1922 günü saat 12.00'da demiryolunun kuzeyinde hat tutmuş olan Franko Grubu'na taarruz ettiler. 6. Fırka demiryolunun güneyinden ilerlerken 15. Fırka sağ tarafa geçerek kuzeyde taarruz ağırlık merkezi kurmuştu. Uşak

¹⁶⁶ Adıvar, *Türkün Ateşle*, s. 231.

¹⁶⁷ Asım Us, *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım*, İstanbul: Vakit Matbaası, 1964, s. 62.

¹⁶⁸ Akıncı, *Demirci Akınları*, s. 331-332. 358.

¹⁶⁹ Akıncı, *Demirci Akınları*, s. 365.

¹⁷⁰ Aslan Tufan Yazman, *Türk Süvarileri*, İstanbul: DYO Kültür Yayınları, 1969, s. 58-59.

Muharebesi olarak bilinen bu muharebede Franko kuvvetleri yenilerek Uşak'ın doğusu tarafından batıya sürüldü. Emrindeki kuvvetlerle birlikte Uşak Muharebesi'nde bir günlük direnişiyile Franko, Gediz istikametinden Uşak'a çekilen 5. Yunan Tümeni'nin iki alayının ve 9. Yunan Tümeni Gordikos Müfrezesi'nin Türk birliklerinin eline esir düşmesini engellemiş oldu. Franko Grubu eğer bir gün daha Uşak'ta dayanabilseydi, Trikupis ve maiyetinin Türk kuvvetlerine esir düşmesini de engelleyebilirdi.¹⁷¹

Büyük Taarruz'un ilk gününden beri Trikupis'in beş tümeniyle savaştan 4. Kolordu, 2 Eylül 1922'de 11. ve 12. Fırkalarla sağ taraftan, 23. ve 5. Fırkalarla sol taraftan Uşak'a doğru ilerliyordu. 23. Fırka'nın saat 15.30'da Uşak'a birkaç kilometrelik bir mesafesi kalmıştı. 23. Fırka askerleri, verdikleri bir mola sırasında köylülerin kendilerine bir grup Yunan askerinin Comburt tarafından köyleri yaka yaka ilerlediği haberini vermeleri üzerine, dürbünle baktıklarında çıkarılan yangınlardan dolayı köylülerin ovaya doğru kaçıştıklarını görmüşlerdi. İlkönce bu Yunan askerlerinin Uşak Muharebesi'nde dağlarda kalanlar olduğu sanıldı. Bu Yunan askerlerinin üzerine 69. Piyade Alayı, bir süvari bölüğü ve bir dağ bataryası gönderildi. Daha sonra 4. Kolordu Komutanı'na verilen emirle bütün kolordu bu istikamete sevk edildi. Bu emir doğrultusunda 5. ve 23. Fırkalar bu tarafa ilerlemeye başladı. Bu Yunan askerleriyle ilk temasa geçen 69. Piyade Alayı olmuştu.¹⁷²

Asım Gündüz bu süreci şöyle anlatmaktadır: "Daha önce, keşif amacıyla ileri sürülen süvari bölüğü düşmanla temasa geçerek, Karacahisar civarındaki sırtta veya cenge inmiş, silah sesleri başlamıştı. Elmadağı'nı işgali altında bulunduran düşmanın yerleştiği bölge, Kosur deresinin iki tarafına mevzi alan 5inci tümen birliklerine hâkim sayılırdı. Düşmanın gerçek kuvveti hakkında kâfi bir bilgi yoktu."¹⁷³ Karacahisar sırtlarında Elmadağı'nda bir beyaz bayrağın sallanmasından sonra küçük rütbeli bir Yunan subayı 5. Fırka Komutanı'nın yanına getirildiğinde Trikupis'in teslim olmaya karar verdiğini bildirmiştir. Bunun üzerine 5. Fırka Kumandanı Halit Akmansü Liva Komutanı olan Ali Rıza Bey'e gerekli bilgiyi verdikten sonra teslim olmayı kabul eden Yunanlıları esir almak üzere emir verdi. Bu emir gereğince esirler Zelep köyüne, yaralıları Gögem köyündeki sıhhiye bölüğüne, generaller de 5. Fırka'nın gözetleme yerine götürüldüler. Esir generaller, komutanlar, subaylar maiyetleriyle birlikte 2/3 Eylül gecesi saat 22.30 gibi Süvari Bölük Komutanı Ahmet Bey ile birlikte Gögem köyü üzerinde bulunan Bölmelik'te 5. Kafkas Tümeni Kumandanı Dadaylı Halit Akmansü'nün yanına getirildiler.¹⁷⁴ Karınları aç olan bu esirler için halktan yiyecek tedarik edilmek istendi ancak Gögem'de köylüler birkaç saat öncesine kadar köylerini ateşe veren, kendilerine zulmeden bu Yunan subaylarına yiyecek vermek istemediler. Bunu üzerine kendilerine çay, zeytin ve karargâhtaki yiyeceklerden ikram edildi.¹⁷⁵

¹⁷¹ Yazman *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 43.

¹⁷² Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 46-47.

¹⁷³ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 168.

¹⁷⁴ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 171-177; Ali Rıza, *Kuruluş Savaşı Üzerine Yazılarım*, İstanbul: Devlet Matbaası, 1934, s. 96.

¹⁷⁵ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 177.

Trikupis ve maiyetini esir almadan önce Binbaşı Ahmet Bey'in teslim olmalarına dair Türkçe ve Fransızca yazdığı iki mektubu bir zarf içerisinde bir çavuş, iki er Trikupis'e teslim ettiler. Mektupları teslim eden çavuşun peşinden Yunan komutanları ve askerleri teslim olmak üzere ilerlemeye başladılar. Böylece iki Yunan generali, dört albay, esir alınarak Türk ordusuna teslim edildiler. Esir alınan Trikupis'in yanında General Diyenis, General Vaskolopulas, Kurmay Başkanı Albay Yuvannis, Levazım Reisi Petrolidi, 13. Tümen Komutanı Kurmay Albay Vandelis ile yüz yirmi subay ve erbaş esir alınmıştır. Büyük Taarruz'da hezimete uğrayan Yunan ordusundan bu süreçte teslim olanların mevcudu 4 bin civarında idi.¹⁷⁶ Fahrettin Altay kendisine Uşak'ta fazla esir alındığı bilgisinin ulaştığını şöyle anlatmaktadır: "Bugün tümenler emredilen yerlere vardılar ve orada burada gizlenmiş bazı düşman aksamını yakaladılar. Kolordu karargâhıyla Gediz'e gelerek orada kaza hükûmetini kurduk ve kolordunun ianesine lazım tedbirleri aldık. Bu akşam Uşak'ın alındığı ve düşman generallerin ve ordusunun büyük bir kısmının esir edildiği haberi geldi."¹⁷⁷

General Trikupis ve maiyetindeki kuvvetlerin Türk kuvvetleri tarafından nasıl esir alındığının ortaya konulması yanı sıra onların da nasıl teslim olduklarının izahı gerekir. General Trikupis, 2 Eylül günü emrindeki kolordusunun Karacahisar 1155 rakımlı tepeye ulaştığı zaman, kendisine saat 16.00'da Türk süvarisinin ve bunun gerisindeki piyadenin ilerlediği haberinin verilmesi üzerine hemen savunma tedbirleri alınmasını Albay Kaybalis'ten istedi. Daha sonra Trikupis'in yanına gelen Kaybalis, "savaşmak üzere ilk hatta götürmek istediği askerlerin kâfi cephaneleri olmadığından cepheye gitmek istemediklerini ve boşuna telef olacaklarını söylediklerini" bildirdi. Bundan sonrasını yani teslim olma sürecini Trikupis hatıralarında şöyle aktarmaktadır: "Bundan sonra borazanlardan biri, kimsenin emri olmaksızın << Ateş kes >> borusunu çaldı ve bu suretle ilk hattı işgal eden askerler, kendilerinden 600 metre mesafedeki düşmana ilk kurşunlarını attıktan sonra yerlerini terk ettiler. Buna hiddetlenerek mezkûr borazana doğru koştum. Ve << ateşe başla>> başla borusunu çalmasını söyledim. Derhal cepheye gitmek istemeyen bölüğün yanına koştum ve vatan ve namus hislerini okşayıp vatana karşı olan vazifelerini hatırlatarak onları iknaya çalıştım; bölüğün başına geçtim ve sonuna kadar mukavemet etmelerini söyleyerek takip etmelerini istedim. Fakat onlar redderek mermileri olmadığını ve bu sebeple boş yere ve maksatsız olarak ölmeyeceklerini söylediler. Daha küçük birliklerin Komutanları da askerlerin Türklere karşı gitmek istemediklerini bildirdiler. Bazıları da, başlangıçta işgal etmiş oldukları savunma mevkiilerini terk etmişlerdi. Bazıları ise, kendilerini boş yere telef edecekleri için, buna devam ettikleri takdirde subaylarını bağlayıp Türklere teslim edeceklerini söylüyordu. Bu vaziyetle karşılaşınca XII. Tümen topçu komutanı Yarbay Manusos'u çağırarak Türklere tümenin toplarıyla ateş açmasını söyledim. Bu işte mevcut mermileri kullanacaktı. Fakat topçu ateşi gecikiyordu. Silahlı piyade askerleri topçuların etrafını sarmış ve Türklere ateş açıldığı takdirde kendilerinin de topçulara ateş edeceklerini

¹⁷⁶ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 115-116, 120.

¹⁷⁷ Altay, *İstiklal Harbimizde*, s. 56.

söylemişlerdi. İleri sürdükleri sebep de şu idi: Şayet şimdiden ateşe başlanır da Türklerle göğüs göğüse gelinecek savaşa girilirse, Türkler onları esir alırdı, eğer cephanelerini şimdiden bitirirlerse Türkler geldiği zaman hepsini keserdi. Bu suretle son mukavemet ümidi de sönmüştü. Derhal küçük birlik komutanlarının subay ve askerleriyle birlikte sonuna kadar mukavemet için mevziye girmelerini emrettim. Fakat istisnasız, bütün subaylar bana askerlerinin savaşmak istemediklerini söylediler ve kendi fikirlerini de ilave ederek mücadelenin boş olduğunu, tarafımdan gösterilecek sabrın, subayların Türklere teslim edilmesinden daha hayırlı olacağını bildirdiler. Bu acıklı durumda kalınca, büyük bir üzüntüyle top ve makinalı tüfeklerin tahrip edilmesini emrettim ve bu emrim yerine getirildi. Mevcut subaylar bana askerlerin takındığı tavır hakkında imza verdiler (Bu husustaki rapor bilahare General Konstantinos Aenias Mazarakis'in riyasetindeki Tahkik Komisyonu'na verildi.) ve Türk süvarilerinin hatlarımıza yaklaşip, mukavemet gösterdiğimiz takdirde askerlerin kesileceğini anlayınca beyaz bayrak çekmek zorunda kaldık.”¹⁷⁸

Trikupis ve maiyeti 3 Eylül 1922 sabahında kahvaltıdan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılmak üzere sevk edildi. Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılmadan önce, odasına getirilen Trikupis ve yanındaki esir Yunan komutanları Asım Gündüz asabi bir tavırla ve şu sözlerle karşılayarak hislerini dışa vurmuştu: “Sizleri muntazam, askerlik ve insanlık kaideleri içinde harp eden bir nizam ordusunun subayları diye mi, yoksa ahlak ve kanun dışı kanlı bir çetenin fertleri olarak mı karşılamak lazım? Bunda tereddüt içerisindeyim.” Bu sözlerden dolayı Trikupis'in yüzü sapsarı olmuş, üzüntüsü vücut diline yansımıştı.¹⁷⁹

Uşak hala yanmakta olduğu için esir alınan generallerin halk tarafından linç edilmesi tehlikesi de vardı.¹⁸⁰ Bu nedenle esirler 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa ve 4. Kolordu Komutanı Kemalettin Sami Paşa'nın arasında sıkı tedbirler alınarak getirildi.¹⁸¹ Mustafa Kemal Paşa Trikupis'i, daha önceden Hacı Anesti için içi mavi-beyaz Yunan bayrağı ile boyanmış ve Uşak'ın en büyük evi olan bu konakta (Uşak Atatürk ve Etnografya Müzesi binası) nazik bir şekilde kabul etti. Mustafa Kemal Paşa, ayakta, Paris aksanlı akıcı bir Fransızca ile ve güler yüzle esirleri karşılarken şunları söyledi: “Bundan birkaç ay önce Başkumandanınız Hacı Anesti cepheyi teftişinden dönüşünde gazetecilere bir beyanat vermiş “Mustafa Kemal mi? Böyle bir kumandan tanımıyorum. İşte cephede günlerce dolaştım, bu isimde bir Türk'e rastlamadım. Adresi nerede ise bana veriniz...” demişti. Şimdi bir haftadır muharebe meydanındayım. Başkumandanınızı arıyorum, bulamadım, nerededir?”¹⁸²

¹⁷⁸ Trikupis, *Hatıralarım*, s. 101-103.

¹⁷⁹ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 181-182.

¹⁸⁰ Adivar, *Türkün Ateşle*, s. 231.

¹⁸¹ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 51.

¹⁸² Gündüz, *Hatıralarım*, s. 181-182.

Bu sırada Mustafa Kemal Paşa'nın yanında; Halide Edip (Adivar) Hanım ve Ruşen Eşref (Ünaydın), Cevdet Kerim (İncedayı), Seryaver Salih (Bozok), Cevat Abbas, Yaver Muzaffer, Mahmut (Soydam), Memduh ve Şahap (Gürler) Beyler vardı.¹⁸³ Halide Edip Adivar, bu esirler Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna getirildiklerinde odadaki havayı şöyle anlatmaktadır: "Yunan generalleri getirildikleri zaman, Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa ile İsmet Paşa'nın arasında duruyordu. Benim için bu, birinci derecede militer bir dramdı. Onun için büyük bir ilgiyle seyrettim. Ve dinledim. Bizimkilerin üniformaları erlerinki kadar sade, yüzleri sakin ve hareketsizdi. Buna karşılık, Yunanlılar sırmalı üniformalar giymişlerdi. Yüzleri ve elleri son derece sinirli olduklarını gösteriyordu. Fevzi Paşa ise bir Buda heykeli gibi sakindi, fakat "Bu herifler hakiki asker olamaz, âdeta dans eder gibi sıçrayıp selam veriyorlar" diyordu. İsmet Paşa, gözlerindeki öfkeyi göstermemeye çalışıyordu. O, askerlerden daha başka bir şeydi. O bölgede, yerli halka karşı yapılan zulme dayanamıyordu. Fevzi Paşa'yla İsmet paşa eğildiler, fakat ellerini vermediler. Mustafa Kemal Paşa bu sahnenin hâkim karakteri, askerlik alanında bir büyük sanatkâr ve oyunun kurallarına uyan bir sporcuymuştu. O Yunan generallerinin kılıklarına ve maiyetlerinin yaptıkları kötülöklere hiç önem vermiyor. Trikopis onun, bu oyundaki rakibi. Bu askerlik oyununda yere vurduğu adama kurala uygun olan hareketi elden bırakmıyordu..."¹⁸⁴

Mustafa Kemal Paşa huzuruna getirilen esirlerle el sıkıştıktan sonra masa etrafına oturarak sigara ve kahve ikramında bulundu. Mustafa Kemal Paşa'nın Trikopis ile oynadıkları harp oyununu tartışmak için sabırsızlandığını dile getiren Halide Edip Adivar, aralarında geçen konuşmayı şöyle aktarmaktadır:

"Ona âdeta halkın ısıklığı bir piyesin yazarına bakar gibi bakıyor. Önce, bir Rum "tercümanla" lafa başlandı. Yanılmıyorsam, bu, Tetkik-i Mezalim Şubesi'nde Yunan gazetelerini tercüme eden adamdı. Ben Rumca'yı o günlerde hâlâ iyi anlarsam da, çeviri yapamazdım. Konuşma, daha sonraları Fransızca olarak sürdü. General Trikopis, dertlerini bir profesyonele döken bir amatör gibi konuşuyordu. Yunan ordusunun kötü durumunu, bundan sorumlu olan Hacı Anesti'nin kusurlarını, durumu anlamadan ordusuna emirler verdiğini anlatıyordu. Bütün haberleşme Türk süvarisi tarafından kesildiği için, Yunan ordusunun muhtelif parçaları birbiriyle anlaşamıyorlardı. Bundan başka da, Yunan ordusundaki Venizelist ve Konstantinist bölümler birbirine girmişti. İnsan, Afyon'daki Yunan ordusunun neden paniğe uğradığını seziyordu. General Trikopis, Çobanlar'dan bir karşı saldırı yapmayı düşündüğünü söyleyince, Mustafa

¹⁸³ Yazman, *Dumlupınar'dan İzmir'e*, s. 51.

¹⁸⁴ Adivar, *Türkün Ateşle*, s. 231-232.

Kemal Paşa da sükûnla kendisinin nasıl karşılık vereceğini anlattı. Bu aralık, iki Yunan generali arasında da sert bir tartışma başlamıştı. Çünkü, Dionis, Trikopis'in emirlerini dinlememişti.

Yunan generalleri, askerliğe yakışmaz bir biçimde tartışmaya girmişlerdi. Bunu bizim paşaların, askerlik sanatının, nereden gelirse gelsin, onuruna aykırı gördükleri belliydi.

Konuşma bitince, Mustafa Kemal Paşa ayağa kalktı:

“Sizin için bir şey yapabilir miyim?” diye sordu.

Trikopis: “İstanbul'daki karıma durumumdan haber verilmesini isterim.” diye cevap verdi.

O zaman Mustafa Kemal Paşa, Trikopis'in elini yine uzunca süre elinde tutarak dedi ki:

“Savaş bir talih oyunudur, General. Bazen, en beceriklisi de yenilir. Siz, görevinizi yaptınız. Sorumluluk şanstın geliyor, üzülmeiniz.”

General Trikopis, ellerini sallayarak:

“Ah, general! En son yapmam gereken şeyi yapamadım.” dedi. Bu anlaşılın, intihara cesaret edememiş olması meselesiydi.”¹⁸⁵

Seryaveri olan Salih Bozok ise Trikopis'in maiyeti ile Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna getirilmesi hadisesine tanıklığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Başkumandanlık Muharebesi'nde Yunanlıların Başkumandanı tayin edilmiş olan Trikopis de esir edilerek Uşak'ta Başkumandan M. Kemal Paşa'nın huzuruna getirilmişti. Yanında Diyonis adında bir de kolordu kumandanı vardı. Bu iki kumandan Atatürk'ün huzuruna getirildikleri zaman ben de orada bulunuyordum. Paşa tercüman aracılığıyla bu Yunanlı kumandanlarla görüştü. Gayet iyi Rumca bilen Faruk adında bir erkânıharp zabiti (kurmay subay) tercümanlık yapıyordu. Atatürk Trikopis'e Afyon muharebesinde niçin ihtiyat kuvvetlerini kullanmadıklarını sordu. Trikopis, Diyonis'i göstererek kendi emrini dinlemediğini söyledi. Diyonis de o zaman başkumandan olan Hacıanesti'den emir beklediğini anlattı. Vaktiyle neden ricat edemedikleri (geri çekilemedikleri) sorusuna karşı da muntazam yolların bulunmamasını sebep gösterdi. İki telsizleri varmış, <<Birisi Muharebeden önce bozularak İzmir'e onarım için gönderilmişti. Öbürlerini de etkili topçunuz tahrip etti.>> dedi. Trikopis'in bu cevabı üzerine Paşa kendisine şunu söyledi: <<Vicdanınıza karşı vazifenizi yaptığınıza kani iseniz müsterih (içiniz rahat) olabilirsiniz. En büyük kumandanların bile esir oldukları tarihte yazılıdır.

---

¹⁸⁵ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 232-233.

Mesela Napolyon'u gösterebilirim.>> dediler. Trikopis <<Beni yaverlerim dahi yalnız bırakarak yanımdan kaçtılar. Ben intihar etmeliydim.>> deyince, M. Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya hitaben <<Kumandanlar (Yunanlı) yorgundur. Kendilerinin istirahatlarını temin buyurursunuz.>> deyip ayağa kalktılar. İsmet Paşa ile Yunan kumandanları da ayağa kalkarak Atatürk'ü başlarıyla selamladılar. Atatürk birer birer ellerini sıkarken Trikopis'e <<Bizim misafirlerimizsiniz, her suretle emin ve müsterih olabilirsiniz. Bir arzunuz olursa bize bildiriniz.>> Trikopis İstanbul'da bulunan refikasını (karısını) hayat ve sıhhatinden haberdar etmek istediğini rica etti. Paşa da Hilâl-i Ahmer (Kızılay) vasıtasıyla ricalarının yerine getirileceğini buyurdular."¹⁸⁶

Yunan kuvvetlerinin yenilgisi nedeniyle Yunan kuvvetleri Başkomutanı olan Hacı Anesti istifaya zorlanarak yerine Nikolas Trikupis atanmıştı. Esir düşen Trikupis bunu ancak Mustafa Kemal Paşa'dan öğrenecektir.¹⁸⁷ Yunan kuvvetlerinin telsiz ve telli telgrafları Büyük Taarruz'dan birkaç gün sonra tahrip olduğundan Yunan makamları Trikupis ve maiyetinin esir düştüğünü ancak 6 Eylül 1922 tarihinde öğrenebildiler. Bunun öğrenilmesinden hemen sonra İzmir'de bulunan General Polikamos Yunan Başkomutanı tayin edildi. Bu hadiseler Büyük Taarruz'da yenilgiye uğrayan Yunan kuvvetleri ile Yunanistan'ın bağlantısının kopukluğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.¹⁸⁸

Diğer esirler gibi Trikupis ve maiyetindeki kişilerin de üsera karargâhlarına sevk edilmesi gerekiyordu. Trikupis Uşak Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği bir mektupta, harpten dolayı yorgun olan Yunan subaylarının yürütülmemesi talebinde bulundu. Bunun üzerine Fransızca ve Rusçası iyi olan Garp Cephesi İkmal ve Menzil Şubesi Müdürü Mehmet Nuri (Berköz) Bey, Trikupis'e yazdığı cevapta sert bir dil kullanmıştır: "Davet edilmedikleri halde, haksızlığa vasıta olarak geldikleri memleketimizi harap etmekte bedeni kuvvet sahibi olan Yunan subaylarının, karadan üç günlük yürüyüşe dayanamayacaklarını söylemek gülünç oluyor. Hatırlayınız ki, şu dakikada henüz esir olmayan subaylarımız, verdiğiniz talimat dairesinde ilerdeki köy ve kasabalarımızı tutuşturmak, köprüleri, yolları tahrip etmek, evleri ve içindekileri yakmakla meşguldürler..."¹⁸⁹

Trikupis ve yanındaki Yunan esirler Eylül ayında Uşak'tan Ankara-Polatlı'ya oradan da Kırşehir üzerinden Kayseri'de bulunan Talas Üsera Karargâhı'na gönderilmiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Salih Bozok-Cemil Bozok, *Hep Atatürk'ün Yanında*, İstanbul: Çağdaş Yayını, 1985, s. 202-203.

¹⁸⁷ Trikupis, *Hatıralarım*, s. 103; Özalp, *Millî Mücadele*, s. 234-235.

¹⁸⁸ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 118.

¹⁸⁹ Gündüz, *Hatıralarım*, s. 184-185.

¹⁹⁰ Tutsak, *Yunanlıların Uşak'ı*, s. 121, 123.

İngiliz gazeteci Grace Mary Ellison savaş sonrasında yük treniyle yaptığı üç gün iki gece süren seyahatine Uşak'ta mola verme gereğini duymuştu. Kuvâ-yı Milliye'ye büyük destek veren Alaettin Tiritioğlu'nun evinde kalan Ellison'un bu ev ve ev sahibi hakkında verdiği bilgiler, Yunanlıların el koyduğu bir evin savaş sonrasındaki halini açıklaması bakımından önemlidir. "Vali bizi, bir zamanlar Kral Konstantin'in genel karargâhı olan ve kasabanın en zengin adamlarından birinin evine götürdü. Ev sahibi meğer yirmi yaşında bir delikanlıymış. Yunanlıların tahribatından kısmen kurtulmuş büyük bir halı fabrikasını aşırı bir yetenek ve ustalıkla çalıştırıyormuş. Ziyaretimizin kendisine verdiği şerefe teşekkür ederek, kendisinin özel konuk odasına alınmamızı emretti. Yunanlılarca kurşunlanmış odaların çıplaklığından özür diledi. Ama benim gözümde zengin ve olağanüstü halılar yeterli bir döşeme sayılabilir."¹⁹¹

6. Sonuç

I. Dünya Savaşından sonra Paris Barış Konferansı'nda İtilaf devletlerinden aldığı yetkiyle Yunanistan, İzmir'den başlayarak üç koldan Batı Anadolu'yu işgale girişti. Gittikçe genişleyen Yunan işgalleri karşısında Batı Anadolu'da iç bölgelere doğru bir göç dalgası başladı. Mondros Mütarekesi'nin hükümleri gereğince ilerleyen Yunan birliklerine karşı Türk kuvvetlerinin doğrudan mukavemet gösterememesinden dolayı düşman karşısında direnme göstermek isteyen kişiler ve eli silah tutan çeteler, haklı seslerini dünya kamuoyuna duyurabilmek ve işgalci kuvvetlere karşı yaşadıkları toprakları savunabilmek için cephe gerisinde bazı küçük rütbeli askerlerin rehberliğinde cemiyetler kurarak, kongreler tertipleyerek Kuvâ-yı Milliye teşkilatlanmasına gittiler.

Yunanlılar İzmir'in doğu istikametinden Uşak'a doğru ilerlerken mühim bir kavşak noktası olan Alaşehir bu süreçte önemli bir misyonu üstlendi. Batı Anadolu'da bir üst kongre niteliğinde toplanan Alaşehir Kongresi'nde alınan kararlar cephe gerisinde Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerinin yürütülmesi açısından son derece hayatiydi. Bu kongreye iki Uşaklı olarak Başkan Hacim Muhiddin Çarıklı ve yardımcısı Uşaklı İbrahim Tahtakılıç damga vurdu. Alaşehir'in işgal edilmesi tehlikesi karşısında Alaşehir Heyet-i Merkeziyesi'nin Uşak'a nakledilmesi, burasının cephe gerisinde Kuvâ-yı Milliye'nin ihtiyaçlarını karşılayabilecek potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktaydı. Başkanlığını İbrahim Tahtakılıç'ın yürüttüğü bu Heyet-i Merkeziye, cephe gerisinde Kuvâ-yı Milliye'nin efrat, silah vs. ihtiyaçlarının giderilmesi, sosyal ve ekonomik gereksinimlerin karşılanması için yoğun bir çalışma içerisine girdi.

¹⁹¹ Ellison, *Bir İngiliz Kadını*, s. 91-92.

Uşak'ın işgalinden önce Yunan kuvvetlerine karşı silahlı direnişte bulunan Kuvâ-yı Milliye'ye büyük destek veren Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin işgal tehlikesi karşısında faaliyetine son verdiği anlaşılmaktadır. Eski bir İttihat ve Terakkici olan İbrahim Tahtakılıç, Uşak'ta Bolşeviklerle irtibatlı Kuvâ-yı Milliyecilere karşı sürekli teyakkuzda bulunmuş, etrafındaki kişileri bunlara karşı uyarmaya çalışmıştır. Uşak Heyet-i Merkeziyesi'nin Uşak'a nakledilmesinden kısa süre sonra Bolşeviklerle irtibatlı olarak toplanan Uşak Kongresi hakkında çok fazla bilgi bulunmamasına rağmen böyle bir kongrenin oluşturulması ilginçtir. İbrahim Tahtakılıç'ın çabasına rağmen Bolşevik bağlantıları güçlü olan kişilerin bu süreçte etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Uşak'ın işgalinden önce 23. Fırka Kumandanlığı'nı Aşir Bey'den buradan devralan İzzettin (Çalışlar), 23. Fırka'yı asker mevcudu, talim, terbiye, teçhizat, askerî kıyafet gibi pek çok bakımdan yetersiz bulmuş; fırkayı hem sayıca güçlendirmek hem de fırkanın ihtiyaçlarını gidermek için halk desteğine ihtiyaç duymuştu. Ancak halk askerlerden ziyade Kuvâ-yı Milliyecilere bel bağladığı için beklediği desteği pek bulamamıştı. Yunanlıların 1920 yılı Haziran ayında başlattıkları ileri harekâtla Uşak'a yaklaşmaları üzerine, Mustafa Kemal Paşa, Garp Cephesi Kumandanı Miralay İsmet (İnönü) Bey ve bazı vekillerle birlikte 1920 yılı Ağustos ayı başında Uşak'a doğru yola çıkmıştı. İzzettin Çalışlar'ın, 23. Fırka'nın zayıf olması ve Uşak'ın açık bir araziye sahip olmasından mütevellit ilerleyen Yunan birliklerine karşı takviye yapılmadan etkili bir savunma yapabilecek bir durumunun olmadığı aşikârdı. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Uşak'ta yapılan toplantıda; ilerleyen Yunan kuvvetlerine karşı Uşak'ta zayıf durumda bulunan 23. Fırka'ya destek olmak üzere, Afyon'dan 172. Fırka'nın trenle Uşak'a ulaşması ve Çerkes Ethem'in kuvvetleriyle birlikte yardımda bulunması planlandı. Ancak 172. Fırka'yı taşıyan trenin Uşak istasyonuna geç gelmesi, Çerkes Ethem kuvvetlerinin zamanında yardıma gelememesi üzerine 23. Fırka, Yunan kuvvetleri karşısında başarılı olamadı ve Uşak 29 Ağustos 1920 tarihinde işgal edildi.

Yunan kuvvetlerinin Uşak'a girişini Müslüman halk büyük teessürle karşılarken gayrimüslimler, özellikle de Rumlar sevinç içerisinde olmuşlardır. Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye'nin önde gelen İbrahim Tahtakılıç, Alaettin Tiritioğlu gibi kişileri Yunan işgali nedeniyle başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Yunanlılar Uşak'ı işgal edince kendileri için uygun binalara el koymuşlardır. Evlerini terk etmek istemeyenler zorla Yunan askerleri tarafından çıkarılmıştır. İşgalden dolayı Yunanlıların kasıtlı uygulamaları nedeniyle Uşak'ta Müslüman halkın sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı çok olumsuz yönde etkilenmiştir. Kadınların kızların namusları hetk edilmiştir. İşgal yıllarında Kuvâ-yı Milliyeci olduğu gerekçesiyle sivil halktan kimseler Yunanistan'a ve adalarına sürgüne gönderildiği gibi, suç isnat edilerek çeşitli zulümlere de maruz kalmışlardır.

I. ve II. İnönü Muharebeleri ardından Sakarya Muharebesi'nde yenilen Yunan kuvvetleri, 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz'da mevzilerinden sökülüştü. 27 Ağustos 1922'de Afyon'u terk etmek zorunda kalan Yunan kuvvetleri Türk birlikleri tarafından 28 ve 29 Ağustos tarihlerinde Dumlupınar'da kısıpaca alınmak için bu yöne sürülmüşlerdi. Bu süreçte yolunu kaybeden Triküpis Kızıltaş deresinden Uşak'a geçmek için çabalarken Franko Grubu'nun Kaplangı Dağı'nı elinde tutmaya çalışması fayda vermedi. Kaplangı Dağı'nı elinde tutarak Dumlupınar'ı tekrar ele geçirmek isteyen Franko Grubu, 30 Ağustos Dumlupınar Meydan Muharebesi'nden sonra burada giriştiği çetin muharebeyi kaybederek 31 Ağustos günü sabahında Banaz Kalpaklar'a doğru dökülmüşlerdi. Triküpis'in Franko Grubu ile Uşak'ta birleşme umudu artık kalmamıştı. Triküpis maiyetiyle birlikte 2 Eylül 1922 tarihinde Elmadağı tarafında Göğem'de Halit Akmansü tarafından esir alındı ve Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna 3 Eylül 1922'de çıkarıldı. Buradan Triküpis ve maiyeti Kayseri Talas'a esir kampına gönderildi.

Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde yenilen Yunan kuvvetleri Uşak'tan İzmir'e çekilirken gayrimüslimlerin de verdiği destekle Uşak'ı yakmışlar, halka çeşitli mezalimlerde bulunmuşlar, yanlarında pekçok kişiyi esir olarak götürmüşlerdir. İşgalden geriye kalan, enkazı andıran Uşak'ın tekrar imar edilmesi, derin yaralar almış halkın yaralarının sarılması, sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesi, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin idaresi altında olacaktır.

Kaynaklar / References

- Adıvar, Halide Edip. *Türkün Ateşle İmtihanı*. İstanbul: Atlas Kitabevi, 1992.
- Aker, M. Şefik. *57nci Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*. Haz. Ayşe Seven, Mahmut Yüksel Canbaz. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Akıncı, İbrahim Ethem. *Demirci Akıncıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Ali Rıza. *Kuruluş Savaşı Üzerine Yazılarım*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1934.
- Altay, Fahrettin. *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1919-1922)*. Ankara: Eylem Yayınları, 2008.
- Altay, Fahrettin. *İstiklal Harbimizde Suvari Kolordusu*. İstanbul: İnsel Kitabevi, 1949.
- Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri Hacim Muhiddin Çarıklı'nın Kuvâ-yı Milliye Hatıraları (1919-1920)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1967.
- Apak, Rahmi. *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*. Ankara: Türk Kurumu Yayınları, 1990.
- Apak, Rahmi. *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Aslan, Betül. "Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma". *Atatürk Dergisi*, 4/1 (2004): 29-63.
- Atalay, Besim. "Uşak'ta Millî Hareket". *Yakın Tarihimiz*, 2/20 (1962).
- ATASE, 10156-886-1431/02.02.1337.
- ATASE, 1109-1419-25-3/17.05.1337.
- ATASE, 1216-14/9-36-2/20.05.1337.
- ATASE, 1875-1439-110-1/04.06.1337.
- ATASE, 2020-1421-44-1/07.06.1337.
- ATASE, 2425-1463-87-2/14.06.1337.
- ATASE, 3044-838-122-2/14.07.1336.
- ATASE, 3259-1421-123-8/28.06.1337.
- ATASE, 3404-1463-115-1/30.06.1337.
- ATASE, 37/37 666-126.
- ATASE, 435-1453-99-1/08.04.1337.
- ATASE, 4930-743-112-2/21.11.1336.
- ATASE, 586-63.
- ATASE, 660-153.
- ATASE, 676-6aa.
- ATASE, 677-24.
- ATASE, 687-33.

- Atatürk, Kemal. *Nutuk* 1919-1927. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2004.
- Barlay, İsmailoğlu Mehmet. *Banazlı Gazi Babanın Hatıraları*. Haz. Hüseyin Yalçın, Uşak-Banaz: Bayrak Yayıncılık-Matbaacılık, 2010.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH-İ-UM, 19-4/1-81.
- Bozok, Salih. – Bozok, Cemil. *Hep Atatürk'ün Yanında*. İstanbul: Çağdaş Yayını, 1985.
- Cebesoy, Ali Fuat. *Bilinmeyen Hatıralar, Kuvâ-yı Milliye'nin İçyüzü*. İstanbul: Temel Yayınları, 2011.
- Çalışlar, İzzettin. *Gün Gün, Saat Saat İstiklal Harbi'nde Batı Cephesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.
- Çalışlar, İzzettin. *İstiklal Harbi Hatıraları 5inci Kısım, Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1inci Kolordu*. Haz. Zekeriya Türkmen, Alev Keskin. Ankara: T.C. Genelkurmay Yayınları, 2007.
- Çalışlar, İzzettin. *On Yıllık Savaşın Günlüğü*. Haz. İsmet Görgülü-İzzettin Çalışlar. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, 1997.
- Ellison, Grace Mary. *Bir İngiliz Kadını Gözüyle Kuvâ-yı Milliye Ankarası*. Çev. S. Türek. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1973.
- Gündüz, Asım. *Hatıralarım*. Haz. İhsan Ilgar. İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1973.
- Hocaoğlu, Mehmed. *Belgelerle Yunan Barbarlığı*. İstanbul: Berekât Yayınevi, 1985.
- Karabekir, Kazım. *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Mert Yayıncılık, 1988.
- Karayaman, Mehmet. *Kuvâ-yı Milliye ve Millî Mücadelenin Örgütlenişinin 100. Yılında Uşak'ta Kuvâ-yı Milliye*. İzmir: Uşak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2009.
- Kaygusuz, Bezmi Nusret. *Bir Roman Gibi*. İzmir: İhsan Gümüşayak Matbaası, 1955.
- Konukçu, Enver. *Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000.
- Köstüklü, Nuri. *Millî Mücadele'de Manisa-Uşak-Afyonkarahisar-Konya Hattı (8. Fırka ve Alaşehir Kalemi Riyasetleri 1920 Yılı Şifre-i Mevrude Defteri)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2009.
- Metin, Barış. *Esaretten Zafere*. Uşak: AKY, 2012.
- Okkan, Celal. *Anılar*. İstanbul, Köln: 2002.
- Özalp, Kâzım. *Millî Mücadele 1919-1922. I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Pandazoglu, Kostas. *Vatanım Vatanım Ma Patrie Uşak*. İstanbul: Les Cahiers Du Bosphore Yayınları, 2006.
- Sarısr, Serdar. "Millî Mücadele'den Türk Siyasal Hayatına: Alâettin Tiritioğlu (1903-1969)". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 44 (Güz 2009): 649-671.
- Süvari Yüzbaşı Ahmed. *Türk İstiklal Harbi Başında Millî Mücadele*. Haz. İsmail Aka, Vehbi Günay, Cahit Telci. İzmir: Akademi Kitabevi, 1993.
- Tansel, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. IV. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991.

- Tekeli, İlhan – İlkin, Selim. *Ege’de Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı’na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Trikupis, Nikolaos. *Hatıralarım*. Çev. Ahmet Agın. İstanbul: Hüsütabiat Matbaası, 1967.
- Turan, Mustafa. *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.
- Tutsak, Sadiye, “Batı Anadolu’nun Ulaşım Meselesinde Uşak-İzmir Yol Yapım Çalışmaları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*. XXIX /1 (2014): 301-326.
- Tutsak, Sadiye. “İzmir’in İşgalinden Sonra Uşak’ta Kuvâ-yı Milliye’nin Oluşumu”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 20/59 (2004): 555-568.
- Tutsak, Sadiye. “Millî Mücadele’de Uşak”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 10/1 (1995): 289-311.
- Tutsak, Sadiye. “Osmanlı Devleti’nin Son Devirlerinde Uşak Kazası”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. XVI (İzmir, 2001): 175-192.
- Tutsak, Sadiye. “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Uşak’ta Halıcılığın Makineleşme Süreci”. *Bellekten*. LXXI/260 (Nisan 2007): 65-97.
- Tutsak, Sadiye. “Uşak’taki Çanlı Köprü ve Germiyan Beyliği”. *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu, Bildiriler, 18-20 Ekim 2004*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2005: 174-187.
- Tutsak, Sadiye. *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)*. Uşak: Uşak Belediyesi Yayınları, 1998.
- Tutsak, Sadiye. *Yunanlıların Uşak’ı İşgali ve Esaret Sancısı*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*. 2. Cilt, 2. Kısım, 3. Baskı. Ankara: Genekurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1999.
- Us, Asım. *Gördüklerim Duyduklarım Duygularım*. İstanbul: Vakıf Matbaası, 1964.
- Yazman, Aslan Tufan. *Dumlupınar’dan İzmir’e Esen Kasırga*. İstanbul: DYO Kültür Yayınları, 1971.
- Yazman, Aslan Tufan. *Türk Süvarileri*. İstanbul: DYO Kültür Yayınları, 1969.

EK 1. Uşak'ın İşgalinden Önce 23. Fırka Kıtaatıyla Gönüllü Müfrezelerin 01.08.1920 Tarihli Konumunu Gösterir Kroki (ATASE, 586-63.)

EK 2. Kuvâ-yı Milliye'nin Afyonkarahisar Cephesindeki Yunan Kuvvetlerine Taarruzunu Gösterir Kroki (ATASE, 687-33.)

Yazar Hakkında / About Author

**Prof. Dr. Sadiye TUTSAK | Uşak Üniversitesi |
sadiye.tutsak[at]usak.edu.tr | ORCID: 0000-0003-2247-1316**

Prof. Dr. Sadiye Tutsak 1966 Uşak doğumludur. İlk ve ortaöğrenimini İzmir’de tamamlamıştır. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 1988 yılında mezun olmuştur. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi programında Yüksek Lisans ve Doktorasını bitirmiştir. 1997 yılında Yard. Doç. Dr. kadrosuna atanmıştır. 2010 yılında Doçent ve 2017 yılında da Profesörlük kadrosuna atanmıştır. Bölüm Başkanlığı, Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Yüksekokul Müdürlüğü, Dekan Yardımcılığı ve Dekan Vekilliği gibi idari görevlerde bulunmuştur. Halen Uşak Üniversitesi’nde çalışmaktadır. Akademik hayatı boyunca pek çok kitap, makale, bildiri yazmış; konferans, panel ve televizyon programlarına katılmıştır.

**Prof. Dr. Sadiye TUTSAK | Uşak University |
sadiye.tutsak[at]usak.edu.tr | ORCID: 0000-0003-2247-1316**

Professor Doctor Sadiye Tutsak was born in Uşak in 1966. Completed her primary and secondary education in İzmir. She graduated from Ege University, Faculty of Letters, Department of History in 1988. She received her BA and PhD degree from the Ege University Graduate School of Social Sciences Department of History, History of the Republic of Türkiye Program. In 1997, Asst. Assoc. Dr. was appointed to the staff. She was appointed as Associate Professor in 2010 and as Professor in 2017. She served in administrative positions such as Department Head, Research Center Director, School Director, Deputy Dean and Deputy Dean. She currently works at Uşak University. She wrote many books, articles and papers throughout his academic life; she participated in conferences, panels and television programs.

